

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

**RESTRUKTURALIZACE VÝCHODOČESKÉHO CUKROVARNICTVÍ
PO ROCE 1945
VÍT SATRAPA**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
2018**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vít Satrapa**
Osobní číslo: **H14405**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny**
Název tématu: **Restrukturalizace východočeského cukrovarnictví po roce 1945**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce by měla postihnout vývojové trendy ve východočeském cukrovarnickém průmyslu, který byl ve druhé polovině 20. století soustředěn do státního podniku Východočeské cukrovary. Postupně pak byly jednotlivé provozy uzavírány a nahrazeny velkovýrobou cukru v cukrovaru v Hrochově Týnci. Cílem práce je zmapovat tento proces a přiblížit rušení cukerní malovýroby.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Prameny: Archivní fond Cukrovarny Hradec Králové, s. p. Hradec Králové (1945-2007) v SOA Zámorsk, periodikum Listy cukrovarnické a řepařské
Základní literatura: ANTONÍN, Luboš. Bílé zlato: historie cukru v kostce. Nymburk, 2006. FRONĚK, Daniel - JÁKL, Pavel - STAREC, Milan - ZIKMUND, Jan. Pivo a cukr. Praha, 2011. ŘÍHA, Oldřich. Počátky českého cukrovarnictví: Monografická studie o dějinách cukrovarnického prům. v čes. zemích do r. 1850. Praha, 1977. BARTOŠEK, Jaroslav et al. Cukrovarnictví, cukrovarny a cukrovarníci: fenomén českého hospodářství v 19. a 20. století. Praha, 2011. MAJKUSOVÁ, Marta (ed). Stopadesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR. Praha, 1981. DUDEK, František. Počátky řepného cukrovarnictví v Čechách: příspěvek k hospodářským dějinám 30. a 40. let 19. století. Poděbrady, 1973.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Hana Stoklasová, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

PROHLÁŠENÍ:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou, nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností, až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 18. 3. 2018

Vít Satrapa

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěl poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Haně Stoklasové Ph.D. za odbornou pomoc, čas, ochotu a rady, které mi při tvorbě této práce poskytla.

Dále bych chtěl poděkovat zaměstnancům SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, SOA Zámrsk a Dobrovických muzeí, za ochotu a pomoc při bádání.

V neposlední řadě patří dík celé mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala. Nejvíce pak mým prarodičům, kteří mi jsou již od dětských let morálním vzorem a oporou.

ANOTACE

Práce je věnována dějinám cukrovarnickému průmyslu, od jeho počátků v první polovině 19. století a vzniku prvních cukrovarů, až do druhé poloviny 70. let 20. století. Od roku 1945 je zaměřena na restrukturalizaci cukrovarnictví na území Československé republiky, později Československé socialistické republiky, konkrétně na východní Čechy. Zabývá se důvodem zrušení menších cukrovarů ve východních Čechách v 60. a 70. letech 20. století a nahrazením a soustředěním jejich výroby do nově vzniklého cukrovaru v Hrochově Týnci.

KLÍČOVÁ SLOVA

cukrovarnický průmysl, cukr, restrukturalizace, východní Čechy

TITLE

Restructuring of sugar industry in eastern Bohemia after 1945

ANNOTATION

This thesis is devoted to the history of sugar industry since the beginning in the first half of 19th century and the origin of the first sugar factories up to the second half of 70^s in 20th century. Since 1945 it is focused on restructuring of sugar industry in Czechoslovakia later in socialistic Czechoslovakia especially in eastern Bohemia. It deals with a reason of liquidation little sugar factories in eastern Bohemia in 60s-70s of the 20th century and replacement of their production by concentrating to a new built sugar factory in Hrochův Týnec.

KEYWORDS

Sugar industry,sugar,restructuring,eastern Bohemia

OBSAH

0. ÚVOD	11
1. HISTORIE ZÍSKÁVÁNÍ CUKRU	14
2. PRVNÍ POKUSY O VÝROBU CUKRU V ČESKÝCH ZEMÍCH	16
3. BUDOVÁNÍ CUKROVARNICKÉ ZÁKLADNY NA NAŠEM ÚZEMÍ	20
4. MODERNIZACE CUKROVARNICKÉHO PRŮMYSLU NA NAŠEM ÚZEMÍ	24
5. CUKROVARNICKÝ PRŮMYSL PO MODERNIZACI DO ROKU 1914.....	31
6. CUKROVARNICTVÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ 1914 – 1945	37
7. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD JEJICH ZALOŽENÍ PO ROK 1945	44
8. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1945 DO ROKU 1950	51
9. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1950 DO ROKU 1960 (OBDOBÍ PRVNÍ A DRUHÉ PĚTILETKY).....	64
10. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1960 DO ROKU 1965 (OBDOBÍ TŘETÍ PĚTILETKY)	77
11. VÝSTAVBA NOVÉHO CUKROVARU V HROCHOVĚ TÝNCI.....	82
12. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1965 DO JEJICH POSTUPNÉ LIKVIDACE	88
13. ZÁVĚR.....	98
14. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	100
15. PŘÍLOHY	107
16. RESUMÉ.....	111

SEZNAM ILUSTRACÍ A TABULEK

Tabulka 1. – Vývoj výrobní základny cukrovarnického průmyslu v českých zemích.....	23
Tabulka 2. - Podíl cukrovarnictví na výkonu parních strojů v potravinářském průmyslu (%).	24
Tabulka 3. - Počet cukrovarů používajících k těžení řepné šťávy Robertovu difuzi.....	28
Tabulka 4. – Počet cukrovarů pracujících v Habsburské monarchii, se zřetelem na české země.....	31
Tabulka 5. - Množství vyrobeného cukru od ustanovení bruselské konvence do 1. světové války.....	34
Tabulka 6. - Růst výroby řepového cukru	35
Tabulka 7. - Československá výroba a vývoz cukru 1918/19 – 1936/37.....	39
Tabulka 8. - Podíl vývozu cukru z českých zemí na světovém a evropském vývozu cukru	41
Tabulka 9. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové a průměrné zpracované množství cukrové řepy. Období 1941 - 1945.....	50

Tabulka 10. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1945 – 1950.....	63
Tabulka 11. - Přehled počtu pracujících závodů ve vybraných kampaních.....	75
Tabulka. 12. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1950 – 1960.....	76
Tabulka 13. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1960 – 1965.....	81
Tabulka 14. – Výnosy velkokapacitního cukrovaru Hrochův Týnec během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1969 – 1972.....	87
Tabulka 15. – Počet cukrovarů na území ČSSR od roku 1960 do roku 1980.....	95
Tabulka 16. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1965 – Poslední kampaň.....	96, 97
Tabulka 17. – Přehled sledovaných cukrovarů – vznik, poslední kampaň, zánik.....	97

SEZNAM ZKRATEK

BW – značka kotle

č. - číslo

č. j. – číslo jednací

ČSSR – Československá socialistická republika

ha - hektar

hl – hektolitr

inv. č. – inventární číslo

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

Kčs – Koruna československá

kg – kilogram

km - kilometr

kt - karton

LC a Ř – Listy cukrovarnické a řepařské

m – metr

m³ - metr krychlový

n. p. – Národní podnik

ONV – Okresní národní výbor

q – metrický cent

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

Sb. – sbírka

SOA – Státní oblastní archiv

sv. – svazek

t – tuna

t/d – tun za den

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

VUC – Výzkumný ústav cukrovarnický, Odborná vědecko-technická knihovna

Praha a. s.

0. ÚVOD

Cukrovarnický průmysl měl na našem území hlubokou historickou tradici spojenou s velkým množstvím vybudovaných cukrovarů po celém území Čech a Moravy od druhé poloviny 19. století. V dnešní době na tyto cukrovary člověk může narazit takřka v každém koutu naší země, bohužel už jsou to jen chátrající objekty, kterým takřka vždy dominuje vysoký komín, který naznačuje jejich zašlou slávu z let minulých.

Právě prvním impulzem k výběru této práce mi byly tyto chátrající objekty, se kterými se setkávám velmi často, neboť žiji v oblasti středních Čech, kde byla cukrovarnická síť velmi hustá a ještě dnes patří tyto objekty nesmazatelně do krajiny této lokality.

Dalším podnětem k výběru tohoto tématu byl zájem zjistit, jak se toto průmyslové odvětví na našem území vyvíjelo a jelikož mám k technice blízko, protože jsem vystudoval střední průmyslovou školu strojírenskou, zajímalo mne, jak vůbec takový cukrovar fungoval a co vše bylo nutné k výrobě cukru od prvotního přivezení cukrové řepy do cukrovaru až po samotný vyrobený cukr.

Díky tématu Restrukturalizace východočeského cukrovarnictví po roce 1945, které vypsala Mgr. Hana Stoklasová Ph.D., jsem si na všechny tyto otázky mohl odpovědět a zjistit jak se cukrovarnická základna na našem území vyvíjela a po roce 1945 toto bádání zúžit na lokalitu východních Čech a tu mapovat až do 70. let 20. století, kdy byl v důsledku výstavby velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci uzavřen poslední ze sedmi menších sledovaných cukrovarů v této lokalitě.

Jako hlavní odbornou literaturu pro část práce, kde se věnuji historii cukrovarnictví a cukrovarnickému průmyslu komplexně do roku 1945, jsem využil dvě odborné publikace. První z nich s názvem *Bílé Zlato* od Luboše Antonína¹ podává informace o historii cukrovarnictví, ale více se zaměřuje na historii třtinového cukru než na historii řepného cukru. Další publikací je kniha *Cukrovarnictví a železnice*² od Michala Rocha a Radka Šnábla, kde je podrobně vylíčena historie cukrovarnictví se zřetelem na výrobu řepného cukru.

Dalšími využitými odbornými zdroji v této části jsou novější onlinové časopisecké studie z Listů cukrovarnických a řepařských³, které podávají mnoho zajímavých informací týkajících se prvních pokusů výroby cukru na našem území, přes samotnou výstavbu

---

¹ ANTONÍN, Luboš. *Bílé zlato: historie cukru v kostce*. Nymburk, 2006. ISBN 80-86757-24-2.

² ROCH, Michal - ŠNÁBL, Radek. *Cukrovarnictví a železnice*. Praha, 2012. ISBN 978-80-87047-22-4.

³ Listy cukrovarnické a řepařské založil Karel Preis, profesor anorganické a analytické chemie na České polytechnice v Praze a vychází od roku 1882. Dnes tento odborný časopis vychází jako měsíčník a jeho vydavatelem je společnost VUC Praha, a.s., která se orientuje na potravinářský průmysl.

cukrovarů a jejich následnou modernizaci. Dále je v těchto studiích hojně zastoupena problematika obou světových válečných konfliktů, které se našeho cukrovarnického průmyslu značně dotkly.

Od roku 1945 je práce zaměřena na cukrovary ve východních Čechách. K této lokalitě se nevztahuje žádná odborná publikace, proto se mi zásadním zdrojem informací stal sborník 150 let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR⁴, vydaný roku 1981. Tato kniha je sice ideologicky zaměřená, jak napovídá její datum vydání, ale poskytuje komplexní ucelené informace o cukrovarnickém průmyslu od prvních počátků až do roku 1980. Díky těmto informacím lze chronologicky sledovat vývoj cukrovarnického průmyslu na našem území a od roku 1945 se díky poznatkům z této knihy a za využití archivních pramenů lze soustředit na východní Čechy.

Nejzásadnější pro vznik této práce jsou archiválie uložené ve Státním okresním archivu Zámruku uložené zčásti v SOkA v Hradci Králové a zčásti v samotném oblastním archivu v Zámruku. Prameny týkající se založení jednotlivých cukrovarů ve východních Čechách jsou přehledné díky inventářům zpracovaným k archivním fondům těchto cukrovarů. Archivní materiál do roku 1948 je přehledný díky vedení zápisů jednotlivých cukrovarů ze strany správní rady a komplementářů. Po roce 1948 je tento archivní materiál značně nepřehledný jen s výjimkou jednotlivých let, kdy se utvářely, nebo slučovaly nové národní podniky. Kampaně nejsou řazeny chronologicky a někdy je výpadek informací i v časovém úseku deseti let. Nejvíce archivních pramenů je zachováno k výstavbě velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci.

Proto bylo nutné doplnit tyto výpadky archivními materiály z Odborné cukrovarnické knihovny VUC Praha, a. s., jejíž archivní materiály poskytující informace o kampaních jednotlivých let jsou uloženy v knihovně Dobrovických muzeí.

Práce samotná je rozdělena do dvou částí, přičemž v první části se věnuji komplexní historii cukrovarnického průmyslu a cukrovarnictví na našem území do roku 1945. Druhá část, která je hlavní podstatou této práce, je zaměřena na jednotlivé cukrovary ve východních Čechách od jejich vzniku, postihuje modernizaci a jednotlivé kampaně a změnu v jejich vedení v důsledku znárodnění až po jejich uzavření kvůli novému velkokapacitnímu cukrovaru v Hrochově Týnci. Na konci druhé části je obrazový fotografický materiál týkající se jednotlivých cukrovarů.

---

⁴ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR: Sborník*. 1. vyd. Praha, 1981.

Hlavním cílem této práce je zmapovat vývoj cukrovarnického průmyslu a cukrovarnictví na našem území do roku 1945 a od tohoto roku ve východních Čechách a dále poskytnout informace k jednotlivým cukrovarům, které jsou předmětem tohoto bádání, tedy cukrovary Slatiňany, Skřivany, Choltice, Přelouč, Dašice, Hrochův Týnec starý cukrovar a Cerekvice nad Loučnou a zjistit z jakých důvodů byly v rámci restrukturalizace uzavřeny a nahrazeny novým velkokapacitním cukrovarem v Hrochově Týnci.

1. HISTORIE ZÍSKÁVÁNÍ CUKRU

Již naše předky lákala sladká chuť a její význam pro chuťové buňky člověka. Neznali však cukr ani jeho výrobu, tak jak ji známe my dnes. Proto získávali sladkou chuť různými způsoby, například z ovoce, z kterého za pomoci vaření získávali různé sladké sirupy. Vedle vaření, získávali sladkou chuť také pomocí sušení ovoce, zejména jablek, z kterých po usušení vznikly tzv. křížaly.⁵

Dalším významným sladidlem našich předků byl med, neboť chov včel patří v živočišné výrobě mezi nejstarší odvětví, díky němuž vedle sladkého medu člověk získává i spoustu vedlejších produktů, jako jsou: včelí vosk, mateří kašička, aj.⁶

Významnou plodinou, z níž se dá získat sladká šťáva a po jejím zpracování i cukr, je cukrová třtina. O cukrové třtině jsou zmínky již začátkem 6. století díky perskému králi Dareiovi, který se svými vojsky obsadil severozápadní část Indie a s cukrovou třtinou se zde setkal. Později se cukrová třtina postupně dostává do Středomoří, kde se již ve druhé polovině 7. století pěstuje. Evropanům je však velmi dlouho skryta a obrat nastává až koncem 15. století, díky objevení Nového světa, kde se cukrové třtině daří. S jejím pěstováním novými osadníky a rychlému šíření se první dodávka amerického třtinového cukru dostává do Evropy v polovině 16. století, konkrétně v roce 1554.⁷

V 17. století z cukrové třtiny nejvíce profitovala Francie. Její kolonie Haiti, která se nacházela v Karibském moři, se po právu nazývala „cukřenkou Francie“. Cukrová třtina se pěstovala na plantážích a k jejímu zpracování byla zapotřebí těžká fyzická práce, na kterou se původní obyvatelstvo nehodilo, tudíž se přistoupilo k dovozu otroků z Afriky. Díky těmto krokům Francie oživila svou ekonomiku a v tomto období se značně zvedly příjmy královské koruny, a to díky rozvoji plantážnictví s cukrovou třtinou v jejich koloniích.⁸

V Karibské oblasti se třtinovému cukrovarnictví velmi dařilo, důkazem toho je, že na Haiti bylo na konci 18. století již 800 plantáží s cukrovou třtinou.⁹ Dalším významným ostrovem v této oblasti, kde se dařilo pěstování cukrové třtiny, je ostrov Kuba. Na konci 18. století se na Kubě nacházelo kolem 400 cukrovarů a v roce 1827 jejich počet vzrostl na celých 1000. Mezi nimi byly i menší rodinné cukrovary, které si vyráběly cukr především pro vlastní spotřebu. Takovýto menší rodinný cukrovar potřeboval k fungování čtyři až pět lidí (většinou otroků). Kuba se tak dostala na první světovou příčku v produkci třtinového cukru a nahradila

---

⁵ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 7.

⁶ *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987, 6. sv., s. 471.

⁷ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 8.

⁸ Tamtéž, s. 14 – 18.

⁹ Tamtéž, s. 21.

Haiti. Z toho můžeme pozorovat velký zájem o tuto plodinu, která byla dovezena na Kubu v 1. polovině 16. století z Haiti.¹⁰

Jak již bylo zmíněno, třtinový cukr se dostal do Evropy v polovině 16. století díky zámořským objevům a objevení Nového světa. Dovážený cukr byl však pro obchodníky díky lodní dopravě velmi drahý, ale až do konce 18. století se do Evropy nedovážel jiný cukr než třtinový, a to nejvíce z Ameriky.¹¹

Změnu přináší až začátek 19. století, konkrétně roky 1806 – 1814, kdy do dovozu cukru a cukrovarnictví zasahuje válečná politika. Francie v čele s Napoleonem vstoupí do válečného konfliktu s Anglií a Napoleon vyhláší tzv. kontinentální blokádu (hospodářskou blokádu Evropy). Díky tomuto aktu se do Evropy přestává dovážet zboží ze zámoří, mezi kterým je i třtinový cukr. Proto se hledá plodina, ze které by se dal cukr vyrobit, a nahradil tak cukr třtinový.¹²

---

¹⁰ Tamtéž, s. 36 – 37.

¹¹ ANDRLÍK, Karel. *Tovární výroba cukru řepového a jiných uhlohydrátů*. Praha, 1924, s. 1.

¹² ROCH, M. - ŠNÁBL, R. *Cukrovarnictví a železnice*, s. 2.

2. PRVNÍ POKUSY O VÝROBU CUKRU V ČESKÝCH ZEMÍCH

Pro pěstování cukrové třtiny u nás nebyly vhodné podmínky, protože cukrová třtina potřebuje ve velké míře sluneční paprsky, písčitou půdu, vysokou vlhkost a pro plantáže je vhodný rozsáhlý rovinný terén.¹³ Ideální podmínky pro její pěstování jsou v tropickém pásmu. Proto se musela pro výrobu cukru hledat jiná plodina, pro kterou by byly vhodné naše přírodní podmínky a se kterou by se dalo pracovat a bylo z ní možné cukr vyrobit.

Mezi první plodiny, u kterých byly vyvinuty snahy a první pokusy o získání sladké šťávy, patří javor. Díky těmto pokusům bylo zjištěno, že se dá z javoru získat sladká šťáva. V důsledku tohoto zjištění začaly na našem území vznikat první výrobny, které se pokoušely z této šťávy cukr vyrobit. V období let 1811 – 1814 víme, že na území Čech fungovalo deset výroben cukru z javorové šťávy,¹⁴ většinou na panstvích po celých Čechách, jako byly Semily, Rokytnice, Zelená Hora, nebo Jindřichův Hradec. V Království českém byla v těchto letech spotřeba cukru cca. 148 t. V roce 1812 výrobny cukru z javorové šťávy vyrobily 3, 068 t cukru, tudíž vyrobené množství cukru nemohlo tuto spotřebu pokrýt.¹⁵ Hlavním protagonistou výroby javorového cukru u nás byl profesor Jan Kristián Mikan. Přikláněl se k této metodě z důvodu ušetření ekonomických nákladů výroben na javorový cukr, na rozdíl od výroben na cukr řepný, kdy se musely k výrobě pořizovat, vedle strouhaček a lisů na řepu, další zařízení. Naopak nevýhodou byl malý počet vhodných javorových stromů, které musely být starší třiceti let. I jejich těžba byla značně komplikovaná, protože většina stromů se nacházela v těžko přístupném a hustě zalesněném kopcovitém terénu.¹⁶ Díky těmto okolnostem a zohlednění velmi velkých nákladů a malého ekonomického výnosu tyto výrobny cukru neměly dlouhého trvání. Po roce 1814 se v Čechách nenachází již žádná.¹⁷

Jelikož se výroba cukru z javorové šťávy neosvědčila, bylo potřeba najít jinou plodinu, z které by bylo možno získat sladkou šťávu, a následně se z ní dal vyrobit cukr.

Další plodina, u které bylo předpokládáno, že by se z ní dal vyrobit cukr, byla cukrová řepa. První, kdo se věnoval obsahu cukru v řepě a už v roce 1605 v ní obsah cukru našel, byl Olivier de Serres (1539–1619),¹⁸ ale jeho objevu nebyla přikládána velká pozornost a nadále

---

¹³ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 37.

¹⁴ ČAPKA, František - SLEZÁK, Lubomír. *Cukrovarnictví do roku 1938 a agrární strana (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*. Brno, 2011, s. 9. ISBN 978-80-210-5717-3.

¹⁵ ROCH, M. - ŠNÁBL, R. *Cukrovarnictví a železnice*, s. 2.

¹⁶ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 72 - 73.

¹⁷ ČAPKA, F. - SLEZÁK, L. *Cukrovarnictví do roku 1938*, s. 9.

¹⁸ BARTOŠEK, Jaroslav. *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci: fenomén českého hospodářství v 19. a 20. století*. Praha, 2011, s. 33. ISBN 978-80-7037-206-7.

se využíval cukr třtinový.¹⁹ Dalším, kdo se věnoval zkoumání řepy, byl německý chemik Andreas Sigmund Marggraf (1709-1782), který byl mimo jiné členem akademie věd v Petrohradě a Berlíně. Díky svému výzkumu přišel na to, že se dá z řepy, konkrétně z jejich suchých kořenů, na kterých se nachází krystalky cukru, vytěžit až šest procent cukru, který je totožný s cukrem třtinovým.²⁰ Andreas Sigmund Marggraf při pozdější práci a výzkumu v tomto odvětví v roce 1761 rafinoval cukr, díky němuž získal malé homole. Tyto homole cukru později předložil králi Fridrichu II. a akademii věd, které zaujal. Andreas Sigmund Marggraf, byl také členem ve francouzské akademii věd, což se mu podařilo jako prvnímu Němci. Tento vědec, který svým výzkumem nepochybně přispěl k rozvoji řepného cukrovarnictví, zemřel 7. 8. 1782.²¹

Díky tomuto zjištění podrobil řepu dalšímu výzkumu Franz Karl Achard (1753-1821), který na svém statku Kunnern ve Slezsku nedaleko Vratislavi s řepou experimentoval a také ji pěstoval. Díky této činnosti na jeho statku také vznikl první řepný cukrovar, který vyrobil cukr z řepy.²²

K využití cukrové řepy pro výrobu cukru, přispěly výše jmenované osoby. Napoleonova kontinentální blokáda znemožnila dovoz třtinového cukru k nám a tak začaly postupně vznikat první výrobní cukru z řepy na našem území.

Rafinerie ve Zbraslavi byla na konci 18. století první, kde se na našem území uskutečnily pokusy s výrobou cukru z řepy. Na začátku 19. století ji v těchto pokusech následovala ještě rafinerie v Hořovicích.²³

Mezi prvními výrobkami v Čechách, které vyráběly cukr z řepy, byl cukrovar Liběchov. Nacházel na panství Jakuba Vietha (1758 – 1832). Díky informacím, které si opatřil o technologii, kterou využíval Karl Franz Achard, mohl cukrovar fungovat. Pro výrobu začal využívat bílou slezskou řepu, jejíž sazenice ve Slezsku koupil. Zbytky řepy, které se k výrobě cukru nedaly využít, dokázal zužitkovat v živočišné výrobě pro výkrm dobytka, melasu využil k výrobě octu a pálenek. Tato skutečnost svědčila o tom, že zbytky řepy se dají využít ještě k dalším účelům.²⁴

Dalším významným protagonistou výroby cukru z řepy u nás byl hrabě Josef Emanuel Canal de Malabaila (1745-1826), předseda Hospodářské vlastenecké společnosti, humanista,

---

¹⁹ ČAPKA, F. - SLEZÁK, L. *Cukrovarnictví do roku 1938*, s. 10.

²⁰ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 69.

²¹ MAREK, Blahoslav. 300 let od narození Andrease S. Marggrafa. In *Listy cukrovarnické a řepářské* 125, 2009, č. 3. ISSN 1805-9708. Online [cit. 15. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2009/pdf/108.PDF>.

²² ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 69.

²³ ROCH, M. - ŠNÁBL, R. *Cukrovarnictví a železnice*. Praha, s. 2.

²⁴ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 72.

podporovatel zemědělského hospodaření, rozvoje věd a průmyslu. V roce 1795 podnikl cestu do Zbraslavi, kde se v naší nejstarší rafinerii v cisterciáckém klášteře od roku 1787 rafinoval surový třtinový cukr. V roce 1812 navštívila studijní skupina Vlastenecké hospodářské společnosti Achardův statek v Kunnernu ve Slezsku, kde se seznámila s provozem cukrovaru a pěstováním řepy. Hrabě Canal de Malabaila se později v Praze s některými členy studijní skupiny sešel, aby od nich získal poznatky z této cesty. Díky získaným poznatkům se hrabě Canal de Malabaila rozhodl, že začne pěstovat cukrovou řepu ve své zahradě v Praze, později zvanou „kanálka“. Kanálka se v té době stala prvotřídním zemědělským pracovištěm, kde byl i roku 1811 instalován pokusný cukrovar, který vyráběl sirob.²⁵ Po vyrobení byl prodáván pražským měšťanům, kteří ho využívali například pro slazení zavařenin. Hlavní myšlenkou hraběte Canala de Malabaila bylo vymanění se ze závislosti na dováženém koloniálním cukru.²⁶

Cukrovar hraběte Canala de Malabaila, se významně podílel také na první výuce cukrovarnictví, jako nově vznikajícího výrobního oboru, jelikož se v něm nacházelo první výzkumné i školící pracoviště.²⁷

V roce 1811 v Čechách pracovalo již 9 výroben cukru z řepy, přičemž první dvě výroby Liběchov a Žáky vznikly již v roce 1810. V roce 1812 pracovalo v Čechách již 15 těchto výroben. V pozdějších letech však jejich počet výrazně klesá a do roku 1821 pracuje již jen Liběchov.²⁸

Všechny výroby na řepný cukr zpracovaly v uvedeném období celkem 7000 t řepy, z které vyrobily 40 t surového cukru. Tato skutečnost ukazuje, že výroba cukru z řepy je oproti výrobě cukru z javorové šťávy mnohem výnosnější, ale při spotřebě cukru pro Království české, o kterém jsme se zmínili již v předchozí kapitole a která činila 148 t cukru, nemohla dosáhnout požadovaného množství a tudíž zažehnat dovozovou krizi třtinového cukru, která vznikla kvůli kontinentální blokádě. Dalším problémem, kterému musely výroby čelit, bylo malé množství pěstované řepy. Řepa se většinou pěstovala na malých pozemcích, které byly nedostatečně zemědělsky obdělávány a špatně vyhnojeny. Dalším významným faktorem, který výroby brzdil v rozvoji, byl faktor ekonomický. Chybějící kapitál některých

---

²⁵ Podíl kapalné odstředované cukroviny, používané v cukrovarech. In *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987, 5. sv., s. 636.

²⁶ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 69 – 72.

²⁷ BARTOŠEK, J. *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci*, s. 202.

²⁸ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR: Sborník*. 1. vyd. Praha, 1981, s. 7.

výroben brzdil jejich rozvoj, jinde majitelé do výroben nechtěli investovat z důvodu nevýnosnosti výroby.²⁹

Tyto výrobny na cukr, které vznikly v uvedených letech, byly manufakturního rázu a fungovaly primitivně, o čemž svědčí fakt, že pohon cukrovaru obstarávala lidská síla. Jen ojediněle se vyskytuje pohon vodou, nebo pomocí hospodářských zvířat – párem volů, přes žentour. Personálu chyběly znalosti v oborech technologie a chemie a tyto znalosti si osvojoval až v provozu. Ve výrobnách pracovaly primitivní stroje jako: řezačky, struhadla, pánve, aj. Tyto primitivní stroje se později zdokonalily a díky nim mohly vzniknout stroje mnohem modernější, které přispěly k usnadnění práce v cukrovarech.³⁰

Období let 1811 – 1821 můžeme považovat za dobu vzniku prvních výroben na cukr z řepy na našem území a je pro cukrovarnický průmysl velmi důležité. Díky těmto výrobnám došlo ke zjištění, že se z řepy dá opravdu získat cukr.³¹

Postupem času ale všechny výrobny na výrobu cukru z řepy, které pracovaly na našem území v uvedeném období, zanikly. Jedním z důvodů byla i konečná porážka Napoleona a s ní i konec kontinentální blokády. Díky těmto událostem se opět otevřel zahraniční trh a tím se k nám znovu dostal třtinový cukr, který byl cenově dostupný, a spotřebitelé i obchodníci mu dávali přednost před cukrem vyrobeným z řepy. Cukr z řepy díky těmto důvodům nemohl konkurovat cukru třtinovému.³²

---

²⁹ Tamtéž, s. 8.

³⁰ FRONĚK, Daniel. 200 let řepného cukrovarnictví v České republice. In *LC a Ř* 126, 2010, č. 11, s. 358 – 359. ISSN 1805-9708. Online [cit. 17. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/358-359.PDF>.

³¹ ČAPKA, F. - SLEZÁK, L. *Cukrovarnictví do roku 1938*, s. 10.

³² *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 9.

3. BUDOVÁNÍ CUKROVARNICKÉ ZÁKLADNY NA NAŠEM ÚZEMÍ

Zemí, která řepné cukrovarnictví i nadále podporovala, se stala Francie. Stát řepné cukrovarnictví podporoval i finančně a to se odrazilo na značných úspěších francouzského řepného cukrovarnictví.³³ Dalším významným faktorem, který podporoval řepné cukrovarnictví ve Francii, bylo uvalení cla na dovážený cukr, čímž se značně podpořila domácí výroba. Díky všem těmto okolnostem význam řepného cukrovarnictví značně vzrostl a Francie díky tomu začala budit pozornost i v okolních státech a našich zemích, z kterých se tam mnozí vydávali na studijní cesty, aby se místním cukrovarnictvím inspirovali a získali potřebné zkušenosti.³⁴

V této době se pozitivně pro cukrovarnictví mění i zemědělství, kdy se upouští od starého trojhonného zemědělského systému³⁵ a přechází se na nový střídavý osevní postup.³⁶ Tím se produkce cukrovky značně zvýšila oproti předchozímu období z let 1811 – 1821.

Pěstování cukrové řepy přinášelo i ekonomické výhody. Tyto výhody sledoval na svém zbraslavském panství kníže Oettingen – Wallenstein, který díky pěstování cukrové řepy a následnému zpracování ve svém cukrovaru, získal dvakrát větší zisk než při pěstování obilí.³⁷

Zrodu novým cukrovarům napomohla i hospodářská krize, která se u nás projevila v letech 1820 – 1840, poklesem cen obilnin a ostatních zemědělských výrobků. Cukrová řepa byla schopna vzniklé ztráty nahradit a tak mohla začít nová vlna zakládání cukrovarů na našem území.³⁸

První cukrovary, které byly zakládány na našem území, jsou datovány na konec 20. let 19. století.³⁹ Prvním cukrovarem, který v našich zemích a i v Habsburské monarchii začal fungovat, byl cukrovar v Kostelním Vydří na panství barona Dahlberga na Jihlavsku v roce 1829. Bratři Tomáš a František Grebnerové dali baronu Dahlbergovi podnět k vybudování cukrovaru, protože Tomáš absolvoval studijní cestu do Francie, kde se seznámil s fungováním

---

³³ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 75.

³⁴ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 9.

³⁵ Trojhonný, neboli trojpolní systém, se používal k hospodaření již od vrcholného a pozdního středověku. Půda byla rozdělena na tři hony, přičemž na každém honu bylo pěstováno něco jiného. Na prvním jař, na druhém ozim a na třetím úhor, který se neobdělával. Obdělávání se střídalo každý rok v pravidelných cyklech. In *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987, 6. sv., s. 295.

³⁶ Střídavý osevní postup, spočívá v tom, že úhor se již nenechává ladem. Osévají se na něm střídavě různé zemědělské plodiny, z nichž některé půdu obohacují o potřebné dusíkaté látky. In *Tamtéž*, 5. sv., s. 915.

³⁷ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 10.

³⁸ ROCH, M. - ŠNÁBL, R. *Cukrovarnictví a železnice*, s. 2.

³⁹ ANDRLÍK, K. *Tovární výroba cukru řepového*, s. 1.

a metodami cukrovarnictví. Tyto znalosti tak pomohly v Kostelním Vydří vybudovat cukrovar, který svou výrobou navazoval na pěstování cukrové řepy.⁴⁰

Cukrovar byl zařízen podle Achardovy technologie a pracoval velmi jednoduše. Z vypěstované a následně zpracované řepy vyráběl pouze 3% sirobu a 3% cukru. Pro pěstování cukrové řepy nebyla vhodná vysoká poloha (Kostelní Vydří se nacházelo v nadmořské výšce 474 m) a kopcovitý terén, kde se řepě nedařilo. Z těchto důvodů cukrovar pracoval pouze tři kampaně do roku 1831. Ve stejném roce vzniknul i cukrovar Chocomyšl u Chudenic, který byl vybudován podle vzoru cukrovaru v Kostelním Vydří. Tento cukrovar zanikl v roce 1841, deset let po svém založení a to z důvodu nedostatku řepy.⁴¹ Z těchto poznatků můžeme sledovat, že vysoké nadmořské výšky a větší zima v těchto oblastech nebyly vhodné k pěstování řepy.

Pro pěstování cukrové řepy je ideální půda, která je smíšená písčito hlinitá, a má zvýšenou teplotu. Oblasti, které se nejlépe hodí k pěstování cukrové řepy, by měly být položeno do 350 metrů nad mořem.⁴² Nejvíce se proto řepě dařilo v nížinách a to hlavně v Polabí, v okolí Hradce Králové, Nymburka a Kolína. Jižněji pak v okolí Kutné Hory a Čáslavi.⁴³

Jak již jsme se zmínili cukrovar na panství barona Dahlberga fungoval jen tři kampaně a v roce 1831 byl zrušen. Baron Dahlberg však založil nový cukrovar v příhodnějších podmínkách pro pěstování cukrové řepy na svých pozemcích v okolí Kutné Hory a to v Suchdole. Vybavení ze starého cukrovaru v Kostelním Vydří nechal převézt a namontovat do tohoto nového cukrovaru. Spolumajitelem nově vzniklého cukrovaru se stal Tomáš Grebner, který působil již v cukrovaru v Kostelním Vydří.⁴⁴

Pro cukrovarnictví u nás je velmi důležitý rok 1831. V tomto roce sice zaniká první cukrovar založený u nás, a to Kostelní Vydří, ale začínají se stavět cukrovary nové. Vedle cukrovaru Chocomyšl u Chudenic, o kterém byla již řeč, jsou to cukrovary Bezděkov u Klatov, Chuchle a pro nás důležitý cukrovar Dobrovice. Cukrovar Dobrovice na Mladoboleslavsku, zakládá hrabě Thurn-Taxis a tento cukrovar funguje až do dnes. Díky tomu pokládáme rok 1831 za počátek našeho cukrovarnického průmyslu.⁴⁵

Zakladatel cukrovaru v Dobrovici, hrabě Thurn – Taxis, povolává na zřízení cukrovaru německého odborníka Karla Weinricha. Tento odborník podnikl, jako mnozí v té době,

---

⁴⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 10.

⁴¹ Tamtéž, s. 11.

⁴² ČAPKA, F. - SLEZÁK, L. *Cukrovarnictví do roku 1938*, s. 10 - 11.

⁴³ ROCH, M. - ŠNÁBL, R. *Cukrovarnictví a železnice*, s. 3.

⁴⁴ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 75.

⁴⁵ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 11.

studijní cestu do Francie, kde se seznamoval s tamějším cukrovarnictvím a své znalosti a poznatky poté aplikoval při výstavbě cukrovarů u nás. Díky němu vzniklo v 1. polovině 19. století dvanáct cukrovarů na našem území, konkrétně v Čechách, které vybudoval. Posledním cukrovarem, který u nás vybudoval, byl cukrovar Pečky ve středních Čechách v roce 1846. Po jeho dokončení odjíždí do Frankfurtu, kde se i nadále věnuje cukrovarnickému průmyslu.⁴⁶

Weinrich umístil cukrovar do prostoru přízemí zámku, kde se nacházely rozlehlé sklepy. Tyto sklepy sloužili pro skladování řepy a tím se docílilo toho, že k zařízení cukrovaru se nemusely vynakládat veliké finanční prostředky, ale malý kapitál, který měl svou investici co nejdříve zaplatit a začít vydělávat.⁴⁷

Cukrovar byl vybudován za náklady 40 000 zlatých. První tři kampaně cukrovaru v Dobrovici nebyly příznivé, zejména pro nedostatek řepy, ale již ve čtvrté kampani začíná pracovat cukrovar se ziskem. Poté cukrovar vydělává zhruba 20 000 zlatých za kampaň. Díky tomu se stává cukrovar v Dobrovici vzorovým cukrovarem a ve 30. letech 19. století jsou podle něj budovány cukrovary další.⁴⁸

Od roku 1831 na našem území vzniká spousta nových cukrovarů. Nové cukrovary zakládá hlavně šlechta. Mezi zakladateli z řad šlechty můžeme najít jména jako: Lobkowicz, Coloredo-Masfeld, Thurn-Taxis a mnoho dalších. Vedle zakladatelů z řad šlechty zakládají cukrovary i obchodníci, finančníci a různí podnikatelé, kteří v tomto odvětví vidí rychlý zisk. Novou vlnu zakládání cukrovarů podporuje i monarchie, když císař v roce 1831 osvobodí výrobu cukru od daní. Díky všem těmto faktorům můžeme období od roku 1831 pokládat za „zlatou horečku“ v zakládání cukrovarů na našem území. V roce 1840 v českých zemích pracuje již 64 cukrovarů.⁴⁹ Když uvážíme, že mezi lety 1828 – 1833 pracuje v českých zemích pouze 8 cukrovarů, je tento nárůst rapidně vyšší (viz, Tab. 1).

Zakládání cukrovarů a jejich vývoj nebyl plynulý, byl ovlivňován různými vlivy, ať už politickými, či ekonomickými. Se vznikem nových cukrovarů, docházelo i současně k zániku jiných cukrovarů a to z různých hledisek.⁵⁰ V takzvané „zlaté horečce“ zakládání cukrovarů od 30. let 19. století, viděli mnozí rychlý a velký ekonomický zisk, který z cukrovarnického průmyslu pramenil. Proto někteří zakladatelé stavěli své cukrovary neuváženě v místech, která nebyla pro pěstování cukrové řepy vhodná. Později se to projevilo v nedostatku cukrové řepy pro chod cukrovarů a dané cukrovary musely nedostatek řepy řešit tím, že jí kupovaly za

---

⁴⁶ Tamtéž, s. 11 - 12.

⁴⁷ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 77.

⁴⁸ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 12.

⁴⁹ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 77 - 81.

⁵⁰ Tamtéž, s. 13.

vysoké ceny. Všechny tyto okolnosti vedly k tomu, že vedle velkého počtu nově vzniklých cukrovarů do roku 1850 také 35 cukrovarů zaniklo, čímž se dostavila první krize cukrovarnictví na našem území.⁵¹

(Tab. 1. Vývoj výrobní základny cukrovarnického průmyslu v českých zemích.)⁵²

Období	Vzniklo	Zaniklo	Stav koncem období
1829-1833	10	2	8
1834-1838	64	7	65
1839-1843	12	20	57
1844-1848	14	19	52
1849-1853	42	11	83
1854-1858	22	12	93
1859-1863	19	5	107
1864-1868	28	12	123
1869-1873	95	4	214
1874-1878	2	9	207
1879-1883	10	8	209
1884-1888	1	22	188
1889-1893	2	-	190
1894-1898	-	3	187
1899-1903	-	3	184
1904-1908	-	14	170
1909-1913	2	11	161
1914-1918	-	6	155
1919-1923	1	6	150
1924-1928	1	11	140
1929-1933	1	34	107
1934-1938	-	3	104

⁵¹ ROCH, M. - ŠNÁBL, R. *Cukrovarnictví a železnice*, s. 3.

⁵² *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 14.

4. MODERNIZACE CUKROVARNICKÉHO PRŮMYSLU NA NAŠEM ÚZEMÍ

Nově vzniklé cukrovary ovlivňovaly kromě místa jejich založení i jejich technologie a technické vybavení. Jelikož produkce cukrové řepy neustále rostla, zvyšovala se tím i denní kapacita, kterou měl cukrovar za kampaň zpracovat. Například na konci 50. let 19. století zpracoval nově založený cukrovar 32 t řepy za den, přičemž o deset let později tomu bylo již mezi 85 – 95 t řepy za den.⁵³

Na všechny tyto okolnosti musely cukrovary reagovat. Z rostoucí produkcí cukrové řepy musely modernizovat své technologické a technické vybavení. Upouštělo se od jednoduchého zařízení cukrovarů, které v začátcích jejich budování prosazoval Karel Weinrich. Toto jednoduché zařízení již nezvládalo větší zpracování cukrové řepy v požadovaném čase, proto bylo nutno modernizovat technické vybavení. Cukrovary, které tak neučinily, později zanikly.⁵⁴

Modernizace cukrovarů spočívala hlavně v přechodu na parní pohon. Parní stroje se začaly v této době ve velké míře používat v potravinářském průmyslu a cukrovarnictví bylo jeho nedílnou součástí. V roce 1846 využívalo parního pohonu 33% cukrovarů a v roce 1851 již 75% cukrovarů, což byl oproti ostatnímu potravinářskému průmyslu rapidní nárůst. Srovnáme-li v uvedeném období ostatní potravinářský průmysl, tak využití parního pohonu oproti cukrovarnictví klesá.⁵⁵ (viz, Tab. 2)

(Tab. 2. Podíl cukrovarnictví na výkonu parních strojů v potravinářském průmyslu. (%))⁵⁶

Odvětví průmyslu	Podíl cukrovarnictví na výkonu parních strojů v potravinářském průmyslu (%)	
	rok 1846	rok 1851
cukrovary	33	75
mlýny	42	21
ostatní potravinářské podniky	26	4
potravinářství celkem	100	100

Modernizace v cukrovarnictví podporovala také rozvoj komunikací a železnice. Parní pohon vyžaduje kvalitnější palivo než dosud využívané dřevo. Z tohoto hlediska cukrovary přecházejí na kvalitnější uhlí, které se do cukrovaru dopravuje po železnici. Nově vznikající

⁵³ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 14 - 15.

⁵⁴ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 77 - 82.

⁵⁵ SMRČEK, Otto. Výroba strojů a technologického zařízení pro cukrovary v českých zemích v době průmyslové revoluce. In *LC a Ř* 126, 2010, č. 9 - 10, s. 296. ISSN 1805-9708. Online [cit. 28. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/296-299.PDF>.

⁵⁶ Tamtéž, s. 296.

cukrovarny jsou proto projektovány tak, aby byly co nejbliže hlavní trati, z které pak byla vybudována vlečka, která spojovala hlavní trať s cukrovarem.⁵⁷

Železnice sloužila nejen k dopravě uhlí, ale i k dopravě řepy samotné. Po vyorání a jejím následném očištění na poli se nakládala na povozy, v pozdější době na automobily, které ji dovezly do nejbližší nákladové železniční stanice, odkud ji následně vagóny dopravily do cukrovaru. Proto byla důležitá poloha cukrovaru, čím blíže se nacházel u železnice, tím byla následná doprava řepy levnější.⁵⁸

Vznik a rozvoj železnice vystřídal povoznictví, které cukrovarny pro přepravu zboží používaly. Oproti němu byla železnice rychlejší, zboží se mohlo pohybovat rychleji po jedné trase, jak do cukrovaru, tak z něj. To bylo výhodné nejen pro samotné cukrovarny, ale také pro přepravní společnosti, které získávaly z přepravy zboží zisk, protože jednotlivé tratě provozovaly.

Spojení cukrovarů a železnice se stalo reálným, díky Severní dráze císaře Ferdinanda, která byla vystavěna na přelomu třicátých a čtyřicátých let 19. století a která se stala první parní železnicí v Habsburské monarchii. Tato železnice vedla z Vídně přes jižní a střední Moravu a končila v Haliči. Proto mohly výhodu železnice jako první na našem území využít právě moravské cukrovarny. Později mohly výhodu železnice využívat i cukrovarny v jiných lokalitách Habsburské monarchie a to díky stavbě dalších dvou železnic, kterými byly: Severní státní dráha a Rakouská severozápadní dráha. První zmiňovaná železnice vznikla na konci první poloviny devatenáctého století, konkrétně v roce 1845 mezi Olomoucí a Prahou, a její vznik využily hlavně cukrovarny v Polabí, které ji začaly využívat pro svou potřebu. Druhá zmiňovaná železnice vznikla v druhé polovině 19. století a to konkrétně v letech 1869 – 1871. Ta vedla z Vídně a protínala města na Moravě a Vysočině jako byly Znojmo, Jihlava a Havlíčkův Brod a dále města ve středních Čechách, a to Kolín, Nymburk a Mladou Boleslav, což oživilo Polabí jak zemědělsky, tak dopravně. Z této dráhy poté vedly odbočky do Pardubic a Trutnova.⁵⁹ Po dostavbě těchto dvou zmiňovaných tratí, byla na konci sedmdesátých let 19. století v Rakousku – Uhersku dokončena základní železniční soustava. Díky ní mohly železnici využívat také cukrovarny ve východních Čechách.⁶⁰

Další fenoménem, který vznikl díky spojení cukrovarů a železnice, se staly úzkorozchodné dráhy, tzv. „řepařské“ dráhy. Tyto úzkorozchodné dráhy vznikaly na konci

---

⁵⁷ ANTONÍN, L. *Bílé zlato*, s. 83.

⁵⁸ ROCH, M. - ŠNÁBL, R. *Cukrovarnictví a železnice*, s. 5.

⁵⁹ VYSKOČIL, Aleš. Bílé zlato a budování železniční sítě. In *LC a Ř* 126, 2010, č. 9 - 10, s. 284. ISSN 1805-9708. Online [cit. 28. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/284-287.PDF>.

⁶⁰ Tamtéž, s. 285.

devatenáctého století a byly vystavěny jen pro účel cukrovarů, a to pro dopravu cukrové řepy. Oproti ostatním dráhám, které byly kombinované a fungovaly celoročně, byly tyto úzkorozchodné dráhy využívány jen několik měsíců v roce, a to v době kampaně v cukrovaru na podzim. Největší počet těchto úzkorozchodných drah najdeme v Polabí, které vycházely z Kolína, Kopidlna, Dymokur, Křince, Vlkavy a dalších. Úzkorozchodné dráhy v této lokalitě dosahovaly více než sto třiceti kilometrů.⁶¹ V dnešních dnech můžeme tuto ojedinělou „řepařskou“ dráhu navštívit v Sendražicích u Kolína. Díky nadšencům v tomto oboru je zcela funkční a disponuje parní lokomotivou a vagóny, kterými se může návštěvník svézt.

Modernizace cukrovarů se odrazila i na strojírenském průmyslu, který je s cukrovarnictvím úzce spjat. Strojírenské podniky se díky této modernizaci začaly rozvíjet a své výrobky neposkytovaly jen domácím řepným cukrovarům, ale i zahraničním.

Ve východních Čechách stojí za zmínku František Wiesner, jehož podnik v Chrudimi s názvem Strojírna a slévárna Fr. Wiesnera vyráběla zařízení pro cukrovary a lihovary. Tento podnik, který ve svých začátcích fungoval jako zámečnická dílna, se na zařízení pro cukrovary a lihovary přetransformoval v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století, kdy se všechny cukrovary v té době modernizovaly a přecházely na strojní vybavení. František Wiesner byl spoluvlastníkem řady cukrovarů a také akcionářem cukrovaru v Chrudimi a ve výrobě zařízení pro cukrovary viděl odbyt a finanční potenciál.⁶²

Strojírna a slévárna Františka Wiesnera vyráběla během své existence řadu strojů pro cukrovarnický průmysl jako například: pračky řepy, řepná kola, dopravníky, šťávní filtry aj. Odbyt těchto zařízení poté přerušila první světová válka, ale tu strojírna zažehnila díky přeorientování cukrovarnického strojního vybavení na zbrojní průmysl. Po skončení první světové války strojírna dále vyráběla strojní vybavení pro cukrovary, ale již jen v omezené míře oproti předválečným rokům.⁶³

Naproti tomu vedle strojního vybavení začala strojírna vyrábět také dopravní zařízení pro využití v cukrovarech. Mezi tato dopravní zařízení patřily automatické vysuté dráhy na kaly, hřeblové žlabové dopravníky na řepné řízky, pásové dopravníky s ocelovým pásem, které se využívaly pro přepravu surového cukru. Vedle těchto produktů také strojírna v první polovině 20. století produkovala váhy všeho určení a typu jako byly: překlopné váhy, tzv. „chronosky“, kterými byla vážena vypraná řepa, než se rozřezala na řízky. Dále pak tzv.

---

⁶¹ Tamtéž, s. 286.

⁶² SMUTNÝ, Vlastislav. Zařízení pro cukrovary vyráběná strojárnou Wiesner Chrudim. In *LC a Ř* 124, 2008, č. 7 - 8, s. 237. ISSN 1805-9708. Online [cit. 29. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2008/pdf/237-239.PDF>.

⁶³ Tamtéž, s. 237 – 238.

„vagenotové“ váhy, kterými byl vážen surový cukr ve vozících a váhy mostové, které se dělily na vozové, nebo kolejové a ty vážily hmotnost produktů, vystupujících z cukrovarů.⁶⁴

Strojárna Františka Wiesnera se významně podílela na modernizaci strojního zařízení v cukrovarech nejen ve východních Čechách, neboť dodala zařízení pro cukrovary Dašice, Holice, Hrochův Týnec, Choltice Chrudim, Skřivany a Slatiňany, ale i pro cukrovary po celém území Českých zemí a později Československa. Konec výroby cukrovarnického zařízení v této strojárně odstartovaly události druhé světové války a pozdější události poválečné.⁶⁵

Mezi další strojírenské podniky, které se významně podílely na modernizaci cukrovarnické sítě, patří: F. Ringhoffer, K. J. Wiesner Kolín (bratr Františka Wiesnera), Emil Škoda Plzeň a mnoho dalších.⁶⁶ Díky nim byla možná modernizace cukrovarů a také vznik nových technologií jako byl například Daňkův kalolis, Robertova difúze a odparka a mnoho dalších, které přispěly k zásadnímu rozvoji cukrovarnictví v Českých zemích.⁶⁷

Robertova difúze nahradila lisování šťávy, kterým byl cukr z řepy těžen. K těžení této šťávy byly v počátcích používány různé lisy, ať již pákové, šroubové, nebo později hydraulické. Tyto lisy byly náročné na obsluhu a po lisování bylo z řepy vytěženo jen 75% šťávy, která byla v řepě obsažena. Hledala se proto nová metoda, díky které by bylo možno z řepy vytěžit více šťávy a snížila by se obtížná práce pro obsluhu.⁶⁸

Vytěžení této šťávy bylo namísto lisů zkoušeno jinými metodami a to odstředěním a různými způsoby macerace. K první metodě se používalo odstředivek. Tato metoda získávala šťávu z řepné drtě pomocí mechanické energie, ale nevýhodou bylo značné zředění šťávy a proto se neujala. Druhou zmiňovanou metodou byla macerace řepné drtě. Způsobů macerace bylo více a patřila mezi ně Schützenbachova metoda, z které se sice získala šťáva o vysoké koncentraci, ale pro svůj dlouhý pracovní postup a občasnou kontaminaci šťávy se tato metoda neujala. K další metodě patřila horká macerace Dombasleova, k níž se používaly řepné řízky a voda o teplotě 100°C. Ale ani tento způsob nebyl uspokojivý, protože při teplotě 100°C byla vytěžená šťáva slizká a dala se zpracovat pouze se šťávou lisovanou. Žádných uspokojivých výsledků tento způsob nedosáhl ani při změně teploty vody na 80°C.

Tyto metody však přivedly Julia Roberta k nové metodě vytěžení šťávy z řepy a to k difúzi, později pojmenované po svém zakladateli. Poprvé spatřila světlo světa

---

⁶⁴ Tamtéž, s. 238.

⁶⁵ Tamtéž, s. 239.

⁶⁶ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 33.

⁶⁷ Tamtéž, s. 36.

⁶⁸ Tamtéž, s. 20 - 21.

v Židlochovicích. Otec Julia Roberta židlochovický cukrovar založil a Julius Robert v něm pracoval a studoval spolu s profesorem J. Wiesnerem obě metody macerace, které nevykazovaly úspěšné výsledky. Na základě studia stanovili vyluhování cukru z buněk řepného pletiva, které byly příznivé. V kampani 1865/1866, po předchozích pokusech o rok dříve, již difuze nahradila získávání šťávy namísto předešlého lisování a byla zavedena jako pravidelný pracovní postup.⁶⁹

Pro vysokou výtěžnost šťávy, která nebyla předchozím lisováním ani jinými způsoby, jako byly odstředivky a různé macerace dosažena, se Robertova difuze těšila v cukrovarech velké oblibě. Postupně se stávala hlavním způsobem těžení šťávy v cukrovarech. Během necelých deseti let využívaly tři čtvrtiny všech cukrovarů Robertovu difuzi.⁷⁰ (viz, Tab. 3) (Tab. 3. Počet cukrovarů používajících k těžení řepné šťávy Robertovu difuzi.)⁷¹

Kampaně	Počet pracujících cukrovarů	Počet cukrovarů, užívajících k těžení šťávy			
		lisů	odstřediv- vek	difúzí	macerace sušené řepy
1860/61	125	117	5	-	3
1865/66	140	135	3	-	2
1866/67	139	132	3	2	2
1867/68	151	135	3	12	1
1868/69	162	133	3	25	1
1869/70	181	137	3	40	1
1870/71	215	145	3	66	1
1871/72	251	144	3	103	1
1872/73	256	129	3	123	1
1873/74	244	108	3	133	-
1874/75	226	86	2	138	-
1875/76	231	54	1	176	-

Oblíbenost této nové metody získávání šťávy z řepy můžeme sledovat na nově stavěných cukrovarech, které tuto metodu využívaly oproti zastaralému lisování. Příkladem byl cukrovar v Chrudimi, kdy bylo na valné hromadě v roce 1867 přijato rozhodnutí, že do nového cukrovaru bude instalována Robertova difuze.⁷²

Díky modernizaci cukrovarnického průmyslu, která se na našem území rozvíjela ve druhé polovině 19. století, došlo i ke zdokonalení ostatních odvětví jako bylo strojírenství, skrze něž se zdokonalilo technické vybavení cukrovarů. Nedílnou součástí modernizace cukrovarnictví, byl přechod na klíčový parní pohon. Dále modernizace přispěla k rozvoji komunikací a železnice. Všechny tyto faktory cukrovarnický průmysl využil ke snazší výrobě

⁶⁹ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 21.

⁷⁰ Tamtéž, s. 22.

⁷¹ Tamtéž, s. 23.

⁷² SMUTNÝ, Vlastislav. Cukrovar v Chrudimi. In *LCa Ř* 128, 2012, č. 2, s. 71. ISSN 1805-9708. Online [cit. 23. 11. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/71-77.pdf>.

cukru z cukrové řepy, zpracování většího množství cukrové řepy za kampaň a zčásti odstranění namáhavé lidské práce, kterou po modernizaci vystřídalo nové technické vybavení.

Cukrovarny, které prošly modernizací, pracovaly na následujícím technologickém postupu. Cukrová řepa se po sklizení na poli dopravila po komunikaci pomocí vozů tažených koňmi, později nákladními automobily nebo po železnici do venkovních prostor cukrovaru. Z těchto skladových prostor se řepa musela dostat do samotné výroby cukrovaru, k čemuž sloužily tzv. Riedingerovy splavné kanály. Do těchto splavných kanálů se řepa nasypala a díky spádu a proudění vody se dostala do výroby. Ve výrobě byla řepa ze splavného kanálu vyndána pomocí zdvihacího kola, které ji dopravilo k hřeblové pračce. Ještě než se řepa rozřezala na tzv. „řízky“, musela se zbavit povrchových nečistot, k čemuž tato pračka sloužila. Vypraná řepa se musela odvážit. K vážení se používaly automatické váhy Chronos.⁷³

Po všech těchto úkonech se teprve řepa rozřezala na tzv. „řízky“, které se vylouhovaly vodou. K jejímu rozřezání se používaly řezačky. Z vylouhovaných řízků se pomocí Robertovy difuze získala difuzní šťáva. V této difuzní šťávě se nacházely i látky, které neobsahovaly cukr a bylo nutné je pomocí čištění odstranit. Čištění probíhalo v saturačních nádobách, které se nacházely v saturační stanici.⁷⁴ K saturaci se používal kysličník uhličitý a vápenné mléko. Vápno se vypalovalo ve vápenkách, dále se vápno hasilo v hasidlech a získávalo se z něj vápenné mléko, které bylo nutné pro saturaci. Při tomto procesu vznikl i potřebný kysličník uhličitý. Saturace byla trojnásobná.⁷⁵ Saturace samotná srážela látky, které neobsahovaly cukr a díky tomu se z předchozí šťávy, stala šťáva lehká, která se ještě předtím musela scedit pomocí kalolisu. Po samotné saturaci a získání lehké šťávy, bylo nutné získat šťávu těžkou.⁷⁶

K získání této šťávy sloužila odpařovací stanice, ve které se lehká šťáva odpařila do sběrných nádrží a stala se z ní šťáva těžká, z které bylo nutno získat I. cukrovinu pomocí parostroje, z něhož se vypouštěla odpařená hmota. Ta byla vypuštěná do mísidel, kde se pomocí stálého pohybu chladila a dokončovala krystalizaci. Do ochlazené hmoty se přidal syrob, který bylo nutno po úplném zchlazení hmoty odstranit pomocí odstředivek. Po všech těchto operacích se z hmoty stává surový cukr.⁷⁷

Pro získání II. cukroviny, se musel surový cukr nejprve zředit, poté sít a nakonec cedit. Po těchto operacích následovalo znovu svaření, ke kterému se používal zrníč. Když byl

---

⁷³ ANDRLÍK, K. *Tovární výroba cukru řepového*, s. 8 - 9.

⁷⁴ Tamtéž, s. 9.

⁷⁵ SMUTNÝ, Vlastislav. Cukrovar v Chrudimi. In *LC a Ř* 128, 2012, č. 2, s. 73. ISSN 1805-9708. Online [cit. 23. 11. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/71-77.pdf>.

⁷⁶ ANDRLÍK, K. *Tovární výroba cukru řepového*, s. 9 - 10.

⁷⁷ Tamtéž, s. 10 - 11.

surový cukr svařený, tak se ze zniče vypustil do krystalizátoru, ve kterém byl uložen dva dny. Po dobu dvou dnů byl v krystalizátoru neustále míchán. Když byl po této době z krystalizátoru vytočen, získala se II. cukrovina s obsahem 40 – 50% cukru. Pro získání III. cukroviny následoval stejný technologický postup jako pro získání II. cukroviny, jen k dozrání zbytkového syrobu byl potřebný delší časový úsek a to dva až tři měsíce. S uplynutím této doby získáváme III. cukrovinu a melasu.⁷⁸

---

⁷⁸ SMUTNÝ, Vlastislav. Cukrovar v Chrudimi. In *LC a Ř* 128, 2012, č. 2, s. 73. ISSN 1805-9708. Online [cit. 23. 11. 2017].
URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/71-77.pdf>.

5. CUKROVARNICKÝ PRŮMYSL PO MODERNIZACI DO ROKU 1914

Cukrovary, které prošly v uvedeném období modernizací, se změnilly z počátečních jednoduchých manufaktur na složité továrny. Tyto továrny díky svému novému technologickému postupu a možnosti zpracování velkého množství řepy za kampaň dokázaly zcela odbourat dovoz třtinového cukru na naše území.⁷⁹

S velkým množstvím zpracované řepy se na trh dostalo i velké množství vyrobeného cukru. Tento cukr dokázal zásobit i celou Habsburskou monarchii a to hlavně v místech, kde byl nedostatek cukrovarů a s nimi i nedostatek potřebné výroby.⁸⁰ Musíme brát také v potaz, že od počátku formování cukrovarnické základny v Habsburské monarchii až do zániku Rakousko - Uherska v roce 1918, pracovalo nejvíce cukrovarů v českých zemích.⁸¹ (viz, Tab. 4)

(Tab. 4. Počet cukrovarů pracujících v Habsburské monarchii, se zřetelem na české země.)⁸²

Kampaň	Počet cukrovarů			Zpracováno řepy t		
	monar- chie	české země	%	monar- chie	české země	%
1840/41	73	63	86,4			
1850/51	84	66	78,6			
1860/61	123	96	78,1	801 802	661 338	82,5
1870/71	215	181	84,2	1 593 119	1 321 276	82,9
1888/89	211	188	89,1	4 858 000	4 383 000	90,2
1898/99	214	187	87,4	7 611 500	5 802 000	76,2
1908/09	204	170	83,3	7 933 400	5 996 400	75,6
1916/17	186	154	82,8	5 840 700	4 280 500	78,4

Vyroběný cukr zanedlouho přesáhl svoji spotřebu v Habsburské monarchii. Z důvodu udržení silné výrobní základny, bylo nutné vyřešit jak zužitkovat cukerní nadvýrobu. K vyřešení tohoto problému posloužil vývoz cukru za hranice monarchie.⁸³

Pro fungování cukrovarnické průmyslu v Habsburské monarchii byl vývoz cukru velice nutný, protože činil dvě třetiny z celkové výroby a byl odkázán na zahraniční trhy.

⁷⁹ BARTOŠEK, J. *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci*, s. 16.

⁸⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 33.

⁸¹ Tamtéž, s. 18.

⁸² Tamtéž, s. 18.

⁸³ BARTOŠEK, J. *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci*, s. 21.

Díky tomuto faktu také vývoz cukru cukrovarnický průmysl ovlivňoval. Ať již kladně, nebo negativně, jak tomu bylo např. při první odbytové krizi.⁸⁴

Tato první odbytová krize se projevila na konci padesátých let 19. století a to konkrétně v letech 1858 – 1859, pramenila z velké světové hospodářské krize z let 1857 – 1859.⁸⁵ Krize spočívala v tom, že díky velké výrobě cukru z řepy, se spotřeba řepného cukru oddalovala spotřebě třtinového cukru. Proto cukrovary hledaly východisko z nastalé situace a vyřešily ho právě vývozem.⁸⁶

Toto řešení podporovala i monarchie, která v začátcích poskytovala i vývozní prémii. Vývoz cukru za hranice můžeme datovat na začátek šedesátých let 19. století, kdy se poprvé statisticky vykazuje vývoz. Do poloviny šedesátých let 19. století je však množství vyvezeného cukru malé a zlom přichází až v roce 1865. Od tohoto roku vývoz cukru nabývá rapidního růstu a největší množství vyvezeného cukru zaznamenáváme v roce 1873 a to 97 000 t.⁸⁷

Ze všech těchto statistik je patrné, že se Rakousko - Uhersko dostalo v Evropě na začátku sedmdesátých let 19. století právem do čela žebříčku největších vývozců cukru. Ve vývozu předstihlo i Francii a Prusko, které byly jeho největším konkurentem. K tomu napomohla i daná situace mezi oběma zmiňovanými zeměmi a to konkrétně válečný konflikt v roce 1870 - 1871.⁸⁸

Další období, které je nutné zmínit, jsou osmdesátá léta 19. století, konkrétně roky 1884 – 1888. V těchto letech se projevila další cukerní krize, která opět nastala díky velkému množství vyrobeného řepného cukru a stejně tak i třtinového cukru. Z tohoto důvodu se projevila také krize mezi řepářstvím a cukrovarnictvím. Řepářství a cukrovarnictví k sobě neodmyslitelně patří a řepářství je nedílnou součástí výroby cukru. Tato krize však vyvolala mezi oběma odvětvími neshody, které se projevovaly již v předchozích letech. Tyto neshody byly vyvolány cenou vykupované cukrové řepy, kterou si cukrovarníci určovali, a řepářům se to mnohdy nelíbilo.

Cukrovarníci chtěli v uvedeném období snižovat výkupní cenu cukrové řepy. Pěstitelé řepy byli už v předchozích letech v nevýhodné pozici. Důvodem byla cukrová řepa vykupována pod danou cenou a to nejčastěji právě v období cukerných krizí. Jako další

---

⁸⁴ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 33.

⁸⁵ MÁLEK, Vlastimil. České cukrovary v 50. letech 19. století. In *LC a Ř* 126, 2010, č. 9 - 10, s. 282. ISSN 1805-9708. Online [cit. 30. 11. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/280-283.PDF>.

⁸⁶ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 33 – 34.

⁸⁷ Tamtéž, s. 34.

⁸⁸ Tamtéž, s. 35.

museli dodržet množství řepy, na které se s cukrovarem daný pěstitel dohodl a pokud toto množství nesplnil, tak byl vystaven finanční pokutě. Pokud však do cukrovaru dodal více cukrové řepy, než bylo požadované množství, tak ho cukrovar vykupoval za mnohdy nízkou smluvní cenu. V tomto období vzniká Spolek pro průmysl cukrovarnický v Čechách. Tento spolek je založen z iniciativy cukrovarníků z důvodu možnosti snižování výkupní ceny cukrové řepy.⁸⁹

Na tento krok pěstitelé řepy reagovali negativně a jako protiváhu začali zakládat řepařská odborová sdružení. Později v roce 1902 vznikla Ústřední jednota řepařů pro Království české, která se stala centrální řepařskou organizací, jednala s cukrovarníky a zastupovala pěstitelé cukrové řepy.⁹⁰

Všechny tyto neshody a založení dvou významných, ač sobě protivážných spolků s odlišnými zájmy, vyvolalo právě další cukerní krize. Ta měla za následek i změnu cukrovarnické základny v českých zemích, kdy spousta cukrovarů zaniká. To je patrné z počtu 209 cukrovarů, které pracují v českých zemích v době vypuknutí krize. Při jejím ukončení je v provozu již jen 188 cukrovarů.⁹¹

Po překonání této čtyřleté krize a po změně cukrovarnické základny, k níž došlo v jejím důsledku, se i na našem území cukrovarnický průmysl dostává do standardního výrobního procesu ale již s menší výrobní základnou. Cukrovary, které tuto krizi překonaly, se i nadále rozvíjely a jejich produkce vyrobeného cukru stále rostla. S velkým množstvím vyrobeného cukru byl jejich stěžejní zisk právě z vývozu, jak tomu bylo již před oběma odbytovými krizemi. Všechny tyto faktory také ovlivňovaly zahraniční trh, na kterém si cukrovary konkurovaly. V tomto důsledku již šest let po skončení druhé cukerní krize, nastává krize třetí. Tato krize přichází v důsledku stejných problémů jako krize předchozí a to kvůli velkému množství vyrobeného cukru, který byl na zahraničních trzích vykupován od cukrovarů pod cenou. Zisk, který z tohoto prodeje cukrovary vytěžily, byl většinou ztrátový.⁹²

Všechny tyto problémy, které pramenily z odlišného množství mezi vyrobeným a spotřebovaným cukrem, bylo nutné vyřešit. Jelikož chyběla jakákoliv mezinárodní dohoda, která by upravovala obchod s cukrem, rozhodly se nastalou situací řešit státy samy a to zvýšením prémie za vývoz. V německém císařství tato částka činila dokonce dvojnásobek oproti předchozí sumě. Tímto krokem státy cukrovarům zčásti pomohly kompenzovat ušlý

---

⁸⁹ ČAPKA, František. 110 let od počátku organizovaného řepařského hnutí v českých zemích. In *LC a Ř* 128, 2012, č. 9 - 10, s. 314. ISSN 1805-9708. Online [cit. 30. 11. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/313-316.pdf>.

⁹⁰ Tamtéž, s. 315 – 316.

⁹¹ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 35.

⁹² Tamtéž, s. 35 – 36.

zisk, ale se zvýšením vývozní prémie, většina států zvýšila i spotřební daň. V Rakousku – Uhersku před tímto krokem činila spotřební daň za 100 kg cukru 11 zlatých. Po zvýšení této daně částka vzrostla na 13 zlatých. Z toho vyplývá, že stát pokryl výdaje, které poskytnul na prémii za vývoz.⁹³

Těmito kroky ale nebyla nastalá situace zcela vyřešena. K tomu přispěla až bruselská cukerní konvence, která byla ustanovena 2. března 1902. Impulzem k jejímu vytvoření, byla situace popisovaná výše, hlavně však nutnost celní ochrany a odstranění vývozních premií, které poskytovalo vedle Rakouska – Uherska již zmiňované německé císařství a v neposlední řadě také Francie.⁹⁴

Po uzavření této dohody platil tedy zákaz jakýchkoliv vývozních premií. Při porušení by na stát, který by vývozní prémii poskytoval, bylo uvaleno clo. Toto clo by odpovídalo částce poskytované prémie.⁹⁵ Díky bruselské cukerní konvenci se podařilo ustanovit mezinárodní obchod s cukrem a až do 1. světové války ustálit množství vyrobeného cukru (viz, Tab. 5), vezmeme-li v potaz, že od druhé poloviny 19. století množství vyrobeného řepného cukru až na malé výjimky neustále rostlo. (viz, Tab. 6)

(Tab. 5. Množství vyrobeného cukru od ustanovení bruselské konvence do 1. sv. války)⁹⁶

	Světová výroba	Výroba cukru řepového třtinového v tisících tunách		% výroby cukru řepového třtinového	
1905/6	13955	7240	6715	52'—	48'—
1906/7	14431	7102	7329	49'—	51'—
1907/8	13900	6986	6914	50'—	50'—
1908/9	14528	6892	7636	47'5	52'5
1909/10	14829	6540	8289	44'1	55'9
1910/11	16878	8488	8390	50'2	49'8
1911/12	15733	6812	8921	43'4	56'6
1912/13	17452	8894	8558	53'—	47'—
1913/14	17767	8893	8874	50'—	50'—

⁹³ Tamtéž, s. 36.

⁹⁴ HARTMANN, Joe. Nové období světové cukerní politiky. In *Obzor národohospodářský* 32, 1927, s. 669. Online [cit. 3. 12. 2017].

URL: <http://www.bibliothecaeconomica.cz/library/file/preview.aspx?ID_File=917#preview>.

⁹⁵ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 36.

⁹⁶ HARTMANN, Joe. Nové období světové cukerní politiky. In *Obzor národohospodářský* 32, 1927, s. 670. Online [cit. 3. 12. 2017].

URL: <http://www.bibliothecaeconomica.cz/library/file/preview.aspx?ID_File=917#preview>.

(Tab. 6. Růst výroby řepného cukru.)⁹⁷

	Světová výroba	Výroba cukru		% výroby cukru	
		řepového	třtinového	řepového	třtinového
	v tisících tunách				
1859/60	1766	390	1376	22'2	77'8
1869/70	2600	844	1756	32'4	67'6
1879/80	3620	1536	2084	42'4	57'6
1899/1900	8418	5440	2978	64'—	36'—
1900/1901	9489	5895	3594	62'—	38'—
1901/1902	10773	6673	4100	62'—	38'—
1902/1903	9617	5408	4209	56'—	44'—
1903/1904	10029	5753	4276	57'—	43'—
1904/1905	11195	4823	6372	43'—	57'—

Tato dohoda byla ještě v roce 1908 a 1913 prodloužena. Od jejího založení až do 1. světové války panoval v našem cukrovarnickém průmyslu relativní klid.⁹⁸ Roku 1912 dosáhl s 500 tisíc tun za rok dokonce největšího vývozu cukru z českých zemí před 1. světovou válkou. I následující řepná kampaň proběhla bez problémů, což svědčilo o definitivním zažehnutí cukerní krize z předchozích let.⁹⁹ Do roku 1914 Rakousko – Uherská cukrovarnická základna prodělala ještě změnu, a to v důsledku zániku dvaceti šesti cukrovarů.¹⁰⁰

V tomto období, konkrétně na konci 19. a začátku 20. století, stojí také za zmínku zájem o cukrovarnictví z řad veřejnosti. V roce 1891 bylo představeno cukrovarnictví na Jubilejní výstavě v Praze. Veřejnost se mohla seznámit s tímto odvětvím pomocí různých dokumentů, jako byly obrazy, nebo i technikou, která v cukrovarnictví sloužila. O několik let později v roce 1910 byla cukrovarnictví věnována expozice v Technickém muzeu v Praze. V této expozici byl mimo jiných předmětů spojených s cukrovarnictvím k vidění i unikátní model cukrovaru v měřítku 1:10.¹⁰¹

⁹⁷ Tamtéž, s. 669.

⁹⁸ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 36 - 37.

⁹⁹ MARÁZ, Karel. Rok 1915 v českém a moravském cukrovarnictví. In *LC a Ř* 131, 2015, č. 9 - 10, s. 316. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2015/PDF/316-318.pdf>.

¹⁰⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 37.

¹⁰¹ HOZÁK, Jan. Cukrovarnictví a Národní technické muzeum v Praze. In *LC a Ř* 126, 2010, č. 9 - 10, s. 278. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/278-279.PDF>.

Všechny tyto okolnosti nasvědčovaly dalšímu kontinuálnímu vývoji cukrovarnictví jak v Rakousku – Uhersku, tak i ve světě. S příchodem roku 1914 přišla i 1. světová válka, která však tento vývoj zřetelně změnila.

6. CUKROVARNICTVÍ NA NAŠEM ÚZEMÍ 1914 – 1945

1. světová válka zabrzdila další rozvoj cukrovarnické základny nejen v Rakousku – Uhersku, ale i v ostatních evropských zemích, jako byly Francie nebo německé císařství. Tyto země, ve kterých cukrovarnický průmysl před válkou vysoce prosperoval, nyní zaznamenaly vysoký pokles produkce.¹⁰²

První problémy v důsledku války zaznamenává náš cukrovarnický průmysl již s rokem 1914, konkrétně se jedná o narušení struktury světového obchodu a snížení osevu cukrové řepy ve prospěch obilovin. Snížení osevu cukrové řepy se projevovalo během celé 1. světové války. S tímto poklesem osázené plochy, úbytkem pracovníků a v neposlední řadě klimatickými podmínkami, neboť rok 1915 provázelo veliké sucho, se již v tomto roce setkáváme s nedostatkem cukru. Na tuto skutečnost zcela okamžitě začíná reagovat stát a v dubnu 1915 vydává Rakousko – Uhersko zákaz vývozu cukru za hranice.¹⁰³

Cukrovary se během válečných let potýkaly i s nedostatkem surovin. Chyběla jim samotná cukrová řepa, uhlí, mechanizace a v neposlední řadě již zmínění pracovníci, kteří byli rekrutováni do řad rakousko – uherské armády. Za všech těchto okolností zaznamenává cukrovarnictví hluboký propad a zbrzdění svého vývoje oproti předválečným rokům a v důsledku toho začínaly cukrovary přerušovat svou výrobu.¹⁰⁴

Obrat přichází až po skončení 1. světové války, rozpadu Rakousko – Uherska a vzniku samostatného Československého státu. Rakousko – Uhersko disponovalo před válkou cukrovarnickou základnou o počtu 184 cukrovarů. Nově vzniklé Československo přebírá velkou část této základny s počtem 163 cukrovarů, z nichž 155 pracuje na území Česka a 8 na území Slovenska.¹⁰⁵ Tato čísla svědčí o tom, že české země patřily z hlediska průmyslu v rakousko – uherské monarchii k nejvyspělejším. Hlavním úkolem nově vzniklého státu bylo udržet ekonomiku, která byla zasažena válečnými událostmi. Cukrovarnická základna byla značně poškozená a pro její obnovu bylo nutné vynaložení značných finančních prostředků.¹⁰⁶

Udržení hospodářství s cukrem v nově vzniklém státě bylo velice důležité a již 3. listopadu 1918 vzniká Československá cukerní komise, která měla na cukrovarnictví dohlížet.

---

¹⁰² *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 37 - 38.

¹⁰³ MARÁZ, Karel. Rok 1915 v českém a moravském cukrovarnictví. In *LC a Ř* 131, 2015, č. 9 - 10, s. 316. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2015/PDF/316-318.pdf>.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 317.

¹⁰⁵ ČAPKA, F. - SLEZÁK, L. *Cukrovarnictví do roku 1938*, s. 105.

¹⁰⁶ DRÁBEK, Jakub - BRHELOVÁ, Jana. „Bílé zlato“ a prosperita meziválečného Československa. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 1, s. 31. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/31-33.pdf>.

První poválečná kampaň byla ztížena nedostatkem surovin, narušením infrastruktury a celkovou destabilizací odvětví v důsledku válečných událostí. Navzdory všem těmto faktorům se podařilo pokrýt domácí spotřebu. V první kampani se vyrobilo nad 500 000 t cukru a z toho 140 000 t bylo exportováno. Na export cukru v nově vzniklém Československu dohlížela Československá společnost pro vývoz cukru. V kampani v roce 1919/1920 také zaznamenala světová výroba cukru důsledkem války značný pokles, a to o 25% oproti kampani z roku 1913/1914. V kampani 1913/1914 činila celková světová výroba cukru z řepy 45%.¹⁰⁷

Cukru bylo po válce nedostatek a byla po něm značná poptávka. Jelikož Československo se svojí velkou cukrovarnickou základnou patřilo k předním výrobcům a vývozcům cukru ve světě, stalo se cukrovarnictví pro nově vzniklý stát hospodářsky a ekonomicky důležité.¹⁰⁸ Stát si to uvědomoval a snažil se cukrovarnickou základnu, která byla z technického hlediska zastaralá, v nejbližší době modernizovat, k čemuž přispěl i zákon č. 102 Sb. který vešel v platnost 3. března 1921. Tento zákon poskytoval daňové výhody těm cukrovarům, které chtěly stavět nové budovy a pořizovat nebo modernizovat stávající strojní zařízení.¹⁰⁹

Díky všem těmto okolnostem se cukrovarnická základna modernizuje a v následujících letech se navyšuje výroba cukru. V polovině dvacátých let 20. století, konkrétně v kampani 1925/1926 bylo vyrobeno největší množství cukru v Československu. Vyrobené množství činilo 1 324 700 t cukru.¹¹⁰ Toto množství svědčí o rozvoji cukrovarnictví v Československu a díky tomu i ekonomické prosperitě. Vedle toho došlo i k rozvoji zemědělství v důsledku většího osévání zemědělských ploch cukrovou řepou.¹¹¹

Obrat nastává v roce 1926, kdy dochází k nesouladu mezi nabídkou a poptávkou, jako tomu bylo již v důsledku prvních cukerných krizí na konci 19. a začátku 20. století. Československa se tato krize znatelně dotknula, protože z celkového množství vyrobeného cukru dvě třetiny vyváželo do zahraničí (viz Tab. 7).¹¹²

---

¹⁰⁷ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 38 - 39.

¹⁰⁸ DRÁBEK, Jakub - BRHELOVÁ, Jana. „Bílé zlato“ a prosperita meziválečného Československa. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 1, s. 31. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].
URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/31-33.pdf>.

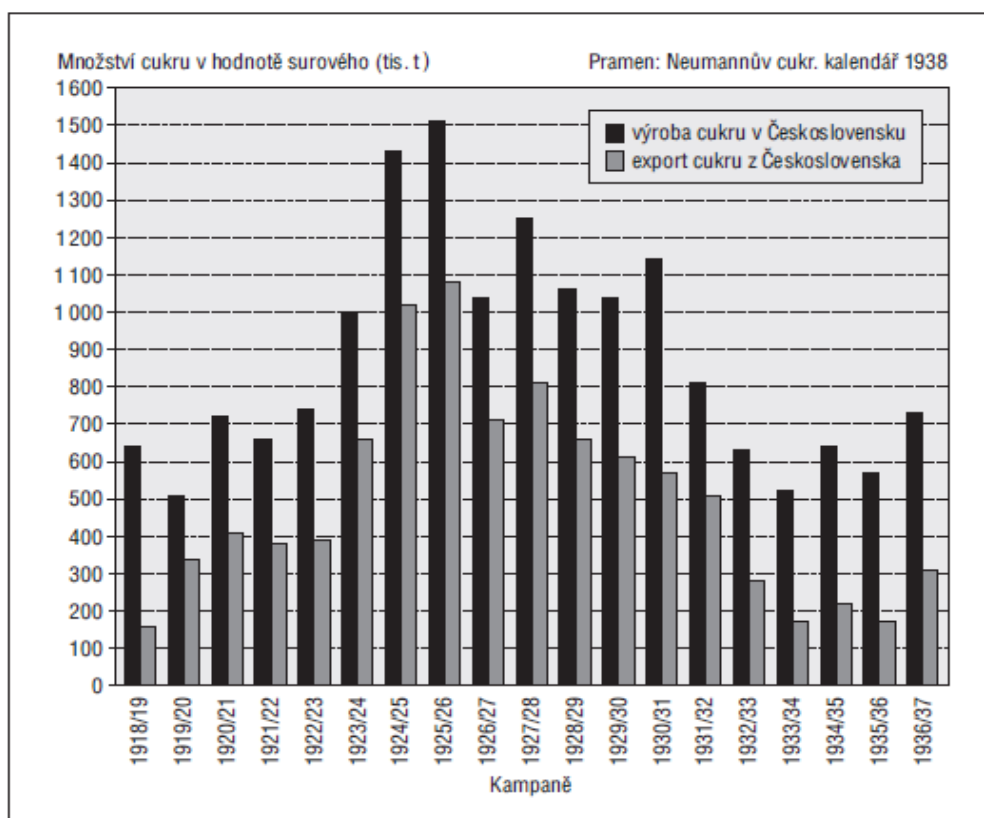
¹⁰⁹ ČAPKA, F. - SLEZÁK, L. *Cukrovarnictví do roku 1938*, s. 108.

¹¹⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 39.

¹¹¹ DRÁBEK, Jakub - BRHELOVÁ, Jana. „Bílé zlato“ a prosperita meziválečného Československa. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 1, s. 31. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].
URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/31-33.pdf>.

¹¹² Tamtéž, s. 31 – 32.

(Tab. 7. – Československá výroba a vývoz cukru 1918/19 – 1936/37.)¹¹³

Tato krize se v celosvětovém měřítku naplno projevila v roce 1928, kdy se celosvětový trh s cukrem opět přesýtil. V ostatních zemích, které patřily vedle nás k hlavním vývozcům cukru, jako byli Německo nebo Francie, ji předznamenaly stejné události jako u nás. Vedle nich však tato krize postihla i státy, které teprve v nedávné době pokryly svou domácí produkci a vyvážely jen malé množství cukru. Mezi tyto státy patřily např. Bulharsko, Jugoslávie, Rumunsko.¹¹⁴

Nastalou krizi bylo nutné řešit. Země, které byly na prvních příčkách produkce cukru ve světě, se snažily přistoupit k dohodě, která by krizi zažehnala. Největšími vývozci třtinového cukru byly v té době Kuba a Jáva. Kuba v důsledku krize omezila výrobu třtinového cukru v roce 1926 o půl milionu tun. Kuba byla také iniciátorem mezinárodní dohody, tzv. Tarafovy akce, které se vedle ní účastnili i ostatní přední vývozci jako bylo Československo, Polsko a Německo. Tyto pokusy však neuspěly pro neochotu účasti dalších

¹¹³ Tamtéž, s. 32.

¹¹⁴ ČAPKA, František. Řepařství a cukrovarnictví v Československu v letech velké hospodářské krize ve třicátých letech 20. století. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 5 - 6, s. 203. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/202-206.pdf>.

předních vývozců. Jáva výrobu nesnížila, protože z jejího ekonomického hlediska se jí stále vyplatilo třtinový cukr vyvážet i při nízké ceně.¹¹⁵

Krizi se nepodařilo vyřešit ani v roce 1929 v Ženevě hospodářským výborem Společnosti národů, kde bylo četné zastoupení všech předních cukrovarnických zemí, až na USA a Japonsko, a ani následně ve stejném roce v Bruselu. Z obou těchto jednání nevzešla žádná mezinárodní dohoda, která by tuto krizi zažehnala. Zlom přišel až v roce 1930 opět v Bruselu na nové konferenci, z níž vzešla v roce 1931 tzv. Chadbourneova dohoda.¹¹⁶

Na konferenci, která tuto dohodu iniciovala, byly opět zastoupeny všichni přední vývozcí tentokrát i Jáva, která již zaznamenala při dalším poklesu ceny cukru finanční propad. Konference vznikla na popud amerických společností, které se obávaly o své investice. Ty měly v té době uložené právě v kubánských cukrovarech.¹¹⁷ Touto dohodou se přistoupilo ke snížení vývozu o 15% u předních světových exportérů cukru a byla uzavřena na 5 let. Dále všechny zásoby, které se důsledkem krize nahromadily, bylo nutné zadržet a do zahraničí je postupně vyvážet až do roku 1935.¹¹⁸

Tato dohoda a opatření, která z ní vznikla, však cukerní krizi nedokázala zcela zastavit. V Československu to můžeme pozorovat na zániku až 25% cukrovarů a dopady této krize postihly i zemědělství, které opět snižuje osevní plochy ve prospěch obilovin.¹¹⁹

Vedle snížení počtu cukrovarnické základny na našem území a snížení osevní plochy se cukerní krize také negativně odrazila v modernizaci cukrovarů. Když vezmeme v potaz, že v první polovině dvacátých let 20. století, tedy v době před cukerní krizí, cukrovarnická síť prochází celkovou modernizací a inovací technického vybavení, tak od roku 1926 je tomu právě naopak. Tento fakt je patrný ve srovnání zahraničního cukrovarnictví s naším. Zahraniční závody modernizovaly své technické vybavení a do výroby začleňovaly prvky automatizace, což s sebou neslo i značné finanční investice. Na našem území k těmto inovacím nedošlo, neboť důsledek krize se projevil v neochotě vkládat investice do cukrovarnického průmyslu. Vybavení cukrovarů tedy zůstávalo ve stavu před rokem 1926.

---

¹¹⁵ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 40.

¹¹⁶ ČAPKA, František. Řepařství a cukrovarnictví v Československu v letech velké hospodářské krize ve třicátých letech 20. století. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 5 -6, s. 203. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/202-206.pdf>.

¹¹⁷ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 40 - 41.

¹¹⁸ ČAPKA, František. Řepařství a cukrovarnictví v Československu v letech velké hospodářské krize ve třicátých letech 20. století. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 5 -6, s. 203. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/202-206.pdf>.

¹¹⁹ DRÁBEK, Jakub - BRHELOVÁ, Jana. „Bílé zlato“ a prosperita meziválečného Československa. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 1, s. 32. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/31-33.pdf>.

Zlepšení dané situace přichází až v druhé polovině třicátých let 20. století. Za toto zlepšení může vzrůst spotřeby cukru a pokles výroby díky předchozím opatřením ze strany mezinárodních dohod. Dále se také zvětšuje osevní plocha cukrové řepy, která byla v důsledku krize snížena ve prospěch obilovin. V neposlední řadě také vzrůst množství cukru, který se mohl vyvézt, a vzrůst vývozní ceny. Tyto pozitivní faktory ovlivnily světový trh s cukrem, který začal od konce roku 1936 vzrůstat.¹²⁰ Což je patrné z následující tabulky (viz, Tab. 8)¹²¹

(Tab. 8. – Podíl vývozu cukru z českých zemí na světovém a evropském vývozu cukru.)¹²²

Rok	Vývoz cukru 100 % Rd			Podíl českých zemí na vývozu cukru	
	světový	evropský	z českých zemí	světovém	evropském
	1000 t			%	
1918/19			141		
1919/20			295		
1920/21			341		
1921/22		550	312		56,7
1922/23		564	303		53,7
1923/24		1 013	493		48,7
1924/25	8 100	1 342	764	9,4	56,9
1925/26	9 050	1 497	801	8,9	53,5
1926/27	8 447	1 204	524	6,2	43,5
1927/28	8 915	1 211	607	6,8	50,1
1928/29	10 308	1 258	474	4,6	37,7
1929/30	8 985	1 321	456	5,1	34,5
1930/31	8 104	1 538	451	5,6	29,3
1931/32	7 553	990	431	5,7	43,5
1932/33	6 790	432	240	3,5	55,6
1933/34	6 932	366	142	2,0	38,8
1934/35	6 372	421	179	2,8	42,5
1935/36	6 561	374	140	2,1	37,4
1936/37	8 628	584	251	2,9	43,0
1937/38	8 555	642	136	1,6	21,2
1938/39	8 897	394	167	1,9	42,4

Za těchto podmínek cukrovarnický průmysl na našem území zažehnal další cukerní krizi a pomalu se vracel do normálu. Další negativní zásah však utrpěl v roce 1938 díky

¹²⁰ ČAPKA, František. Řepařství a cukrovarnictví v Československu v letech velké hospodářské krize ve třicátých letech 20. století. In *LC a Ř* 133, 2017, č. 5 -6, s. 205. ISSN 1805-9708. Online [cit. 11. 12. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/202-206.pdf>.

¹²¹ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 48.

¹²² Tamtéž, s. 48.

mnichovské dohodě. S touto dohodou bylo odstoupeno československé pohraniční území ve prospěch nacistického Německa a s ním i 16 závodů, které se v tomto území nacházely.¹²³ Jednalo se o 13 závodů pracujících na území Česka a 3 závody pracující na území Slovenska. Tím se cukrovarnická základna na našem území opět zmenšila, z celkového počtu 119 cukrovarů na množství 103.¹²⁴

Po tomto zásahu přišel rok 1939 a s ním i 15. březen a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Následně i 2. světová válka. Tyto události se opět dotkly našeho cukrovarnického průmyslu a hospodářství, konkrétně jeho reorganizace.¹²⁵ Cukrovarnická základna se zmenšila o další 3 závody a celkový počet pracujících cukrovarů v tomto období činil rovných 100.¹²⁶

Odbytové hospodářství se v protektorátu změnilo na hospodářství řízené. To změnilo vztah mezi výrobcem, dodavatelem a obchodníkem, kteří dříve mohli se svým zbožím volně nakládat. Namísto toho byli v tomto období omezeni protektorátními nařízeními, což se projevilo i v cukrovarnictví. Protektorátní vláda kontrolovala a dohlížela na celé toto odvětví a to od samotného pěstování cukrové řepy až po finální prodej cukru.¹²⁷

Hned po vyhlášení Protektorátu byl dřívější Ústřední spolek československého cukrovarnického průmyslu vnitřně reorganizován a přejmenován na Hospodářskou skupinu cukrovarnického průmyslu.¹²⁸ Na veškerou činnost cukrovarnického průmyslu, jako byla kontrola dodávek cukrové řepy určitému cukrovaru, vývoz cukru, aj., dohlížel Výbor surováren a rafinerií cukru pro Čechy a Moravu. Ten byl založen v roce 1937. Protektorát tento výbor kontroloval prostřednictvím vládního komisaře, který spadal pod ministerstvo zemědělství. To spolu s ostatními příslušnými ministerstvy, jako bylo ministerstvo obchodu nebo průmyslu, rovněž ovlivňovalo cukrovarnictví.

Po zřízení Protektorátu a během celé druhé světové války bylo možné cukr získat jen za pomoci potravinových lístků jednou v týdnu a to pouze v omezeném množství, které se neustále snižovalo. Na jaře roku 1941 týdenní množství činilo již jen 300g. Později byla dávka určována příslušným potravinovým lístkem, na kterém bylo toto množství uvedeno.¹²⁹

---

¹²³ TAUCHEN, Jaromír. Zásahy do právní úpravy výroby a dodávek cukru v Protektorátu Čechy a Morava. In *LC a Ř* 128, 2012, č. 11, s. 354. ISSN 1805-9708. Online [cit. 12. 12. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/354-357.pdf>.

¹²⁴ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 55.

¹²⁵ Tamtéž, s. 44.

¹²⁶ Tamtéž, s. 55.

¹²⁷ TAUCHEN, Jaromír. Zásahy do právní úpravy výroby a dodávek cukru v Protektorátu Čechy a Morava. In *LC a Ř* 128, 2012, č. 11, s. 354. ISSN 1805-9708. Online [cit. 12. 12. 2017]. URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/354-357.pdf>.

¹²⁸ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 44.

¹²⁹ TAUCHEN, Jaromír. Zásahy do právní úpravy výroby a dodávek cukru v Protektorátu Čechy a Morava. In *LC a Ř* 128, 2012, č. 11, s. 354. ISSN 1805-9708. Online [cit. 12. 12. 2017].

Ke všem těmto okolnostem přispělo i snížení osevní plochy cukrové řepy, která musela ustoupit obilovinám, jako tomu bylo za 1. světové války. Dále se cukrovarnictví potýká s nedostatkem pracovníků a nekvalitním semenem cukrové řepy, které je dováženo z Německa. Všechny tyto negativní faktory se projevují na množství vyprodukované řepy, které se v tomto období snížilo oproti období před protektorátem a válkou.¹³⁰

Uvedené období mělo negativní vliv i na cukrovarnickou základnu ve východních Čechách, konkrétně na cukrovary Hrochův Týnec a Skřivany, které musely zastavit svou výrobu. Spoustu cukrovarů bylo během válečných let zcela zrušeno, nebo zničeno jako např. cukrovar Pardubice.¹³¹ Ten 27. srpna 1944 vyhořel po předchozím náletu. Strojní zařízení bylo sice takřka neporušené, nicméně nastalý požár poškodil budovu i konstrukci do té míry, že již závod nemohl být obnoven.¹³²

V těchto letech tedy veškeré hospodářství a s ním i cukrovarnický průmysl řídil protektorát. V důsledku toho se cukrovarnictví reorganizovalo a utrpělo značnou ztrátu v podobě snížení osevní plochy cukrové řepy, zaostávání strojního zařízení a potřebné údržby a nedostatku pracovních sil. Všechny tyto faktory se odrazily v menším množství výroby jednotlivých závodů. V neposlední řadě bylo cukrovarnictví v těchto letech v pozadí oproti jiným hospodářským odvětvím, která byla důležitější pro válečné účely.¹³³

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/354-357.pdf>.

¹³⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 44.

¹³¹ Tamtéž, s. 56.

¹³² SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Wagner a spol cukrovar v Cholticích 1881 – 1949 (1951 – 1955)*, inv. č. 18B, kat – 1, Zápisy ze schůzí komplementářů 1940 - 1948, s. 91.

¹³³ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 57.

7. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD JEJICH ZALOŽENÍ PO ROK 1945

V předchozích kapitolách byl popsán vývoj cukrovarnického průmyslu od jeho počátků až do konce 2. světové války. Nejprve v českých zemích v rámci Habsburské monarchie, později od roku 1867 v Rakousku – Uhersku. Od roku 1918 v nově vzniklém Československém státě a od roku 1939 v Protektorátu Čechy a Morava. Jelikož je tato práce zaměřena na cukrovary ve východních Čechách, shrneme v této kapitole vývoj východočeských cukrovarů, od jejich založení ve druhé polovině 19. století až do roku 1945.

Prvním cukrovarem, který ve východních Čechách vznikl, byl cukrovar Slatiňany, který se nacházel nedaleko Chrudimi. Tento cukrovar založil kníže František Auersperk v roce 1860 a fungoval jako smíšený závod.¹³⁴ V majetku Františka Auersperka byl až do roku 1943. V tomto roce cukrovar mění majitele, kterým se stává Josef František Trauttmansdorff.¹³⁵

Dalším cukrovarem, v pořadí druhým, který vznikl v oblasti východních Čech, byl cukrovar Skřivany. Tento cukrovar se nacházel nedaleko Nového Bydžova a byl založen roku 1862 rytířem Gustavem Ledvinkou z Adlerfelsu.

Cukrovar byl v 70. letech 19. století modernizován, nicméně roku 1882 vyhořel. Po této události byl cukrovar opět vystavěn jako rafinerie. O několik let později po prvním požáru vypuká požár další a to v roce 1912. I po tomto požáru byl cukrovar opět obnoven a na počátku 20. století vyvážel svůj cukr do různých koutů světa, jako byla např. Indie.¹³⁶

Cukrovar fungoval i v době 1. republiky, jen se změnou vlastníků. Poslední změna v tomto období nastává roku 1935, kdy cukrovar nese název “Skřivanská rafinerie cukru a.s.” V době 2. světové války cukrovar pracuje i nadále, avšak s podstatným snížením výroby oproti předválečným rokům.¹³⁷

Třetím založeným cukrovarem v oblasti východních Čech byl cukrovar Choltice, který se nacházel nedaleko Pardubic.

Stavbu inicioval hrabě Thun a roku 1868 vstoupil cukrovar do první kampaně. V roce 1881 byl cukrovar zapsán do obchodního rejstříku jako komanditní společnost, která mohla podnikat ve výrobě cukru z cukrové řepy a ostatních produktů z oboru cukrovarnictví. Tato

---

¹³⁴ Smíšený závod pracuje jako surovárna a rafinerie. In *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987, 1. sv., s. 740.

¹³⁵ NEZDAROVÁ, Michaela. *Proměny cukrovarnictví ve východních Čechách z hlediska historického vývoje vybraných cukrovarů*. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Filozofická fakulta. Pardubice, 2014, s. 50.

¹³⁶ Tamtéž, s. 48

¹³⁷ Tamtéž, s. 49

společnost vznikla nájemní smlouvou z 21. 6. 1881 uzavřenou mezi hrabětem Thunem a firmou “Klimeš, Salásek, Horký a spol“, která sídlila v Chrudimi.

Smlouva byla uzavřena na 15 let a roku 1898 na dalších 12 let. Díky ní byly pronajaty výše jmenované firmě do užívání pozemky v okolí Choltic a byla stanovena cena nájemného. Smlouva se dále prodlužovala až do roku 1938. Roku 1915 cukrovar vyhořel a po jeho obnovení se novým ředitelem cukrovaru stal Ing. František Wágner.¹³⁸

V roce 1942 se opravovalo strojní zařízení a v čele cukrovaru stál nový ředitel Ing. Dr. Václav Michal. Předchozí ředitel Ing. František Wágner zemřel v lednu roku 1941. Cukrovar dále pracoval i během 2. světové války.¹³⁹ V kampani roku 1943/1944 bylo zpracováno 131 721 q cukrové řepy, což bylo o 6 338 q méně, oproti kampani z roku 1942/1943, kdy cukrovar zpracoval 138 059 q cukrové řepy. Za tuto situaci mohla i nastalá neúroda. Průměrně v tomto období cukrovar zpracoval 7 140 q cukrové řepy.¹⁴⁰ Cukrovar po celou dobu fungoval jako surovárna.¹⁴¹

V pořadí čtvrtým cukrovarem, vzniklým ve východních čechách byl cukrovar Přelouč, který se nacházel necelých 20 km od Pardubic.

Tento cukrovar byl založen roku 1868 a jeho první kampaň proběhla 17. prosince téhož roku. Do obchodního rejstříku byl cukrovar zapsán pod názvem “Rolnické cukrovarny v Přelouči“. První kampaň v cukrovaru nebyly úspěšné z důvodu malé výtěžnosti šťávy. Zlepšení nastává až při třetí kampani, kdy výtěžnost šťávy stoupá, hlavně díky nové Robertově difuzi.¹⁴²

V 80. letech 19. století prošel cukrovar modernizací strojního zařízení a budov. Další investice proběhly ve 20. letech 20. století, v podobě výstavby nových řepných splavů, rekonstrukcí vlečky, výstavbou řízkových a odpadních jam a zakoupením benzinové lokomotivy.¹⁴³ Roku 1924 změnila společnost název na “Porolničený cukrovar akciové společnosti v Přelouči“ a pod tímto názvem byla v roce 1929 zapsána do obchodního rejstříku.

---

¹³⁸ ŠIMKOVÁ, Vlasta. Inventář *Wágner a spol., cukrovar v Cholticích 1881 – 1949 /1951 -1955/*, SOA Zámorsk 1991, s. 1.

¹³⁹ Tamtéž, s. 2.

¹⁴⁰ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Wagner a spol cukrovar v Cholticích 1881 – 1949 (1951 – 1955)*, inv. č. 18B, kat. 1, Zápisy ze schůzí komplementářů 1940 - 1948, s. 40 – 41.

¹⁴¹ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary n.p. Chrudim 1957 - 1960*, kart. 2, Rozbor k situaci cukrovarů v pardubickém kraji a k výstavbě cukrovaru Chrudim.

¹⁴² BEZDÍČKOVÁ, Hana - HLOUŠEK, Ladislav - ŠIMKOVÁ Vlasta. Inventář *Porolničený cukrovar akciové společnosti v Přelouči*, SOA Zámorsk 1988, s. 1 - 2.

¹⁴³ Tamtéž, s. 6 – 7.

Cukrovar v Přelouči překonal i obě světové cukerní krize, které se ho nějak značně nedotkly a svou výrobu nezastavil ani v době 2. světové války.¹⁴⁴ V kampani roku 1943/1944 cukrovar zpracoval 206 440 q cukrové řepy, při denním zpracování 6 825 q. V tomto období se Přeloučský cukrovar jako mnoho ostatních potýkal s nedostatkem pracovních sil. V závodě v tu dobu pracovalo 64 dělníků, z toho 9 žen.¹⁴⁵

Pátým cukrovarem, který se nacházel na tomto území, byl cukrovar Dašice. Tento cukrovar byl postaven roku 1870 a na konci listopadu téhož roku zahájil svou první kampaň.¹⁴⁶ V roce 1879 se cukrovar modernizoval pomocí vybudování vlečky, která vedla do cukrovaru z železniční stanice Kostěnice a měřila 1,8 km. Tímto krokem cukrovar urychlil přísun cukrové řepy, kterou do té doby zajišťovaly koňské potahy. Tuto vlečku cukrovar používal i pro expedici surového cukru. Další modernizace cukrovaru proběhla v roce 1897 a to vybudováním řepných kanálů a rozšířením dvora cukrovaru.¹⁴⁷

1. cukerní krize postihla i dašický cukrovar, ve kterém se projevila poklesem akcií.¹⁴⁸ Po překonání této krize cukrovar, který po celou svou dobu fungoval jako surovárna, dále pokračoval v modernizaci, o kterou se zasadil hlavně Emanuel Poláček z Hostovic, který působil i jako předseda správní rady cukrovaru v letech 1901 – 1927.

V době 1. světové války pracoval dašický cukrovar i nadále, ale se značnými problémy, které postihovaly i ostatní cukrovary. Jedním z těchto problémů byl nedostatek kvalifikovaných pracovních sil, které byly nuceny narukovat do armády. Tento problém cukrovar vyřešil integrací válečných zajatců do výroby. V kampani roku 1916/1917 pracovalo v závodě 108 válečných zajatců, kteří pocházeli z Itálie, Ruska a Srbska.¹⁴⁹

Po 1. světové válce cukrovar nadále modernizoval své technické vybavení, k čemuž napomohl i vládní zákon č. 102 Sb. z 3. března 1921. Díky tomuto zákonu dostaly cukrovary, které modernizovaly své technické vybavení, daňové výhody. S těmito kroky byl závod schopen zpracovat větší množství cukrové řepy, čímž zajistil svou další existenci. Závody, které tak neučinily, v pozdější době zanikly.¹⁵⁰ V této době byl dašický cukrovar zpracováním množstvím cukrové řepy největším cukrovarem v této lokalitě. O tom svědčí množství zpracované cukrové řepy v kampani 1925/1926, které činilo 438 466 q cukrové

---

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 7 – 8.

¹⁴⁵ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Porolníčený cukrovar a.s. v Přelouči 1868 - 1948*, inv. č. 21, kt. 11, Zápisy ze schůzí správní rady.

¹⁴⁶ HLOUŠEK, Ladislav. *Inventář Rolnický akciový cukrovar v Dašicích 1870 – 1948 /1955/*, SOA Zámorsk 1989, s. 1.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 3.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 4.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 6.

řepy. Oproti kampani v roce 1920/1921, tedy před modernizací strojního vybavení, dašický cukrovar zpracoval 139 700 q cukrové řepy.¹⁵¹

Tento cukrovar fungoval i během 2. světové války a po zastavení závodu Pardubice a Hrochova Týnce převzal cukrovou řepu určenou těmto závodům.¹⁵² Během kampaně 1944/1945, která trvala 46 dní od 7. října do 22. listopadu, dašický cukrovar zpracoval 336 260 q cukrové řepy s denním zpracováním 7 257 q. Tato kampaň byla od začátku války nejlepší, neboť celkové i denní zpracování rostlo.

V kampani roku 1943/1944, zpracoval cukrovar celkem 232 700 q, při denním zpracování 7 105 q a v kampani 1942/1943 denní zpracování činilo ještě méně a to 7 004 q. Tyto údaje ovlivnil i příjem cukrové řepy, neboť v této kampani z roku 1944/1945 dašický cukrovar převzal i 103 545 q cukrové řepy určené pro pardubický cukrovar, který, jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, v důsledku náletu a nastalého požáru již nemohl obnovit svou výrobu. Celkem v této kampani cukrovar přijal 238 259 q cukrové řepy.¹⁵³

Kampaň roku 1944/1945 byla velmi deštivá a to se odrazilo na cukernatosti cukrové řepy, která činila jen 17, 20%, oproti předchozí kampani s hodnotou 18,52%. V této kampani se cukrovar také potýkal s nedostatkem pracovních sil a špatnou jakostí surovinové základny.

Dalším cukrovarem v pořadí šestým, který vznikl ve východních Čechách byl cukrovar Hrochův Týnec. O stavbě cukrovaru se začalo přemýšlet roku 1869. Tato myšlenka zaujala Petra Karla Šlechtu z Hrochova, jenž vlastnil v Hrochově Týnci velkostatek. Na konci tohoto roku rozhodl přípravný výbor, jehož předsednictví zastával Petr Karel Šlechta z Hrochova o výstavbě spolkového rolnického cukrovaru v Hrochově Týnci.¹⁵⁴

K výstavbě samotné se však přikročilo až v březnu roku 1871. Cukrovar byl projektován na zpracování 140 000 – 168 000 q řepy, nicméně skutečné zpracování cukrové řepy bylo vyšší, což se odrazilo i na stavebních nákladech. Díky tomuto faktu začínal cukrovar svou první kampaň v listopadu 1871 s dluhem čtvrt milionu zlatých.¹⁵⁵

První a druhá kampaň cukrovaru nebyla úspěšná a skončila finančním schodkem, což vedlo ke ztrátě akcií a nechybělo mnoho a cukrovar zbankrotoval. Tato situace přiměla dosavadního technického ředitele p. Kříčka roku 1873 odstoupit a na jeho místo byl zvolen František Wágner. Novému technickému řediteli se podařilo nastalou krizi zažehnat a pod

---

¹⁵¹ Tamtéž, s. 7 – 8.

¹⁵² Tamtéž, s. 10 – 11.

¹⁵³ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Rolnický akciový cukrovar v Dašicích 1870 – 1948 (1955)*, inv. č. 327, kt. 10, Technická zpráva o provozu kampaně 1944/1945, s. 1 – 4.

¹⁵⁴ HLOUŠEK, Ladislav. *Inventář Cukrovar v Hrochově Týnci, akciová společnost 1869 – 1947 /1951/*, SOA Zámorsk 1989, s. 1.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 2.

jeho vedením cukrovar rostl, modernizoval se a každou kampaní dokázal zpracovat stále větší množství cukrové řepy. V kampani roku 1885/1886 zpracoval cukrovar 193 000 q řepy, přičemž v kampani roku 1890/1891 zpracoval 355 046 q cukrové řepy.¹⁵⁶

Na konci 19. století také cukrovar investoval do výstavby komunikací, které sloužily pro dopravu cukrové řepy do cukrovaru. Se stále větším množstvím zpracované cukrové řepy se hledal rychlejší způsob dopravy a jako východisko se nabízela železnice.¹⁵⁷ Projekt trati Chrudim - Holice byl schválen roku 1893 a cukrovar výstavbu podporoval značnými finančními obnosy. Trať byla dokončena 25. září 1889 a s ní i vlečka, která byla dlouhá 900 m a spojovala železniční dráhu se samotným cukrovarem.¹⁵⁸

Během 1. světové války se cukrovar potýkal s obtížemi, jako byl nedostatek pracovních sil a materiálu. Roku 1916 se cukrovar mění z akciové společnosti na společnost s ručením omezeným a tím dostává cukrovar i nový název a to "Cukrovar v Hrochově Týnci, společnost s ručením omezeným" a téhož roku byla zapsaná do obchodního rejstříku.¹⁵⁹

Po 1. světové válce cukrovar modernizoval své technické vybavení a to i díky již zmiňovanému vládnímu zákonu č. 102 Sb. z roku 1921. Druhá cukerní krize se dotkla i cukrovaru v Hrochově Týnci, protože kampaně v tomto období nekončily se ziskem, nýbrž se ztrátou.¹⁶⁰

V roce 1933 dochází k přeměně dosavadní společnosti s ručením omezeným na akciovou společnost. Cukrovar tedy opět mění název na "Cukrovar v Hrochově Týnci, akciová společnost se sídlem v Hrochově Týnci". Tím byly vypracovány i nové stanovy cukrovaru. V roce 1935 akciový kapitál cukrovaru činil 2 000 000 Kčs. Tento obnos byl rozdělen do 4 000 akcií po 500 Kčs.¹⁶¹

Během 2. světové války vlastnily cukrovar německé banky a později Dr. Josef Trauttmansdorff, který byl od r. 1944 předsedou správní rady a vlastnil také cukrovar ve Slatiňanech. Roku 1944 byl provoz v Hrochově Týnci zastaven, z důvodu vládního nařízení z 25. března 1942 o přizpůsobení průmyslu, obchodu a živností poměrům války. Hlavní důvod uzavření bylo posílení řepní základny cukrovaru Slatiňany. Provoz cukrovaru byl obnoven 21. července 1945.¹⁶²

---

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 3 – 4.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 4.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 7.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 9 – 10.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 10 – 11.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 13.

¹⁶² Tamtéž, s. 14.

Další v pořadí sedmý cukrovar, který byl na tomto území vybudovaný je cukrovar Cerekvice nad Loučnou. Tento cukrovar byl vybudovaný roku 1873 jako surovárna a nacházel se nedaleko Litomyšle.¹⁶³

Na začátku 20. století cukrovar vlastnili manželé Kořánovi a cukrovar nesl název “Cukrovar Cerekvice Robert J. a Marie Kořán“. Robert Jan Kořán zastával funkci ředitele cukrovaru a byl v cukrovarnickém průmyslu velice činný. Byl členem výboru Ústředního spolku československého průmyslu cukrovarnického, a mnoha dalších důležitých spolků, jež byly v daném období s cukrovarnickým průmyslem úzce spjaty.¹⁶⁴

Z původní surovárny byl cukrovar roku 1919 přebudován na moderní rafinerii. Díky tomu mohl cukrovar zpracovávat surový cukr, nebo i cukrovou řepu. Z obou surovin vyráběl cukrovar krystal různých druhů.¹⁶⁵

Roku 1933 převzala dosavadní firmu s názvem “Cukrovar Cerekvice Robert J. a Marie Kořán“, firma nová a název cukrovaru se změnil na “Cukrovar a rafinerie rolnické akciové společnosti v Cerekvici nad Loučnou“. Tato firma s novým názvem byla 24. března téhož roku zapsána do obchodního rejstříku. Nový název bohužel cukrovar neuchránil před nastalou světovou cukerní krizí, která závod postihla stejně jako ostatní cukrovary. Tento fakt se odrazil na kampaních, které byly v uvedeném období ztrátové.¹⁶⁶ Hlavní důvod pro přeměnění na akciovou společnost, bylo zajistit existenci cukrovaru do budoucna. S touto změnou se mohli dodavatelé řepy účastnit na řízení cukrovaru, tím se zvyšoval zájem pěstování cukrové řepy, které v tomto období důsledkem světové cukerní krize značně upadalo.¹⁶⁷

V polovině 30. let 20. století se v cukrovarnictví projevilo nepříznivé počasí, což se odrazilo na menší cukernatosti zpracované řepy. S touto skutečností se potýkal i cukrovar v Cerekvici nad Loučnou. Stejný problém nastal i ke konci 30. let v kampani roku 1938/1939.¹⁶⁸ Cukrovar fungoval i nadále během 2. světové války a dokonce i zčásti zmodernizoval své strojní vybavení a inicioval stavbu nové kotelny.¹⁶⁹ V kampani roku 1941/1942, která začala 29. října a skončila 26. listopadu, cukrovar zpracoval 208 707 q

---

¹⁶³ HLOUŠEK, Ladislav - BEZDÍČKOVÁ, Hana. *Inventář Cukrovar a rafinerie rolnické akciové společnosti v Cerekvici nad Loučnou 1873 – 1947 /1948/*, SOA Zámorsk 1989, s. 1.

¹⁶⁴ Tamtéž, s 1 – 2.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 2.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 3.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 4.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 8.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 10.

cukrové řepy a průměrné denní zpracování činilo 7 384 q. Oproti kampani z roku 1940/1941, však množství zpracované řepy pokleslo.¹⁷⁰

V tomto časovém období, konkrétně v druhé polovině 19. století, vznikla výše popsaná cukrovarnická základna ve východních Čechách, která je předmětem bádání v této práci. Dále ve východních Čechách ve stejném časovém období vznikaly a pracovaly ještě cukrovary: Bašnice, České Meziříčí, Chrudim, Kopidlno, Libáň, Nový Bydžov, Předměřice nad Labem, Smiřice nad Labem a Syrovátka.¹⁷¹

(Tab. 9. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové a průměrné zpracované množství cukrové řepy. Období 1941 -1945.)¹⁷²

CUKROVAR	KAMPAŇ	MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY	Ø MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY/DEN
Slatiňany	-	-	-
Skřivany	-	-	-
Choltice	1943/1944	131 721 q	7 140 q
Přelouč	1943/1944	206 440 q	6 825 q
Dašice	1943/1944	232 700 q	7 105 q
	1944/1945	336 260 q	7 257 q
Hrochův Týnec (st. závod)	-	-	-
Cerekvice nad Loučnou	1941/1942	208 707 q	7 384 q

¹⁷⁰ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar a rafinerie rolnické akciové společnosti v Cerekvici nad Loučnou 1873 – 1947 (1948)*, inv. č. 126, kt. 3, Přehled kampaňových dat 1940, 1941, s. 3.

¹⁷¹ NEZDAROVÁ, M. *Proměny cukrovarnictví ve východních Čechách*, s. 24 – 52.

¹⁷² U cukrovarů Slatiňany, Skřivany a Hrochův Týnec nejsou v uvedeném období informace o množství zpracované cukrové řepy.

8. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1945 DO ROKU 1950

Největší změnou, kterou cukrovarnický průmysl po skončení 2. světové války v roce 1945 prošel, bylo zavedení národních správ a znárodnění některých podniků. Národní správy se ve většině cukrovarů ustanovily dekretem prezidenta republiky Edvarda Beneše, vydaným v roce 1945.¹⁷³

Tento dekret č. 101/1945, z 24. října roku 1945 se zaměřoval na znárodnění v potravinářském průmyslu. Týkal se podniků, které v tomto průmyslu pracovaly. Rafinerie cukru a cukrovary (výjimkou byly rolnické akciové cukrovary, na které se dekret výslovně nevztahoval), dále rafinerie lihu a lihovary, pivovary, které před rokem 1937 vařily více než 150 tisíc hl piva, čokoládovny, které měly více než 500 zaměstnanců, podniky na výrobu cukrovinek, poté mlýny, které dokázaly za den zpracovat minimálně 60 t obilí, a podniky, jež vyráběly umělé a jedlé tuky s více než 150 zaměstnanci.¹⁷⁴

V cukrovarnictví znárodněné podniky změnilý svůj název na “národní podnik“. Tímto dekretem mohl cukrovar vyrábět, nabývat a zužitkovat cukr z cukrové řepy a jiných látek, které při tomto procesu vznikaly. Podnik mohl také nabývat, zřizovat a provozovat pomocné podniky a zařízení. Získávat a zužitkovávat patenty, licence a práva z ochranných známek.¹⁷⁵

V podniku se ustanovila již zmiňovaná národní správa, která nově vedla cukrovar. Tímto ustavovacím aktem zmíněná správa odpovídala státu za správný chod cukrovaru.¹⁷⁶ Ve větších podnicích byla až pětičlenná národní správa v čele s hlavním členem, která byla vždy jmenována písemně a tím byla zmocněna spravovat daný majetek v tomto případě cukrovar.¹⁷⁷ Tyto změny se týkaly i cukrovarů ve východních Čechách.

Další důležitý úkol, který stál před cukrovarnickým průmyslem v osvobozené republice, bylo co nejdříve odstranit vzniklé škody způsobené předešlou válečnou situací. Dále provést údržbu na cukrovarském zařízení, která byla v mnoha závodech po dobu války zanedbávána, zajistit chybějící pracovní síly a potřebný pomocný materiál, hlavně provozní hmoty a včasné se připravit na nadcházející kampaň. Všechny tyto úkoly stály před 94

---

¹⁷³ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 57.

¹⁷⁴ KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010, s. 213. ISBN 978-80-87284-12-4.

¹⁷⁵ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Slatiňany*, inv. č. 1599, Vyhláška ministerstva výživy ze dne 1946.

¹⁷⁶ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 57.

¹⁷⁷ KUKLÍK, J. *Znárodněné Československo*, s. 147.

cukrovary, které v té době pracovaly v první poválečné kampani v Československu.¹⁷⁸ Mezi těmito cukrovary pracovalo i 16 cukrovarů na území východních Čech.

Těmito kroky se podařilo většinu cukrovarů, které nebyly vlivem válečných událostí zásadně poškozené, uvést do provozu již v kampani 1945/1946. Technické vybavení mnoha cukrovarů bylo modernizováno naposledy ve 20. letech 20. století, tudíž bylo zastaralé. Některé technické vybavení, jako byly kotle a parní stroje, pocházelo ještě z 19. století.¹⁷⁹

Hlavním úkolem cukrovarnického průmyslu a cukrovarů samotných bylo v tomto období co možná nejvíce zvýšit technickou vybavenost a tím zvyšovat výrobu, která byla důležitá pro ekonomický růst. V prvních 3 poválečných letech však byly finanční prostředky určené pro toto odvětví minimální.

Přes všechny tyto faktory cukrovarnický průmysl absolvoval první dvě poválečné kampaně. Přičemž kampaň 1946/1947 byla úspěšnější. V následujícím období bylo hlavním úkolem vyrobit více cukru pro tuzemskou výrobu, která byla důležitá pro poválečný rozvoj potravinářského průmyslu, tak i tradiční exportní výrobu, která měla v předválečných letech na našem území velkou tradici. Tyto všechny požadavky byly cukrovarnickému průmyslu uloženy v tzv. dvouletém plánu.¹⁸⁰

První rok dvouletého plánu se však pro cukrovarnický průmysl nevyvíjel dobře. Do cukrovarů bylo dodáno jen velmi malé množství cukrové řepy, kvůli její velmi malé sklizni. Nízká produkce cukrové řepy byla způsobena velmi suchým počasím. 15 % sklizené cukrové řepy si museli zemědělci ponechat, neboť sucho mělo za následek i malou sklizeň obilovin a cukrovou řepou zemědělci dokrmovali. Z těchto důvodů byla kampaň v Čechách v prvním roce dvouletého plánu velmi krátká v průměru na jeden závod jen 20 dní, přičemž každý cukrovar zpracoval v průměru jen 167 250 q cukrové řepy. Malé množství vypěstované cukrové řepy mělo za následek, že některé cukrovary v tomto roce nebyly ani uvedeny do provozu. Tím byla kampaň 1947/1948 v prvním roce dvouletého plánu splněna jen na 50,3 %. Druhý rok dvouletého plánu a kampaň roku 1948/1949 byla již o poznání lepší, neboť výroba vzrostla na 86,1 %.¹⁸¹

Dalším přelomovým rokem pro československé cukrovarnictví byl rok 1948, konkrétně únor tohoto roku, kdy moc v Československu převzala komunistická strana v čele

---

¹⁷⁸ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 60.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 61.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 62.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 62 – 63.

s Klementem Gottwaldem. Již v únoru se připravovala druhá etapa znárodnění. Nově se znárodněly podniky, které měly více než 50 zaměstnanců.¹⁸²

Tímto krokem se dovršilo znárodnění v plném rozsahu a postihlo i cukrovary, které byly z první vlny znárodnění vyjmuty (akciové společnosti, mezi nimiž byly i rolnické akciové cukrovary). Tím se cukrovarnický průmysl dostal pod jednotné vedení ze strany státu, který do konce roku 1949 zrušil 7 závodů.¹⁸³

Od roku 1948 tedy cukrovarnický průmysl kontroloval stát, který převzal majetek znárodněných podniků a tak se dostaly do majetku státu. Tím měl nad nimi stát dozor a kontrolu.¹⁸⁴ 1. května 1950 byly cukrovary podřízeny nově vzniklému podniku s názvem “Ústřední orgán Československé cukrovary a čokoládovny, národní podnik, Praha“. Vedle cukrovarů tento národní orgán sdružoval ještě čokoládovny a škrobárny. Tento orgán však po dvou letech zanikl.¹⁸⁵

Jak již bylo zmíněno, rok 1945 přinesl cukrovarnictví ve východních Čechách změnu, kdy kampaň roku 1945/1946 již probíhala v osvobozeném státě. Cukrovar Slatiňany byl po skončení války v roce 1945 pod národní správou. Národním správcem byl jmenován Ing. Heřman. V kampani roku 1945/1946 zpracoval slatiňanský cukrovar 193 000 q cukrové řepy s denním průměrným zpracováním 6 600 q cukrové řepy. Cukrovou řepu cukrovar přejímal zejména z oblastí Slatiňan a Chrasti u Chrudimi.

Cukrovar v následujícím období disponoval technickým vybavením z konce 19. století a začátku 20. století. Mezi toto vybavení patřily 4 kotle značky Babcock – Wilcox s řetězovými rošty a přehřívačem páry, vyrobené roku 1916. Dalších 7 kotlů bylo značky Tischbein vyrobené různě od roku 1899 až do roku 1922. V provozu v daném období pracovaly stále 4 kotle značky Babcock – Wilcox a 6 kotlů značky Tischbein, z nichž některé fungovaly na ruční topení. Toto technické vybavení bylo zastaralé a pracovalo neekonomicky.¹⁸⁶

Většina přístrojů v cukrovaru nefungovala. Paroměry nefungovaly, stejně tak jako kontrolní přístroje v kotelně.¹⁸⁷ Sklad cukru pojmul množství 9 000 q cukru. Budova cukrovaru byla velkým podélným traktem, v němž se nacházela surovárna i rafinerie. V daném období byla nutná rekonstrukce kotelny a zmodernizování určitého strojního

---

¹⁸² KUKLÍK, J. *Znárodněné Československo*, s. 304.

¹⁸³ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 63.

¹⁸⁴ KUKLÍK, J. *Znárodněné Československo*, s. 315.

¹⁸⁵ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 64.

¹⁸⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Porolnicený cukrovar a. s. v Přelouči 1868 – 1948 (1950)*, inv. č. 196, kt. 7, Technická zpráva o průběhu řepné kampaně, cukrovar Slatiňany 1945/46, s. 2.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 1 - 2

vybavení, to se týkalo hlavně pytlování. Strojním zašíváním by se nahradilo ruční zašívání pytlů.¹⁸⁸

Takto vstoupil cukrovar Slatiňany do první poválečné kampaně roku 1945/1946. I přes špatné strojní a technické vybavení pracoval i nadále. Roku 1948 byl cukrovar Slatiňany znárodněn, čímž se z něj stal národní podnik.¹⁸⁹

Cukrovar Skřivany po 2. světové válce i nadále pokračoval ve výrobě cukru, který vyráběl pomocí dodávaného surového cukru z jiných závodů. V roce 1945 byl cukrovar znárodněn. Technické zařízení cukrovaru bylo zastaralé a v daném období nebylo modernizováno.¹⁹⁰

Choltický cukrovar v roce 1945 dokončil výstavbu nového sekcionálního kotle na výrobu páry na 250 m³ se systémem Českomoravské strojírný. Většina strojního vybavení, kterým cukrovar disponoval, však byla z roku 1916, tedy z období, kdy byl cukrovar po požáru znovu vystavěn.¹⁹¹ Zčásti však své technické vybavení inovoval, konkrétně zakoupením přehříváče šťáv. Ten cukrovar koupil za 25 000 Kčs ze zrušeného cukrovaru Pardubice. Pro posouvání vagónu v cukrovaru zakoupil choltický cukrovar parní lokomotivu od ČSD.¹⁹²

Řepa, která byla v roce 1945 dovážena do cukrovaru měla cukernatost 16,3%, což bylo o 2,6% nižší než v předešlém roce, kdy cukernatost cukrové řepy činila 18%. Malá cukernatost byla způsobena nemocí cukrové řepy zvanou cercospora¹⁹³. Tato nemoc napadala chrást a znemožnila tak další přírůstky cukru. Zpracování řepy samotné proběhlo v cukrovaru 22. října 1945. Cukrovar měl na dvoře v tento den uskladněno 102 000 q cukrové řepy. Tak velké množství uskladněné cukrové řepy bylo v důsledku dokončovacích staveb nového kotle a tím se začátek kampaně prodloužil.¹⁹⁴

Živočišná produkce cukrovaru byla v roce 1945 velmi dobrá, na čemž měl podíl kvalitní dobytek a hospodaření s odchovem. To vyneslo cukrovaru značný obnos, když za prodej dobytka v uvedeném roce utržil 811 000 Kčs. Po odečtení nákladů, které činily

---

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 2.

¹⁸⁹ NEZDAROVÁ, M. *Proměny cukrovarnictví ve východních Čechách*, s. 50.

¹⁹⁰ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Skřivany*, inv. č. 1661.

¹⁹¹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Porolnicený cukrovar a. s. v Přelouči 1868 – 1948 (1950)*, inv. č. 196, kt. 7, Technická data cukrovaru firmy Wagner a spol v Cholticích 1945/46, s. 1.

¹⁹² SOA, Hradec Králové, *Wagner a spol cukrovar v Cholticích 1881 - 1941*, inv. č. 18B, kt. 1, Zápisy ze schůzí komplementářů 1940 - 48, s. 174.

¹⁹³ Tento parazit způsobuje onemocnění cukrové řepy i jiných rostlin. In *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987, 1. sv., s. 680.

¹⁹⁴ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Wagner a spol cukrovar v Cholticích 1881 - 1941*, inv. č. 18B, kt. 1, Zápisy ze schůzí komplementářů 1940 - 48, s. 175 - 176.

103 000 Kčs, měl cukrovar v živočišné výrobě čistý zisk 708 000 Kčs. S důsledkem nedostatku krmiv se však snížila mléčná produkce.¹⁹⁵

Druhá poválečná kampaň 1946/1947 byla pro choltický cukrovar velmi obtížná. Řepu postihl v říjnu mráz a následným oteplením začala cukrová řepa plesnivět a hnit. To mělo negativní následky na provoz. V neposlední řadě byla cukrová řepa, stejně jako v předešlém roce postižena cercosporou, která měla za následek snížení kvality a nízkou cukernatost. Tento problém přetrvával z důvodu špatného řepného semene z doby okupace a potýkaly se s ním i ostatní cukrovary.

První potíže, které se v kampani roku 1946/1947 objevily, byla porucha kalolisů. Vlivem této poruchy se zdržela práce a tím vzrostly i náklady oproti kampani minulé. Kotle v této kampani pracovaly na 75% a při lepší kvalitě uhlí by na tuto kampaň stačil jen provoz jednoho. V této kampani zpracoval choltický cukrovar denně v průměru 6 039 q cukrové řepy a celkem zpracoval 224 067 q cukrové řepy.¹⁹⁶

Po této kampani nastala údržba technického vybavení, přičemž byly opraveny rozbité kalolisy a vyměněny dvě varné trubky v pátém a šestém tělese odparní stanice. Uvažovalo se také o celkové rekonstrukci elektrického zařízení, která by spočívala v připojení na veřejnou síť.¹⁹⁷

Vyhláškou ministerstva výživy ze dne 15. 7. 1947 byla “komanditní společnost firmy Wagner a spol. v Cholticích“ přeměněna na národní podnik “Cukrovar v Cholticích národní podnik“. Podnikovým ředitelem byl jmenován Ing. Josef Tachmann a administrativním ředitelem Josef Drobka. Oba vedli po znárodnění choltického cukrovaru správu národního podniku a jeho provoz a společně za cukrovar zodpovídali s představenstvem národního podniku.¹⁹⁸

Kampaň roku 1948/1949 začala 13. 10. 1948 a skončila 13. 11. V této kampani se nevyskytovaly žádné problémy a provoz nebyl přerušen. Choltický cukrovar zpracoval 238 970 q cukrové řepy při průměrném denním zpracování 7 586 q. Z tohoto množství vyrobil 4 150 q surového cukru.¹⁹⁹

Cukrovar Přelouč v druhé polovině roku 1945 prováděl přípravné práce pro kampaň 1945/1946, přičemž započal i s budováním nové autováhy. Situace v zásobování provozními surovinami však byla velmi špatná.

---

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 176.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 181.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 182 – 183.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 211 – 212.

¹⁹⁹ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Choltice*, inv. č. 1661, Energetická zpráva za kampaň 1948/1949.

Pro plynulé absolvování kampaně potřeboval přeloučský cukrovar 2 620 t uhlí. Kampaň 1945/1946 byla plánovaná na říjen a ještě v září měl cukrovar zásoby uhlí jen 884 t, z toho 420 t mosteckého koksu, 358 t hnědého ořechu a 70 t černého uhlí. Přeloučskému cukrovaru se však podařilo získat z pardubické elektrárny 1000 t uhlí z jejich zásob a díky očekávanému přidělu 500 t mohl kampaň roku 1945/1946 absolvovat.²⁰⁰

7. 3. roku 1946 byla do přeloučského cukrovaru na základě dekretu prezidenta republiky zavedena dočasná národní správa a prozatímním národním správcem byl ustanoven Ing. Ladislav Bělohradský. Řádná národní správa, která čítala 3 lidi, byla do cukrovaru zavedena až o 4 měsíce později, konkrétně 3. 7. 1946. Ing. Ladislav Bělohradský stál i nadále jejím čele.²⁰¹

Od roku 1946 cukrovar začal modernizovat své zázemí. Bylo zavedeno ústřední topení do celé úřední budovy, čímž vznikla úspora uhlí, které se tak mohlo využít účelněji. Tato investice byla však nákladná, ale díky ní se očekávala viditelná úspora paliva. V roce 1947 proběhla rekonstrukce záchodů a umýváren. Nové záchody byly opatřeny splachovacím zařízením a umývárny vybaveny novými sprchami. Obě sociální zařízení byla rozdělena pro mužské a ženské pracovníky. Tyto úpravy byly nutné hlavně z hygienického hlediska, doposud totiž bylo sociální zařízení hned vedle skladu cukru. Nové sociální zařízení bylo přesunuto do předního traktu továrny. Tato investice činila 139 000 Kčs.

Ve stejné době cukrovar inovuje i své technické vybavení. V roce 1946 pracovníci cukrovaru zhotovili nový pásový dopravník na řepu a uhlí. V roce 1947 cukrovar koupil vlečný vůz od firmy Škoda a novější technické vybavení z cukrovaru Velké Pavlovice a cukrovaru Chropyně. Mezi toto vybavení patřila 1 kompletní difuse, vodní a řepní kolo, řízkový transportér, 2 odstředivky a rozpouštěcí pánev. Za všechno toto novější technické vybavení zaplatil přeloučský cukrovar 1 553 007 Kčs.²⁰²

V předběžném výrobním plánu pro kampaň 1947/1948, který ukládal Svaz pro řepu a cukr, se počítalo, že přeloučský cukrovar vyrobí 33 300 q rafinády. S tímto množstvím se kalkulovalo v případě, že cukrovar obdrží dostatečné množství surového cukru. V kampani roku 1947/1948 cukrovar vyráběl jemný krystal, který se nejvíce vyvážel za hranice.²⁰³

---

²⁰⁰ SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Porolničený cukrovar a.s. Přelouč 1868 – 1948 (1950)*, inv. č. 21, kt. 11, Zápisy ze schůzí správní rady.

²⁰¹ BEZDÍČKOVÁ, Hana - HLOUŠEK, Ladislav - ŠIMKOVÁ, Vlasta. Inventář *Porolničený cukrovar akciové společnosti v Přelouči*, SOA Zámrsk 1988, s. 9.

²⁰² SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Porolničený cukrovar a.s. Přelouč 1868 – 1948 (1950)*, inv. č. 21, kt. 11, Zápisy ze schůzí správní rady.

²⁰³ SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Porolničený cukrovar a.s. Přelouč 1868 – 1948 (1950)*, inv. č. 200, kt. 7, Předběžný výrobní plán rafinádních druhů v kampani 1947/1948.

Od října do prosince roku 1947 měl přeloučský cukrovar dle předepsaného výrobního úkolu v rámci dvouletého plánu vyrobit 8 990 q melasy. V říjnu vyrobil cukrovar 3 800 q, v listopadu 5 720 q. Cukrovar tedy vyrobil za dané období 9 520 q melasy, čímž překonal uložený výrobní úkol a splnil ho na 105%.²⁰⁴

15. 3. 1948 byl přeloučský cukrovar znárodněn dle výnosu ministerstva výživy o znárodnění dalších podniků potravinářského průmyslu, čímž cukrovar vlastnil stát a byl změněn název cukrovaru na “Národní podnik Cukrovar a rafinerie cukru v Přelouči“. Ředitelem tohoto národního podniku byl jmenován dosavadní národní správce Ing. Ladislav Bělohradský. S touto změnou zanikla v roce 1949 národní správa.²⁰⁵

V červnu roku 1945 byla v “Rolnickém akciovém cukrovaru v Dašicích“ dle dekretu prezidenta republiky ustanovena pětičlenná národní správa a šestičlenný poradní sbor. Předsedou národní správy se stal Jan Blažek z Koloděj. Národní správa cukrovaru byla zapsána v obchodním rejstříku u obchodního soudu v Chrudimi jako dočasná, která bude podnik řídit až do zvolení nové správní rady.²⁰⁶

Pro kampaň roku 1945/1946 cukrovar přijal 196 509 q cukrové řepy od svých dodavatelů. Roční dodávka cukrové řepy však byla stanovena na 309 105 q, čímž vznikla neúroda 112 595 q cukrové řepy. Cukrová řepa v tomto roce byla v této oblasti značně zarostlá plevelem. To bylo způsobeno válečnými událostmi, neboť s příchodem ruských vojsk byly práce na polích s cukrovou řepou minimální. Cukrová řepa v této oblasti byla oseta na 1 066 ha, což bylo o 13,5 % méně, než v roce 1944 kdy bylo oseto 1 227 ha. V této kampani dašický cukrovar přebral 37 277 q cukrové řepy z oblastí, které byly určeny pro Pardubický cukrovar, který jak již bylo zmíněno, přestal v důsledku bombardování v roce 1944 úplně pracovat.²⁰⁷

Kampaň samotná začala 15. října 1945 a skončila 14. listopadu 1945. V této kampani cukrovar zpracoval celkem 226 750 q cukrové řepy, při průměrném denním zpracování 7 450 q. Oproti kampani z předchozího roku zpracoval o 109 510 q méně, ale denní zpracování bylo takřka stejné. V této kampani měl cukrovar dostatečné množství pracovních sil, oproti

---

²⁰⁴ SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Porolníčený cukrovar a.s. Přelouč 1868 – 1948 (1950)*, inv. č. 200, kt. 7, Spěšné hlášení o plnění dvouletého plánu, říjen – prosinec 1947.

²⁰⁵ BEZDÍČKOVÁ, Hana - HLOUŠEK, Ladislav - ŠIMKOVÁ, Vlasta. Inventář *Porolníčený cukrovar akciové společnosti v Přelouči*, SOA Zámrsk 1988, s. 9 - 10.

²⁰⁶ HLOUŠEK, Ladislav. Inventář *Rolnický akciový cukrovar v Dašicích 1870 – 1948 /1955/*, SOA Zámrsk 1989, s. 11 - 12.

²⁰⁷ SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Rolnický akciový cukrovar Dašice 1870 - 1948*, inv. č. 327, kt. 10, Technická zpráva o průběhu kampaně 1945/1946, s. 1 – 2.

válečným kampaním. V této kampani vypomáhali ještě v rámci brigády dělníci pardubických jatek a místní vojenská posádka.²⁰⁸

Rok 1946 byl velice suchý s malými srážkami. Oproti roku 1945 bylo oseto 960, 48 ha, což bylo o 9,81 % méně, než v roce 1945. Cukernatost řepy v tomto roce činila 16,25 %, což bylo o 1,47 % méně než v roce předešlém. Nižší cukernatost byla způsobena nemocí cukrové řepy zvanou cercospora. Celkově dašický cukrovar pro kampaň roku 1946/1947 přijal 339 893 q o denním příjmu 10 000 q – 15 000 q. Nejvíce se cukrová řepa dopravovala do dašického cukrovaru povozy, které přivezly 237 802 q (66,5 %), poté nákladními automobily 92 078 q (25,7 %) a po železnici se dopravilo 27 827 q (7,8 %). Cukrová řepa, která byla uskladněna v cukrovaru, byla v této kampani vedle vozíků dopravována do plavicích splavů nově dvěma vodorovnými pásovými transportéry, které značně usnadnili práci.²⁰⁹

Kampaň roku 1946/1947 byla zahájena 7. října 1946 a skončila 19. listopadu. Celkem bylo v této kampani zpracováno 341 950 q cukrové řepy, což bylo o 113 200 q více, než v kampani 1945/1946. Denně zpracoval v průměru dašický cukrovar 7 832 q.

V této kampani byla oproti předešlému roku mnohem lepší dodávka provozních surovin. Uhlí bylo mnohem kvalitnější, než v předchozích letech. Tato skutečnost se odrazila i po ekonomické stránce, když cukrovar spálil o 250 t uhlí méně, než v předchozí kampani a tím ušetřil přes 100 000 Kčs. Po technické stránce probíhala kampaň bez větších obtíží a poruch na strojním zařízení.²¹⁰

V roce 1947 byly takřka stejné klimatické podmínky jako v roce předešlém. Kampaň roku 1947/1948 začala 10. října 1947 a skončila 6. listopadu. Celkem v této kampani zpracoval dašický cukrovar 199 400 q cukrové řepy, což bylo o 142 550 q méně, než v předešlé kampani. Průměrné denní zpracování řepy v této kampani bylo 7 551 q.

Vlivem dlouhodobého sucha bylo nutné v této kampani zajistit dostatečné množství vody pro provoz. V důsledku nízké hladiny v řece Loučné musel cukrovar monitorovat čistotu odpadních vod, aby nedošlo ke znečištění životního prostředí. Všechny tyto skutečnosti průběh kampaně značně komplikovaly.²¹¹

Cukrovar se v této kampani potýkal se špatnými provozními surovinami, konkrétně špatnou jakostí uhlí, to se odrazilo na špatné výhřevnosti a velkém množství nespalitelných

---

²⁰⁸ Tamtéž, s. 2.

²⁰⁹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Rolnický akciový cukrovar Dašice 1870 - 1948*, inv. č. 327, kt. 10, Technická zpráva o průběhu kampaně 1946/1947, s. 1 - 2.

²¹⁰ Tamtéž, s. 2.

²¹¹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Rolnický akciový cukrovar Dašice 1870 - 1948*, inv. č. 327, kt. 10, Technická zpráva o průběhu kampaně 1947/1948, s. 2.

zbytků.²¹² V uvedeném období disponoval dašický cukrovar technickým vybavením z 2. poloviny 30. let 20. století.²¹³

3. června 1948 byl výměrem ministerstva výživy cukrovar znárodněn, čímž změnil svůj název na “národní podnik Cukrovar v Dašicích“ a 28. června se stal ředitelem podniku Josef Jirout.²¹⁴

Cukrovar v Hrochově Týnci absolvoval poslední kampaň 1943/1944 a poté byl jeho provoz výměrem ministerstva hospodářství a práce ze dne 23. 5. 1944 zrušen. S koncem války a rokem 1945, však tuto skutečnost změnilo ministerstvo výživy, které 21. 7. 1945 rozhodnutí z roku 1944 s okamžitou platností zrušilo a cukrovar se tak mohl připravit na kampaň roku 1945/1946.²¹⁵ 11. srpna 1945 byla dle dekretu prezidenta republiky do cukrovaru zavedena národní správa v čele s Janem Kloboučnickem, ten však 9. září nečekaně zemřel a ve funkci ho nahradil Čestmír Ulrich.²¹⁶

Po těchto událostech tedy zahájil cukrovar Hrochův Týnec kampaň roku 1945/46, která začala 24. října a trvala 27 dní. V této kampani cukrovar přijal 177 595 q cukrové řepy, která byla do cukrovaru dopravena v největším množství nákladními automobily, které přivezly 145 427 q a dále po železnici, po které se dopravilo do cukrovaru 30 555 q cukrové řepy.²¹⁷

Tato kampaň však probíhala se značnými potížemi v důsledku nedostatku provozních surovin, hlavně uhlí a v neposlední řadě se cukrovar potýkal s nedostatkem dělníků. I přes tyto problémy cukrovar v této kampani zpracoval 171 813 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 6 199 q. Z tohoto množství bylo vyrobeno 26 996 q suroviny, která byla expedována rafineriím Slatiňany a České meziříčí, přičemž do Slatiňan 15 000 q suroviny a do Českého Meziříčí 9 000 q.²¹⁸ Cukrovar v této kampani spotřeboval 1 940 t uhlí a 22 098 KW elektrického proudu, přičemž 6 680 KW proudu vlastního a 15 418 KW proudu odkoupeného.²¹⁹

---

²¹² Tamtéž, s. 3.

²¹³ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Rolnický akciový cukrovar Dašice 1870 - 1948*, inv. č. 287, kt. 8, Výroční zpráva za rok 1939 -1940.

²¹⁴ HLOUŠEK, Ladislav. Inventář *Rolnický akciový cukrovar v Dašicích 1870 – 1948 /1955/*, SOA Zámorsk 1989, s. 13.

²¹⁵ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar Hrochův Týnec a. s. 1869 - 1947*, inv. č. 170, kt. 11, Zrušení zastavovacího výměru.

²¹⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar Hrochův Týnec a. s. 1869 - 1947*, inv. č. 171, kt. 11, Zavedení národní správy do cukrovaru.

²¹⁷ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar Hrochův Týnec a. s. 1869 - 1947*, inv. č. 140, kt. 6A, Zápisy ze schůzí správní rady a národní správy 1944 – 1948, s. 12.

²¹⁸ Tamtéž, s. 11.

²¹⁹ Tamtéž, s. 18.

Po této kampani cukrovar v roce 1946 začal realizovat údržbu technického a strojního vybavení. V rámci údržby proběhla izolace parovodů a úprava napájecího kotle. Z akce Unrra²²⁰ cukrovar získal nákladní automobil v ceně 100 000 Kčs a k němu dva přívěsné dvoukolové vozy v ceně 20 000 Kčs.²²¹ Dále dostal cukrovar v tomto roce nabídku od Škodových závodů na mechanizaci řepní dopravy v cukrovaru a inicioval postavení strojní dílny pro uskladnění strojů, které odkoupil cukrovar v Hrochově Týnci od zrušeného pardubického cukrovaru.²²²

V roce 1947 byl "Cukrovar v Hrochově Týnci a. s." v čele s národním správcem Čestmírem Ulrichem podle vyhlášky ministerstva výživy č. 841, ze dne 15. 7. 1947 zrušen a zřízen národní podnik "Cukrovar v Hrochově Týnci, národní podnik". Do nového národního podniku se převedla i majetková podstata Rolnického akciového cukrovaru v Rosicích u Chrasti.²²³ V rámci dvouletého plánu měl nově vzniklý národní podnik vyrobit v roce 1947 46 000 q suroviny a 4 420 q melasy.²²⁴

Kampaň roku 1948/1949 začala v cukrovaru Hrochův Týnec 7. 10. 1948, trvala 37 dní a skončila 13. 11. Během této kampaně nedošlo k žádnému přerušení provozu vlivem technických, či jiných závad. Cukrovar v této kampani zpracoval 272 460 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 363 q a v této kampani vyrobil 44 870 q surového cukru.²²⁵

Cukrovar v Hrochově Týnci plánoval do dalších let práce, které byly nutné pro další fungování cukrovaru. Mezi tyto práce patřily práce stavební, kterými by se mechanizovala řepní doprava, díky níž by se usnadnilo skládání cukrové řepy, kterou do cukrovaru přivážely povozy a nákladní automobily. Pro dopravu cukrové řepy po železnici byla nutná přestavba dosavadní vlečky, která by vedla ke skladu cukrové řepy. Vystavění kanceláří, které by sloužily technickým laboratořím a řediteli závodu, a stavba bytových jednotek pro zaměstnance cukrovaru a stavbu nového komína, který byl nutný pro výstavbu nových kotlů. Všechny tyto práce, které by cukrovar modernizovaly, byly naplánovány do roku 1953.²²⁶

---

²²⁰ Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu. Hospodářská pomoc státům, které byly poškozeny v důsledku 2. světové války. Vznik 1943, zrušena 1947. In *Malá československá encyklopedie*. Praha: Academia, 1987, 6. sv., s. 391.

²²¹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar Hrochův Týnec a. s. 1869 - 1947*, inv. č. 140, kt. 6A, Zápisy ze schůzí správní rady a národní správy 1944 – 1948, s. 32.

²²² Tamtéž, s. 38.

²²³ Tamtéž, s. 48.

²²⁴ Tamtéž, s. 39.

²²⁵ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Hrochův Týnec*, inv. č. 1552, Energetická zpráva za kampaň 1948/1949.

²²⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar Hrochův Týnec a. s. 1869 - 1947*, inv. č. 140, kt. 6A, Zápisy ze schůzí správní rady a národní správy 1944 – 1948, s. 60.

V cukrovaru Cerekevce nad Loučnou probíhala kampaň roku 1945/1946 s problémy, se kterými se v daném období potýkaly i ostatní cukrovary v dané oblasti, které byly způsobeny válečnými událostmi. Tyto problémy byly způsobeny nedostatkem provozních surovin, hlavně uhlí a ostatního materiálu. Cukrová řepa pro tuto kampaň byla nedostatečně obdělávaná, což se odrazilo na jejím malém výnosu a malém zpracování.²²⁷ V kampani roku 1945/1946 bylo zpracováno 230 215 q cukrové řepy.²²⁸

Vyhláškou ministerstva výživy ze dne 15. 7. 1947 byl zřízen „Cukrovar a rafinerie cukru v Cerekvici nad Loučnou, národní podnik“. Tím byl cukrovar znárodněn a přebral majetkovou podstatu bývalého podniku „Cukrovar a rafinerie rolnické akciové společnosti v Cerekvici nad Loučnou“. Nově vzniklý národní podnik byl spravován správní radou a podnikovým ředitelem byl jmenován Dr. Ing. Josef Janoušek.²²⁹

V roce 1947 bylo v řepné agendě cukrovaru Cerekevce nad Loučnou oseto 1 027 ha řepného semene. Vzešlá cukrová řepa v tomto roce byla napadena převážně cercosporou. Pro kampaň roku 1947/1948 bylo do cukrovaru dovezeno 221 219 q cukrové řepy, což bylo o 105 202 q méně, než v předešlém roce.²³⁰

Kampaň samotná začala 21. 10. a skončila 19. 11., cukrovar v této kampani zpracoval 215 403 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 385 q. V této kampani cerekvický cukrovar vyrobil 59 505 q bílého zboží, z toho 15 000 q kostek cukru a 42 475 q krystalu. Vedle řepy zpracoval v této kampani 27 413 q suroviny z dašického cukrovaru a 13 788 q melasy. Spotřeba provozních surovin činila v této kampani 4 936 t uhlí, z toho 1 129 t černého prachu, 223 t černého uhlí a 3 582 t hnědého uhlí.²³¹

Cerekvický cukrovar jako jeden ze dvou (druhým byl cukrovar Zvoleněves), používal od roku 1948 pračku na kořínky cukrové řepy. Díky tomuto zařízení se z kořínků cukrové řepy získal cukr. Díky tomuto zařízení nedocházelo ke ztrátám cukru v koříncích a navýšila se výroba a s ní i ekonomické zisky. Vedle tohoto zařízení používal cerekvický cukrovar v kampani 1947/1948 nový saturační způsob pro I. a II. saturaci, tzv. „nepřetržitý ruský Saturák“. V kampani roku 1949/1950, bylo toto zařízení inovováno ještě saturační aparaturou

---

²²⁷ SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar a rafinerie rolnická a. s. Cerekevce nad Loučnou 1873 – 1947/1948*, inv. č. 15, kt. 1, Protokol č. 28.

²²⁸ SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar a rafinerie rolnická a. s. Cerekevce nad Loučnou 1873 – 1947(1948)*, inv. č. 124, kt. 3, Vyúčtování členského příspěvku za rok 1946.

²²⁹ HLOUŠEK, Ladislav - BEZDÍČKOVÁ, Hana. *Inventář Cukrovar a rafinerie rolnické akciové společnosti v Cerekvici nad Loučnou 1873 – 1947/1948*, SOA Zámrsk 1989, s. 11.

²³⁰ SOA Zámrsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar a rafinerie rolnická a. s. Cerekevce nad Loučnou 1873 – 1947(1948)*, inv. č. 15, kt. 1, Zpráva o průběhu kampaně 1948/1949, s. 1.

²³¹ Tamtéž, s. 2.

Autosat I., čímž došlo k úplnému čištění šťáv. V této kampani začal toto zařízení používat i cukrovar Hrochův Týnec.²³²

V roce 1948 cukrovar inicioval stavbu 7 nových bytových jednotek, z nichž 2 byly zastaveny výnosem ministerstva techniky, a o dostavbě zbytku se jednalo, neboť k těmto stavbám bylo nutné zvláštní schválení.²³³

Všechny zmiňované cukrovary působící ve východních Čechách se v daném poválečném období potýkaly s nedostatkem provozních surovin, hlavně uhlím a v neposlední řadě i s nedostatkem pracovních sil. Poválečné roky se v této oblasti také vyznačovaly extrémně suchým počasím a mrazy v průběhu kampaně. Tento vliv měl podíl na nízké cukernatosti cukrové řepy v tomto období a její napadení chorobou zvanou cercospora. V tomto období se množství zpracované řepy v uvedených kampaních jednotlivých cukrovarů liší, ale v průměru každý cukrovar zpracoval 240 000 q cukrové řepy za kampaň, s průměrným denním zpracováním 7000 q. V tomto období jsou do cukrovarů zaváděny národní správy a celá cukrovarnická základna je od roku 1948 znárodněna, takže cukrovary spadají pod záštitu státu a nesou označení „národní podnik“. Většina cukrovarů disponuje technickým vybavením z konce 19. století a 30. let 20. století. K modernizaci strojního a technického vybavení dochází jen u některých cukrovarů a to ve velmi malé míře.

---

²³² DOLINEK, Alois. Chemicko-technologické výsledky kampaně 1948/1949 – příští úkoly a směry práce. In *LC a Ř* 66, 1949 – 1950, č. 5 – 6, s. 19 – 20. ISSN 1210-3306.

²³³ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovar a rafinerie rolnická a. s. Cerekvice nad Loučnou 1873 – 1947(1948)*, inv. č. 15, kt. 1, Protokol č. 36, s. 2.

(Tab. 10. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1945 – 1950.)²³⁴

CUKROVAR	KAMPAŇ	MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY	Ø MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY/DEN
Slatiňany	1945/1946	193 000 q	6 600 q
Skřivany	-	-	-
Choltice	1946/1947	224 067 q	6 039 q
	1948/1949	238 970 q	7 586 q
Přelouč	-	-	-
Dašice	1945/1946	226 750 q	7 450 q
	1946/1947	341 950 q	7 832 q
	1947/1948	199 400 q	7 551 q
Hrochův Týnec (st. závod)	1945/1946	171 813 q	6 199 q
	1948/1949	272 460 q	7 363 q
Cerekvice nad Loučnou	1945/1946	230 215 q	-
	1947/1948	215 403 q	7 385 q

²³⁴ U cukrovarů Skřivany a Přelouč nejsou v uvedeném období informace o množství zpracované cukrové řepy. Cukrovar Přelouč vyrobil v roce 1947 od října do prosince 9 520 q melasy.

9. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1950 DO ROKU 1960 (OBDOBÍ PRVNÍ A DRUHÉ PĚTILETKY)

Od února roku 1948 se ujímá vedení státu Komunistická strana v čele s Klementem Gottwaldem. Tato změna a přerod Československa v totalitní stát se promítla ve všech průmyslových odvětvích, v neposlední řadě i v cukrovarnictví. V roce 1948 je dovršena druhá etapa znárodnění a všechny cukrovary v Československu se stávají národními podniky, které jsou plně v kompetenci státu.

V 50. letech 20. století dochází ke změně v našem cukrovarnictví, kdy je 1. září 1951 zrušen společný “ústřední orgán cukrovarů“ a nahrazuje ho nově zřízená “Hlavní správa cukrovarů při ministerstvu potravinářského průmyslu“. K další změně v tomto období došlo ve vedení národních podniků, které byly do této doby samostatnými národními podniky. V červnu roku 1951, touto změnou vzniklo nově 19 národních podniků sdružením vždy několika cukrovarů.²³⁵ Ve východních Čechách tak vzniká národní podnik “Východočeské cukrovary národní podnik“, jehož součástí byly cukrovary Slatiňany, Dašice, Hrochův Týnec a Cerekvice nad Loučnou. Dále pak vzniká “Čáslavské cukrovary národní podnik“, jehož součástí jsou cukrovary Choltice a Přelouč a “Skřivanské cukrovary národní podnik“, jehož součástí je cukrovar Skřivany.²³⁶

Tato změna ve vedení národních podniků fungovala až do 1. ledna roku 1953, kdy došlo opět k reorganizaci cukrovarnického průmyslu. Touto reorganizací se cukrovarnický průmysl vrátil opět k řešení před rokem 1951, čímž se cukrovary dříve sdružené do devatenácti, od roku 1952 do dvaceti národních podniků, staly opět samostatnými národními podniky.²³⁷ Tato reorganizace se týkala i cukrovarů ve východních Čechách, takže od 1. ledna roku 1953 zanikly národní podniky “Východočeské cukrovary národní podnik“, “Čáslavské cukrovary národní podnik“ a “Skřivanské cukrovary národní podnik“ a zmiňované cukrovary ve východních Čechách, které do nich patřily, se opět staly samostatnými národními podniky.²³⁸

Hned po roce 1948, kdy v rámci druhé vlny znárodnění již všechny cukrovary řídil stát, se snažil “ústřední orgán cukrovarů“, (od r. 1951 “Hlavní správa cukrovarů při

---

²³⁵ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 64.

²³⁶ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Slatiňany, Skřivany, Choltice, Přelouč, Dašice, Hrochův Týnec, Cerekvice nad Loučnou*, inv. č. 1599, 1601, 1555, 1594, 1552, 1530.

²³⁷ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 64 - 65.

²³⁸ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Slatiňany, Skřivany, Choltice, Přelouč, Dašice, Hrochův Týnec, Cerekvice nad Loučnou*, inv. č. 1599, 1601, 1555, 1594, 1552, 1530.

ministerstvu potravinářského průmyslu“), zavést společné technické postupy pro všechny cukrovary. Tímto krokem se měla ustálit výroba a výrobní postupy, které byly pro všechny cukrovary stejné. V roce 1952 byly vydané platné směrnice pro tyto postupy, zvané JVP (jednotné výrobní předpisy). Tyto předpisy se během let upravovaly podle nových pracovních postupů a postupné modernizaci cukrovarnického průmyslu.²³⁹

V roce 1953 vzrostla hospodářská výroba v Československu, oproti roku 1952 o 18 %.²⁴⁰ Socialistická velkovýroba, která se uplatňovala po vzoru SSSR, vystřídala dřívější menší výrobu na vesnicích. Tato změna se odrazila i v cukrovarnictví, které bez zemědělské produkce nemohlo fungovat, protože jeho hlavní zemědělská plodina pro výrobu cukru je cukrová řepa.

V období první pětiletky, na začátku 50. let, se projevovala jistá neochota pokračovat v jejím pěstování a došlo ke snížení osevní plochy ze strany zemědělců, protože její obdělávání je velmi pracné. Snížením přísunu hlavní suroviny, která je pro cukrovarnický průmysl nepostradatelná, by se snížila produkce cukru, která by se odrazila i na ekonomickém hledisku a v neposlední řadě na vývoji a modernizaci strojního a technického vybavení. Tyto tendence však byly ze strany vlády potlačeny, neboť zdůraznila význam cukrovarnictví a s ním i význam pěstování cukrové řepy, které bylo nutné z jejího hlediska naopak zvyšovat.²⁴¹

K neochotě pro její pěstování z důvodů namáhavé práce mělo přispět modernizování strojního vybavení a vznik traktorových stanic, opět po vzoru SSSR. Díky dokonalejším pásovým traktorům a jednořádkovým a třířádkovým kombajnům se měla snížit namáhavá práce a zvýšit osevní plochy průmyslových plodin, kterým měla dominovat cukrová řepa.²⁴²

Těmito kroky se podařilo zvýšit osevní plochu cukrové řepy, což lze vysledovat na jednotlivých cukrovarech ve východních Čechách. Vezmeme-li v potaz, že na konci 40. let 20. století zpracovaly cukrovary ve východních Čechách v průměru 240 000 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 000 q za kampaň. Na konci 50. let 20. století zpracovaly cukrovary v této oblasti 457 551 q cukrové řepy s denním zpracováním 7 594 q za kampaň. Enormně tedy vzrostlo množství zpracované cukrové řepy za kampaň, ale denní zpracování vzrostlo jen zanedbatelně. S větším množstvím cukrové řepy se prodloužila i řepná kampaň samotná, která na konci 40. let 20. století trvala v průměru 30 dní a na konci 50. let 20. století byla její průměrná délka 52 dní.

---

²³⁹ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 68.

²⁴⁰ Z novoročního projevu prezidenta republiky Klementa Gottwalda. In *LC a Ř 69*, 1953, č. 1, s. 1. ISSN 1210-3306.

²⁴¹ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 65.

²⁴² PENKA, Bohumil. Učit se od Sovětského svazu. In *LC a Ř 69*, 1953, č. 1, s. 1. ISSN 1210-3306.

V tomto období se zvýšila osevní plocha cukrové řepy nejen ve východních Čechách, ale i v celém Československu. Pro další vývoj cukrovarnického průmyslu bylo toto zvyšování surovinové základny nutné. Proto stát v tomto období apeloval na JZD ohledně pěstování cukrové řepy a jejím významu pro národní hospodářství a zemědělství samotné, protože zpracovaná cukrová řepa zvyšovala krmnou základnu pomocí chrástu, řízků a melasy a zúrodňovala ornou půdu, pomocí hluboké orby a častým hnojením.²⁴³

“Hlavní správa cukrovarů při ministerstvu potravinářského průmyslu“, vedle již zmiňovaných jednotně výrobních předpisů, začala v polovině 50. let 20. století stanovovat kapacitní normy, které měly jednotlivé cukrovary za danou kampaň splnit, čímž se dal posoudit výkon jednotlivého závodu. Další inovací v cukrovarnickém průmyslu v tomto období bylo plánování údržby zařízení jednotlivých cukrovarů po skončení řepné kampaně.²⁴⁴

Cukrovary také zavedly komplexní technicko-ekonomický rozbor, který byl vypracován vždy v první čtvrtině roku, za rok minulý. V tomto rozboru byla zahrnuta výroba cukrovaru za celý rok a rozebrány jednotlivé úseky cukrovaru od technického úseku až po úsek ekonomický.²⁴⁵

V období první pětiletky, tedy od roku 1951 do roku 1955 byl plán pro výrobu cukru jak již pro tuzemskou výrobu, tak pro exportní výrobu mnohem vyšší, než v období dvouletého plánu. Pro plnění plánu a navýšení zmiňované výroby, bylo nutné modernizovat technické vybavení cukrovarů a k tomu bylo potřeba finančních prostředků. Finanční prostředky přidělené cukrovarnickému průmyslu v tomto období však byly značně omezené, takže cukrovary s nimi disponovaly jen na opravu nejnnutnějšího zařízení a technické a strojní vybavení cukrovarů v tomto období bylo zastaralé. Více finančních prostředků se vynakládalo spíše k modernizaci mechanizace pro sklizení cukrové řepy v důsledku jejího většího osevu a rychlejší manipulace s cukrovou řepou v cukrovarech samotných.²⁴⁶

Nově v tomto období, konkrétně od 1. 1. 1955 vzniká také tzv. generální inventarizace. Ta měla za úkol porovnat stav cukrovarů, od strojního vybavení a stavby po energetické a technologické hledisko. Na základě této inventarizace bylo zjištěno, že stav většiny cukrovarů je ze všech těchto hledisek značně neuspokojivý. Na základě tohoto zjištění byly ministerstvem potravinářského průmyslu vypracovány dokumenty, tzv. “Zprávy o problémech Československého cukrovarnictví“ a následně byly předloženy vládě, která 21. ledna 1956 vydala opatření, která měla danou situaci zlepšit a v druhé pětiletce tyto

---

²⁴³ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 66 - 67.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 69.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 70.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 71 - 72.

nedostatky odstranit. Tím se měly splnit jednotlivé výrobní úkoly, které byly cukrovarům předepsány.²⁴⁷

V druhém roce druhé pětiletky bylo v únoru roku 1957 na plenárním zasedání ÚV KSČ, na které se také rozebírala situace cukrovarnického průmyslu, rozhodnuto o další změně ve vedení cukrovarů. Od roku 1953 cukrovary opět pracovaly jako samostatné národní podniky, ale po zmíněném zasedání ÚV KSČ bylo rozhodnuto o vytvoření 12 národních podniků. Tím se jednotlivé cukrovary soustřeďovaly do větších celků. Touto reorganizací z roku 1957 bylo docíleno snížení stavů zaměstnanců v úřednických a technických úsecích výroby.²⁴⁸

Touto reorganizací byl ve východních Čechách vytvořen národní podnik "Pardubické cukrovary n. p. Chrudim", který sdružoval cukrovary Slatiňany, Choltice, Přelouč, Dašice, Hrochův Týnec a Cerekvice nad Loučnou. Dále vznikl národní podnik „Hradecké cukrovary n. p. Hradec Králové“, ve kterém byl začleněn cukrovar Skřivany.²⁴⁹

V roce 1958 byla také zrušena "Hlavní správa při ministerstvu potravinářského průmyslu", která byla vytvořena roku 1951 a nahradilo jí "Sdružení cukrovarů". Toto sdružení mělo za úkol řídit cukrovary v Čechách. K tomuto novému uskupení byl začleněn i "Výzkumný ústav cukrovarnický" a "Projektový ústav cukrovarnického průmyslu", který v tomto období vznikl. Roku 1960 se tento nový orgán sloučil ještě se "Sdružením cukrovarů na Slovensku", čímž vznikl orgán působící na celém území státu "Sdružení cukrovarů v Praze".²⁵⁰

12. 10. 1959 započal cukrovar Slatiňany kampaň roku 1959/1960, která trvala 59 dní.²⁵¹ Pro tuto kampaň slatiňanský cukrovar přijal 447 461 q cukrové řepy, 174 642 q přijal od dodavatelů a 272 819 q bylo z vlastní sklizňové plochy cukrovaru, která činila 1 707 ha s hektarovým výnosem v průměru 160 q. Celkově cukrovar v této kampani zpracoval 452 632 q cukrové řepy.²⁵²

Z tohoto množství cukrové řepy cukrovar vyrobil 30 368 q krystalu²⁵³ a 3 551 q²⁵⁴ krupice.²⁵⁵

---

²⁴⁷ Tamtéž, s. 76 - 77.

²⁴⁸ HOJDEM, Břetislav. Za vyšší efektivnost cukrovarnického průmyslu. In *LC a Ř* 73, 1957, č. 2, s. 122 - 124. ISSN 1210-3306.

²⁴⁹ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Slatiňany, Skřivany, Choltice, Přelouč, Dašice, Hrochův Týnec, Cerekvice nad Loučnou*, inv. č. 1599, 1601, 1555, 1594, 1552, 1530.

²⁵⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 76.

²⁵¹ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Slatiňany, ekonomický rozbor za rok 1959 - výroba, s. 1.

²⁵² SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Slatiňany, ekonomický rozbor za rok 1959 - vegetace cukrovky.

²⁵³ Z tohoto množství bylo 25 468 q v 100kg balení, 4800 q v 50kg balení a 100 q v 25 kg balení.

Veškerá cukrová řepa byla do cukrovaru přivážena nákladními automobily a v menší míře po železnici. V cukrovaru byla řepa skládána tzv. mechanickou lopatou, která byla v této kampani použita poprvé a díky ní se odstranila namáhavá práce, došlo ke snížení pracovníků na tomto úseku výroby a tím cukrovar v této kampani ušetřil 11 337 Kčs.

Příprava na kampaň probíhala na daných úsecích bez větších problémů. Uhlí docházelo bez zpoždění a bylo lepší jakosti, než v roce předešlém. Mezi další přípravy pro tuto kampaň patřilo zlepšení mechanizace, díky kterému bylo uhlí splachováno vodou, což odstranilo těžkou manuální práci spojenou se skládáním uhlí.²⁵⁶

Cukrovar také před touto kampaní investoval do svého strojního vybavení, když provedl výměnu 3 trubek u kotlů BW, postavil elektrický výtah na vápenec, vyměnil rourovody v surovárně, vyboural staré parní čerpadlo a nahradil ho 7 odstředivými čerpadly, které poháněl elektromotor. Dále opravil řezačky, vyrobil automatické dopravní linky na krystal a kostkový cukr v 1 kg balení. Všechny tyto investice se později v provozu plně osvědčily.²⁵⁷

V této kampani se cukrovar potýkal se špatným nábořem pracovních sil, kdy selhal nábor pracovníků na vesnicích a s ním i neochota JZD k uvolňování svých pracovníků pro kampaň. V důsledku toho pracovalo v této kampani v cukrovaru mnoho žen a důchodců, čímž byl nedostatek fyzických zdatných pracovníků.²⁵⁸ Dále se cukrovar potýkal se špatnou cukrovou řepou koupenou ze Slovenska, která obsahovala hodně plevelu, a v důsledku jejího zpracování vznikla v kampani časová ztráta 5 dní.²⁵⁹

Cukrovar Skřivany jako jediný ze sledovaných cukrovarů na území východních Čech spadal v uvedeném období pod národní podnik "Hradecké cukrovarny národní podnik Hradec Králové". Cukrovar plnil v kampani roku 1959/1960 výrobu rafinády na 100, 8 %. V této kampani pracoval produktivněji, než v kampaních předchozích.²⁶⁰

Choltický cukrovar zahájil kampaň roku 1959/1960 dne 9. 10. 1959. V této kampani bylo choltickému cukrovaru naplánováno zpracovat 456 100 q cukrové řepy, ale ve skutečnosti cukrovar zpracoval jen 163 480 q. Toto množství zpracované řepy se v cukrovaru

---

²⁵⁴ Z tohoto množství bylo 140 q v 50 kg balení a 3 411 q v 25 kg balení a kostek vyrobil 22 711 q, z toho 6 324 q v 25 kg balení a 16 387 q v 1 kg balení.

²⁵⁵ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovarny, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Slatiňany, ekonomický rozbor za rok 1959 - výroba, s. 3.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 3 – 5.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 5 a.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 6.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 1.

²⁶⁰ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Hradecké cukrovarny, n. p. Hradec Králové 1957 - 1960*, inv. č. 1E, kt. 3, Komplexní technicko-ekonomický rozbor za rok 1959.

odrazilo na všech úsecích, které vyrobily menší množství produktů oproti plánu. Cukrovar tedy v této kampani vyrobil 23 270 q surového cukru, oproti plánu 69 690 q a 6 360 q melasy, oproti plánu 15 050 q.²⁶¹

Před touto kampaní cukrovar zčásti modernizoval své vybavení a provedl údržbu nejnужnějších věcí. Na tyto akce bylo vyčleněno 975 000 Kčs.²⁶² Díky těmto finančním prostředkům cukrovar před kampaní elektrifikoval pohon surovarny, čímž se snížila namáhavá práce a ušetřily se pracovní síly. Dále byly opraveny rošty kotlů, vyčištěny usazovací jámy, opraveny řezačky, výtah a šamotová vyzdívka vápenky. Do provozu byla zabudována řada elektromotorů a převodových skříní, čímž bylo odstraněno staré a nevyhovující řemenové převodové zařízení, které v předchozích kampaních vykazovalo velkou poruchovost. Na budovách cukrovaru byla zčásti opravena krytina střech, žlabů, komína a hromosvodu.²⁶³

I přes tuto údržbu se v této kampani choltický cukrovar potýkal s různými problémy na různých úsecích výroby. Mezi největší problémy patřily poklesy kvocientů u prvních cukrovin a těžké šťávy a špatná situace s vodou. Kvůli těmto problémům musel cukrovar ukončit 3. 11. 1959 kampaň a zbytek cukrové řepy poskytnout ostatním závodům.²⁶⁴

Mezi další závady, kvůli kterým cukrovar zpracoval malé množství cukrové řepy a musel kampaň předčasně ukončit, patřily časté výpadky elektrického proudu v cukrovaru z důvodu přetížení sítě, netěsnost I. tělesa odparky a zahříváče surové šťávy. Kvůli této netěsnosti docházelo ke ztrátám cukru. Kvůli děravému potrubí kondenzační stanice a děravému ohříváči melasy vnikl cukr do kotlů a cukrovar musel být na 16 hodin zastaven. Netěsnost parních ventilů v kotelně a špatná kvalita uhlí měla za následek větší spotřebu paliva.²⁶⁵

Do další kampaně bylo nutné cukrovar připravit tak, aby byl schopen pracovat bez větších poruch. Aby toho bylo dosaženo muselo se bezpodmínečně v dohledné době vyměnit veškeré potrubí v cukrovaru, které bylo nevyhovující. Opravit všechny ventily a kohouty,

---

²⁶¹ SOA Zámrsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Choltice, Zpráva o výsledcích činnosti v roce 1959 – Politické a ekonomické zhodnocení činnosti závodu.

²⁶² SOA Zámrsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Choltice, Zpráva o činnosti cukrovaru v Cholticích v roce 1959, s. 1.

²⁶³ Tamtéž, s. 1 – 4.

²⁶⁴ SOA Zámrsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Choltice, Zpráva o výsledcích činnosti v roce 1959 – Výroba, s. 11.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 12.

neboť v kampani podtékaly. Nejnutnější věcí však bylo zajištění změkčovací stanice vody pro kotelnu, čímž by byla zajištěna kvalitní voda pro provoz závodu.²⁶⁶

V cukrovaru Přelouč začala kampaň 1959/1960 dne 6. října 1959 a skončila 2. prosince 1959, trvala tedy 56 dní. Celkem cukrovar zpracoval za tuto kampaň 393 130 q cukrové řepy, čímž splnil plán na 91, 6 %. V této kampani se cukrovar potýkal s měkkou a vyschlou řepu, což bylo způsobeno bezsrážkovým počasím v období od 15. srpna do konce října, tím se komplikovala práce na řezačkách.²⁶⁷

Z tohoto množství cukrové řepy cukrovar vyrobil 50 610 q rafinády, 8 250 q surového cukru, 19 750 q melasy. V roce 1959 cukrovar investoval do generálních oprav 153 000 Kčs.²⁶⁸ V této kampani se cukrovar potýkal s nižším stavem zaměstnanců a drobnými závadami, mezi které patřila netěsnost potrubí. Celkové poruchy v kampani zavinily časovou ztrátu 5 dní.²⁶⁹

V kampani roku 1958/1959 zpracoval dašický cukrovar 455 598 q cukrové řepy a vyrobil 63 360 q surového cukru. Cukrová řepa v této kampani vykazovala menší cukernatost, konkrétně 16, 74 %, ale i přes tento fakt byl vyrobený surový cukr nejlepší z celého národního podniku “Pardubické cukrovary národní podnik, Chrudim“. Hlavním úkolem pro další kampaň bylo vypořádání se s mankem na řepě²⁷⁰, které činilo 11 406 q, pomocí sklopného můstku na cukrovou řepu, snížením počtu filiálních vah a častějším prováděním pracích zkoušek z důvodů podchycení zablácené cukrové řepy. Z tohoto důvodu byla v cukrovaru pro další kampaň zakoupena nová automatická pračka cukrové řepy na provádění pracích zkoušek.²⁷¹

V kampani roku 1959/1960 dašický cukrovar zpracoval 367 638 q cukrové řepy a vyrobil 57 994 q surového cukru, s denní výrobou 1 129 q. Cukernatost byla oproti předchozí kampani vyšší a činila 19,44 %. Zpracování cukrové řepy v této kampani činilo cukrovaru značné potíže, neboť cukrová řepa byla na začátku kampaně silně namrzlá a znečištěná plevelem. I po zakoupení nové automatické pračky na cukrovou řepu činil vývažek v této kampani 11 018 q. Další potíže, s kterými se cukrovar v této kampani potýkal, bylo

---

²⁶⁶ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Choltice, Zpráva o výsledcích činnosti v roce 1959 – Údržba, s. 15.

²⁶⁷ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Přelouč, Technicko – ekonomický rozbor závodu Přelouč za rok 1959 – Výroba, s. 4.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 8.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 5 - 6.

²⁷⁰ Toto manko bylo způsobeno nečistotami, které cukrová řepa obsahovala a s nimiž byla na filiálních váhách vážena. V důsledku toho vznikl vývažek (manko) na cukrové řepě, který neodpovídal množství vyrobeného surového cukru z daného množství zpracované cukrové řepy.

²⁷¹ SOA, Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Dašice, Zpráva o výsledku činnosti v roce 1959, s. 2.

nedostatečné obsazení stanic příslušnými pracovníky. Chyběli také fyzicky zdatní zaměstnanci, protože v kampani pracovali nejvíce důchodci, to se odrazilo v nedostatečné a nekvalitní práci na úsecích, kde bylo potřeba fyzické síly, hlavně u kalolisů s mechanickým utahováním, odstředivek a při manipulaci s provozními surovinami, hlavně uhlím.²⁷²

Norma denního zpracování cukrové řepy v této kampani byla dašickému cukrovaru stanovena na 8 200 q, ve skutečnosti v této kampani dašický cukrovar zpracoval denně 7 159 q, čímž splnil normu na 87,3 %. Touto hodnotou se dašický cukrovar v kampani 1959/1960 zařadil ve zpracování na předposlední místo ze všech cukrovarů, které byly sdruženy do národního podniku "Pardubické cukrovary n. p. Chrudim".²⁷³

Poruchy na strojním zařízení v této kampani byly minimální. Největší poruchovostí se vyznačovaly řezačky, což se odrazilo na špatné kvalitě vyrobených sladkých řízků. Spotřeba paliva byla nižší oproti normě, čímž se v této kampani ušetřilo 741 t černého uhlí. Naopak u spotřeby vápence cukrovar překročil danou normu, kdy v kampani zpracoval 4,68 t na 1000 q cukrové řepy, oproti plánovaným 4 t.²⁷⁴

Po technické stránce se dašický cukrovar nejvíce potýkal se špatnou mechanizací na úsecích skládání cukrové řepy, vykládce uhlí, skládání koksů a vápence.²⁷⁵ V roce 1958 cukrovar investoval do závodu v rámci investiční výstavby. Z této investice byla vybudována hala na cukr, montáž elektrické odstředivky, generální oprava difusní baterie, oprava řepní pračky, výměna trubek v rychloproudých zahříváčích, oprava hnacího stroje a generální oprava vlečky. Dále bylo investováno do zlepšení mechanizace, sociálního a kancelářského vybavení. Všechny tyto investice činily celkově 711 395 Kčs. Investice dašického cukrovaru byly plánovány na 207 000 Kčs, ve skutečnosti však byly mnohonásobně překročeny.²⁷⁶

Kampaň roku 1959/1960 proběhla v cukrovaru v Hrochově Týnci od 9. října 1959 do 6. prosince 1959 a trvala celkem 58 dní. Denní zpracování cukrové řepy bylo stanoveno na 7 500 q cukrové řepy, ve skutečnosti cukrovar zpracoval 7 217 q, čímž danou normu nesplnil, hlavně kvůli technologickým potížím v důsledku složení cukrové řepy.²⁷⁷

V této kampani vykazovala poruchovost v závodě časovou ztrátu 3 dny. Největší podíl na tomto faktu měly strojní a technologické závady, které byly způsobeny stářím zařízení. Mezi konkrétní závady v této kampani patřilo dřevé a shnilé potrubí, špatný chod odparky,

---

²⁷² Tamtéž, s. 2 – 3.

²⁷³ Tamtéž, s. 4.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 5.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 15 – 16.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 16 – 18.

²⁷⁷ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Hrochův Týnec, Zpráva o výsledku činnosti v roce 1959, s. 14.

spálený elektromotor na pohonu řízkolisů, výpadky elektrického proudu v cukrovaru a ucpané potrubí čerpadel na vápenné mléko.²⁷⁸

Cukrovar v této kampani zpracoval 423 110 q cukrové řepy, oproti naplánovanému množství 516 000 q, přičemž vyrobil 63 030 q surového cukru a 15 530 q melasy. V roce 1959 investoval do generálních oprav 88 000 Kčs.²⁷⁹

Cerekvický cukrovar začal kampaň roku 1959/1960 dne 12. 10. 1959. Kampaň trvala 43 dní a skončila 25. 11. 1959. Cukrovar zpracoval 359 800 q cukrové řepy s denním zpracováním 8 200 q, což bylo o 200 q více, než v předchozí kampani. Cukrovar vyrobil 66 900 q rafinády, přičemž 68 % z tohoto množství bylo určeno na vývoz a 21 510 q melasy.²⁸⁰

Z technického hlediska byla odstředivková a třídící stanice zastaralá a neodpovídala požadavkům technologie dané doby. Krystalová stanice byla nadměrně zatížena. Dodávané provozní suroviny, hlavně uhlí, bylo špatné kvality. Cukrovar v roce 1959 inicioval přestavbu vakuové stanice, pro zlepšení příjmu cukrové řepy byl vybetonován prostor u splavu. Dále upravil skladovací prostor pro volně sypanou surovinu a byla namontována čerpadla u nových plavicích kynet^{281 282}.

Za kampaň roku 1959/1960 splnil národní podnik "Pardubické cukrovary n. p. Chrudim" hrubou výrobu na 74,3 %. Výroba rafinády byla národnímu podniku určena na 413 320 q, přičemž národní podnik ve skutečnosti zpracoval 333 130 q, což bylo způsobeno nižším výkupem cukrové řepy. Výroba melasy při určeném množství 139 340 q byla splněna na 99 %.²⁸³

Většina cukrovarů zahájila kampaň roku 1959/1960 později, než bylo naplánováno. Cukrovary Hrochův Týnec, Dašice a Slatiňany v důsledku malého příjmu cukrové řepy v začátku kampaně, cukrovar Choltice z důvodu opožděné dodávky řezaček.

Cukrovar Cerevice nad Loučnou splnil jako jediný z cukrovarů pardubického národního podniku normu zpracované řepy, která mu byla stanovena na 100%. Ostatní cukrovary tuto normu nesplnily, v důsledku špatného technologického složení cukrové řepy,

---

²⁷⁸ Tamtéž, s. 19.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 8.

²⁸⁰ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Závod Cerevice nad Loučnou, Zpráva o výsledku činnosti v roce 1959, s. 2 -8.

²⁸¹ Prohloubená a trvale zaplavovaná část koryta vodního toku (plavicího kanálu) nacházejícího se v cukrovaru, pomocí něhož se plaví cukrová řepa. Tyto čerpadla sloužily ke zvednutí dopravované cukrové řepy z tohoto koryta (plavicího kanálu) do plavicího žlabu, který se nacházel 3 – 5 m nad zemí.

²⁸² Tamtéž, s. 8 – 9.

²⁸³ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary, n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 1, kt. 1, Komplexní technicko – ekonomický rozbor n. p. pardubické cukrovary, s. 9.

což bylo ovlivněno tzv. "suchým rokem". Tento fakt značně komplikoval práci s řepou, hlavně na řezačkách.²⁸⁴

Největší problémy v této kampani zaznamenaly cukrovary Dašice a Choltice. Dašický cukrovar se potýkal s nedostatkem kvalifikovaných pracovníků na jednotlivých stanicích, čímž byl značně omezen provoz. V důsledku toho splnil cukrovar normu jen 87,3 %. Problémy v tomto cukrovaru byly zapříčiněny poruchou transformátoru a technologickým řízením provozu. Cukrovar se také potýkal s nedostačujícím množstvím vody, to mělo za následek vysoké výrobní ztráty, proto musel cukrovar kampaň předčasně ukončit. Kvůli těmto faktorům splnil závod normu jen na 87,3 %.²⁸⁵

Dle kapacitních norem, které byly cukrovarům pro tuto kampaň stanoveny, plnil celkově národní podnik pardubických cukrovarů v průměru denní normu zpracované řepy na 93 %, průměrnou denní výrobu rafinády na 90,7 % a celkovou výrobu rafinády na 80,6 %. Individuálně v této kampani nejlépe plnil normu cukrovar Cerekvice nad Loučnou (100,5 %), Hrochův Týnec (96,2 %), Slatiňany (91,51 %), Přelouč (90,5 %) a již zmiňované cukrovary Dašice (87,3 %) a Choltice (87,2 %).²⁸⁶

Poruchovost v kampani 1959/1960, byla větší než v předchozí kampani. Většina poruch však nebyla způsobena strojním zařízením, ale technologickými závadami, které byly způsobené špatnou kvalitou zpracovávané řepy v této kampani. Největší poruchovost vykazoval cukrovar Choltice. Poruchy u tohoto cukrovaru byly způsobeny strojním zařízením, které bylo zastaralé. Strojní zařízení bylo ve všech cukrovarech značně opotřebované a vykazovalo velkou poruchovost a muselo být neustále udržované. Proto byla do budoucna nutná přestavba jednotlivých závodů a obnova strojního zařízení. Naopak nejméně poruch vykazoval cukrovar Cerekvice nad Loučnou.²⁸⁷

Technologické poruchy se nejvíce projevíly u cukrovarů Slatiňany, Přelouč, Dašice a Hrochův Týnec. U těchto závodů byly způsobeny dovozem cukrové řepy ze Slovenska, která vykazovala velké množství nečistot, což se projevilo negativně při jejím zpracování a tím i neplnění kapacitní normy.²⁸⁸

Období první a druhé pětiletky bylo charakteristické změnami ve vedení národních podniků od samostatných národních podniků jednotlivých cukrovarů, po národní podniky sdružující více cukrovarů. Charakteristickým znakem tohoto období je nárůst osevní plochy

---

²⁸⁴ Tamtéž, s. 26.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 27.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 28.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 36 – 37.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 37.

cukrové řepy. To se projevovalo zvyšováním hektarových výnosů a s ním i zvýšením zpracované řepy v cukrovarech. Toto množství také ovlivňovaly přírodní podmínky, kdy v letech 1950, 1955 a 1958 můžeme sledovat vysokou sklizeň cukrové řepy a v letech 1956 a 1959 naopak sklizeň malou v důsledku špatných povětrnostních podmínek a velkému výskytu chorob a škůdců.²⁸⁹

V důsledku nárůstu osevní plochy byly značné finanční prostředky vynakládány k modernizaci mechanického zařízení.²⁹⁰ Strojní zařízení bylo naopak zanedbáváno a nacházelo se na úrovni 30. let 20. století. Cukrovary v tomto období postrádaly prvky automatizace a mechanizace, což se odráželo na kapacitě pracovníků, která byla v porovnání s moderními zahraničními cukrovary téměř trojnásobná.²⁹¹

Tyto nedostatky lze vysledovat ze špatného stavu zařízení, kterým cukrovary na území Čech na konci 50. let 20. století disponovaly. Byly jimi špatné vážicí prostředky, kdy v největší míře byly používány filiální váhy. Mostové a vagonové váhy neodpovídaly tonáži dopravních prostředků. Mechanické ukládky cukrové řepy využívalo jen 18 % cukrovarů v Čechách, ostatní řepu ukládaly do hlubinných splavů, k čemuž byly používány dopravníky, na které se však musela cukrová řepa ručně nakládat.²⁹²

K odstranění zvýšeného počtu nečistot, se kterými byla cukrová řepa do cukrovaru přivážena, bylo zapotřebí lapače chrástu, kterým bylo vybaveno jen 20 % cukrovarů. 80 % cukrovarů používalo zastaralá řepní kola pro zvedání cukrové řepy z kynet do řepní pračky, oproti novějším řepním čerpadlům. Samotné řepní pračky byly zastaralé s překročenou normou životnosti. Jen 7 cukrovarů mělo zabudované kontinuální extraktory, ostatních 71 cukrovarů pracujících na území Čech používalo Robertovu difuzi.²⁹³

Cukrová řepa se vážila na starých váhách Chronos, pásové váhy byly jen v cukrovarech, které disponovaly moderními kontinuálními extraktory. Automatizaci v této době postrádaly všechny cukrovary a obě saturace, první i druhá, probíhaly ve více nádobách a to přerušovaně i nepřetržitě. Odparky byly z let 1920 – 1930 a postrádaly automatizaci, pouze 17 % odparek bylo novějšího data. Varny a zniče byly různých typů a jejich stav byl opotřebovaný a špatný. Vysokotlakých odstředivek pracovalo v uvedeném období jen 1 %, ostatní cukrovary disponovaly odstředivkami Weston s přímým elektrickým pohonem, 10 %

---

²⁸⁹ Patnáct let cukrovarnického průmyslu v osvobozené republice - Surovinová základna. In *LC a Ř* 76, 1960, č. 4, s. 75. ISSN 1210-3306.

²⁹⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 81.

²⁹¹ Tamtéž, s. 82.

²⁹² Tamtéž, s. 82 – 83.

²⁹³ Tamtéž, s. 83.

cukrovarů dokonce používalo odstředivky se starým řemenovým pohonem a 6,5 % odstředivky s pohonem vodním.²⁹⁴

Doprava vyrobeného zboží do skladu se realizovala pomocí pracovníků cukrovaru a na tuto dopravu jich bylo zapotřebí až 20 % z celkového množství pracovníků v celém závodě. Vápenky postrádaly také jakoukoliv mechanizaci, automatickým odtahem vápna disponoval pouze jediný cukrovar. Kotle byly ve špatném stavu a jejich stáří dosahovalo až 40 let. V cukrovarech pracovaly 3 typy kotlů. Kotle s pohyblivými a nepohyblivými rošty a s práškovým²⁹⁵ topením. Celkovou elektrifikací disponovalo jen málo závodů. Vodní hospodářství bylo na špatné úrovni a spousta cukrovarů se potýkala s nedostatkem vody. Sociální a správní zařízení bylo v mnoha cukrovarech nedostatečné a oproti jiným odvětvím v potravinářském průmyslu značně zaostávalo.²⁹⁶

Cukrovarnická síť se v tomto období zúžila a na konci 50. let 20. století pracovalo na území ČSSR jen 88 cukrovarů.²⁹⁷ (viz. Tab. 11) Dále bylo toto období charakteristické plánovanou výrobou, která však nebyla cukrovary stoprocentně plněna z výše popsaných důvodů.

(Tab. 11. – Přehled počtu pracujících závodů ve vybraných kampaních.)²⁹⁸

Tabulka I. Přehled počtu pracujících závodů ve vybraných kampaních:

Kampaň	Počet pracujících závodů				Podíl v % celkového počtu		
	Celkem	z toho			surovárnny	smíšené závody	rafinerie
		surovárnny	smíšené závody	rafinerie			
1918/1919	175	117	46	12	66,9	26,3	6,8
1929/1930	148	90	51	7	60,8	34,5	4,7
1938/1939	116	65	47	4	56,—	40,5	3,5
1945/1946	96	54	40	2	56,2	41,7	2,1
1959/1960	88	43	43	2	48,9	48,9	2,2

²⁹⁴ Tamtéž, s. 84.

²⁹⁵ Tyto kotle spalovaly uhelný prášek. Postrádaly rošt, čímž docházelo k intenzivnějšímu spalování a tím bylo dosaženo vysokých výkonů.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 85 – 86.

²⁹⁷ Patnáct let cukrovarnického průmyslu v osvobozené republice – Historický přehled. In *LC a Ř* 76, 1960, č. 4, s. 73. ISSN 1210-3306.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 73.

(Tab. 12. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1950 – 1960.)²⁹⁹

CUKROVAR	KAMPAŇ	MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY	Ø MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY/DEN
Slatiňany	1959/1960	452 632 q	-
Skřivany	-	-	-
Choltice	1959/1960	163 480 q	-
Přelouč	1959/1960	393 130 q	-
Dašice	1958/1959	455 598 q	-
	1959/1960	367 638 q	7 159 q
Hrochův Týnec (st. závod)	1959/1960	423 110 q	7 217 q
Cerekvice nad Loučnou	1959/1960	359 800 q	8 200 q

²⁹⁹ U cukrovaru Skřivany nejsou v uvedeném období informace o množství zpracované cukrové řepy. Cukrovar Skřivany plnil v kampani roku 1959/1960 výrobu rafinády na 100,6 %.

10. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1960 DO ROKU 1965 (OBDOBÍ TŘETÍ PĚTILETKY)

V roce 1960 v důsledku reorganizace krajů a okresů, kdy došlo k jejich zmenšení, se znovu reorganizoval i cukrovarnický průmysl, konkrétně národní podniky. V tomto roce se zmenšil počet národních podniků, které sdružovaly určité cukrovary z 12 na 7.³⁰⁰ Tímto krokem byly cukrovary sloučeny do větších celků. V ČSSR tak vznikly národní podniky “Kolínské cukrovary, n. p. Kolín“, “Pražské cukrovary n. p. Čakovice“, Severočeské cukrovary n. p. Louny“, “Východočeské cukrovary n. p. Hradec Králové“, “Brněnské cukrovary n. p. Brno“, “Středomoravské cukrovary n. p. Uherské Hradiště“ a “Severomoravské cukrovary n. p. Olomouc“.³⁰¹

Ve východních Čechách tak vznikl touto reorganizací a sloučením dvou bývalých národních podniků “Pardubické cukrovary n. p. Chrudim“ a “Hradecké cukrovary n. p. Hradec Králové“ 1. 7. 1960 národní podnik “Východočeské cukrovary n. p. Hradec Králové“. Tento národní podnik sdružoval 18 cukrovarů Východočeského kraje, mezi nimiž se nacházely i cukrovary Slatiňany, Skřivany, Choltice, Přelouč, Dašice, Hrochův Týnec a Cerekvice nad Loučnou, tedy cukrovary, které jsou předmětem bádání v této práci.³⁰²

Před touto reorganizací zaměstnával národní podnik “Pardubické cukrovary n. p. Chrudim“ 58 zaměstnanců a “Hradecké cukrovary n. p. Hradec Králové“ 55 zaměstnanců. Po reorganizaci došlo ke snížení stavu zaměstnanců o 40 a nově vzniklý národní podnik “Východočeské cukrovary n. p. Hradec Králové“ čítal 73 zaměstnanců. Ředitelem nově vzniklého podniku se stal Václav Mates.³⁰³

Nejvyšší představitelé cukrovarnického průmyslu v tomto roce vypracovali koncepci rozvoje cukrovarnického průmyslu pro období dalších 15 let. Tato koncepce se opírala o nové poznatky a rozvoj cukrovarnictví ve světě a byla předložena ministerstvu potravinářského průmyslu.³⁰⁴

Dle této koncepce bylo denní optimální množství zpracované cukrové řepy v jednotlivých cukrovarech 30 000 q až 40 000 q. Tento nárůst byl oproti optimálnímu množství, které dle názorů odborníků činilo v 50. letech 20. století 15 000 q zpracované

³⁰⁰ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 77.

³⁰¹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 50, Reorganizace 1960 – Závazné číslování podniků a závodů, s. 1.

³⁰² SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 50, Reorganizace 1960 – Zpráva o reorganizaci cukerního průmyslu ve Východočeském kraji, s. 1 - 2.

³⁰³ Tamtéž, s. 1.

³⁰⁴ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 89.

cukrové řepy za jeden den rapidně vyšší. K tomuto nárůstu zpracování měly jednotlivé cukrovary, které k tomu byly vhodné, dospět pomocí generálních rekonstrukcí a následnou modernizací. Závody, u kterých tato změna možná nebyla, měly být postupem času likvidovány.³⁰⁵

K realizaci této koncepce měla přispět také výstavba nových cukrovarů, hlavně v lokalitách, kde byl velký osev cukrové řepy a stávající cukrovary nebylo možné rekonstruovat na větší denní zpracování cukrové řepy z důvodů zastaralého strojního vybavení, velikosti výrobních budov, skladů a dalších podstatných faktorů. V neposlední řadě tuto koncepci ovlivňovaly finanční prostředky, které byly v tomto směru jednotlivým cukrovarům poskytnuty.³⁰⁶

V důsledku těchto změn byly jednotlivé cukrovary kategorizovány do 4 kategorií, které předepsalo ministerstvo potravinářského průmyslu, z důvodu poskytnutí investic jednotlivým cukrovarům. Do 1. kategorie byly zařazeny cukrovary, ve kterých byl po investicích zaručen větší rozvoj. Ve 2. kategorii byly cukrovary, kde byla možná obnova a zčásti zvýšení kapacity zpracované cukrové řepy. Do 3. kategorie spadaly cukrovary, u kterých nebylo možné rozšíření, a po obnově zařízení byly schopny využít stávající kapacitu zpracování. V poslední 4. kategorii se ocitly cukrovary, které se nemohly dále rozvíjet, měly pracovat se stávajícím zařízením bez investic, které měly být na jejich úkor poskytnuty ostatním kategoriím.³⁰⁷

Do těchto kategorií byly rozděleny i cukrovary ve východních Čechách. Cukrovary Cerekvice nad Loučnou a Přelouč byly zařazeny do 1. kategorie rozvojových závodů a do roku 1970 se plánovalo s jejich rekonstrukcí a zvýšením jejich výrobní kapacity na 10 000 q až 15 000 q cukrové řepy za den. Cukrovary Hrochův Týnec, Choltice, Dašice a Slatiňany byly naopak zařazeny do 4. kategorie, tedy mezi cukrovary, které neměly předpoklady pro další rozvoj a do roku 1970 měly být zlikvidovány.³⁰⁸ O likvidaci cukrovaru ve Skřivanech se uvažovalo již mezi roky 1956 až 1960 vzhledem k malému ekonomickému přínosu.³⁰⁹

Cukrovar Cerekvice nad Loučnou vykazoval na konci 50. let 20. století denní kapacitu zpracované cukrové řepy 7 900 q a tato kapacita měla být do roku 1970 zvýšena na 12 500 q. Druhým východočeským cukrovarem zařazeným do 1. kategorie byl cukrovar Přelouč. Denní

---

³⁰⁵ Tamtéž, s. 90.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 90 – 91.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 79 – 80.

³⁰⁸ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 4D, kt. 4, Cukrovar Chrudim – Rozbor k situaci cukrovarů v Pardubickém kraji a k výstavbě cukrovaru Chrudim, s. 1.

³⁰⁹ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 79.

kapacita zpracované cukrové řepy u tohoto cukrovaru činila 7 500 q a do roku 1970 měla být zvýšena na 10 000 q.³¹⁰

Cukrovary, které spadaly do 4. kategorie, vykazovaly špatný stav přestárlého zařízení. Většina strojního zařízení těchto cukrovarů byla z let 1880 až 1920. Parní čerpadla z let 1871 až 1910. Stáří těchto zařízení značně komplikovalo provoz samotných cukrovarů a životnost byla odhadována na 5 až 10 let. Nejstarším technickým a strojním vybavením, do kterého nebylo přes 20 let investováno, disponovaly cukrovary Hrochův Týnec a Dašice. V cukrovarech Slatiňany a Choltice byl kritický stav kotelen a při zachování cukrovarů by byla nutná jejich výměna, která by si vyžádala investici až 10 000 000 Kčs.³¹¹

V tomto duchu nastupoval nový národní podnik “Východočeské cukrovary n. p. Hradec Králové“ do třetí pětiletky a kampaně 1960/1961. Před touto kampaní se prováděla údržba na všech cukrovarech národního podniku, na kterou dohlíželi techničtí pracovníci národního podniku. Na generální opravy bylo v roce 1960 vyčleněno 3 807 000 Kčs. Tyto investice z generálních oprav využily cukrovary Cerekvice nad Loučnou, kde byla opravena vyzdívka parního kotle, cukrovar Hrochův Týnec, kde byla opravena vyzdívka 3 kotlů, a v cukrovaru Skřivany byl opraven kouřový kanál. Všechny tyto opravy provedla firma “Teplotechna Brno“.³¹² V kampani roku 1960/1961 pracovalo ve východních Čechách 13 cukrovarů, které zpracovávaly mimo cukrové řepy i surový cukr a rafinádu.³¹³

Cukrovar Slatiňany zpracoval v kampaních od roku 1960 do roku 1965 v průměru 322 039 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 8 232 q. Nejvíce cukrové řepy zpracoval v kampani roku 1960/1961 a toto množství činilo 811 300 q. Největší denní zpracování cukrové řepy vykazoval v kampani roku 1965/1966 se zpracováním 8 430 q.³¹⁴

Cukrovar Skřivany, který pracoval jako rafinerie v kampani 1960/1961 vyrobil 3 560 q surového cukru a 499 170 q rafinády. V kampani roku 1965/66 činilo množství rafinády, kterou skřivanský cukrovar vyrobil 353 010 q.³¹⁵

Choltický cukrovar v období třetí pětiletky zpracoval za kampaň průměrně 504 734 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 932 q. Nejlepší kampaň v tomto období,

---

³¹⁰ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 4D, kt. 4, Cukrovar Chrudim – Rozbor k situaci cukrovarů v Pardubickém kraji a k výstavbě cukrovaru Chrudim, s. 1.

³¹¹ Tamtéž, s. 1 – 2.

³¹² SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 29, kt. 29, Přípravenost Východočeských cukrovarů na kampaň 1960, s. 9.

³¹³ Tamtéž, s. 12.

³¹⁴ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Slatiňany*, inv. č. 1599, Energetické výkazy o kampani 1960 – 1965.

³¹⁵ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Skřivany*, inv. č. 1601, Energetické výkazy o kampani 1960 - 1965.

kdy cukrovar zpracoval nejvíce cukrové řepy, byla kampaň roku 1965/1966 s množstvím 647 560 q cukrové řepy. Nejlepší denní zpracování cukrovar zaznamenal v kampani roku 1962/1963 s průměrným denním zpracováním 8 311 q cukrové řepy.³¹⁶

Cukrovar Přelouč v uvedeném období průměrně zpracoval 560 550 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 968 q. Kampaň roku 1960/1961 byla pro přeloučský cukrovar nejlepší z hlediska největšího množství zpracované řepy, které činilo 716 333 q. Nejlepší průměrné zpracování cukrové řepy za den vykazoval cukrovar v kampani 1964/1965 s množstvím 8 040 q.³¹⁷

Dašický cukrovar na začátku třetí pětiletky v kampani roku 1960/1961 zpracoval 633 930 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 650 q cukrové řepy. Na konci třetí pětiletky v kampani roku 1965/1966 cukrovar zpracoval 249 480 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 8 040 q.³¹⁸

V kampani roku 1960/1961 zpracoval cukrovar v Hrochově Týnci 677 610 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 800 q. V kampani roku 1965/1966 činilo množství zpracované řepy 289 278 q s průměrným denním zpracováním 7 820 q.³¹⁹

Posledním sledovaným cukrovarem v tomto období je cukrovar Cerekvice nad Loučnou, který na konci třetí pětiletky zpracoval 266 390 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 160 q.³²⁰

Uvedené období je charakteristické pro vznik nového národního podniku “Východočeské cukrovary, n. p. Hradec Králové“, do kterého spadají výše popsané cukrovary. Cukrovary byly v tomto období kategorizovány. Cukrovary, které spadaly do 1. kategorie, tedy Cerekvice nad Loučnou a Přelouč, měly postupně zvyšovat kapacitu denního zpracování cukrové řepy. Tyto cukrovary jak již bylo popsáno na konci 50. let. 20. století průměrně za den zpracovaly 7 700 q cukrové řepy a na konci třetí pětiletky, tedy v roce 1965 toto průměrné denní zpracování činilo 7 564 q. Z toho lze sledovat, že tyto cukrovary zůstaly na úrovni konce 50. let.

---

³¹⁶ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Choltice*, inv. č. 1555, *Energetické výkazy o kampani 1960 – 1965*.

³¹⁷ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Přelouč*, inv. č. 1594, *Energetické výkazy o kampani 1960 – 1965*.

³¹⁸ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Dašice*, inv. č. 1537, *Energetické výkazy o kampani 1960 – 1965*.

³¹⁹ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Hrochův Týnec*, inv. č. 1552, *Energetické výkazy o kampani 1960 – 1965*.

³²⁰ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Cerekvice nad Loučnou*, inv. č. 1530, *Energetické výkazy o kampani 1960 – 1965*.

Cukrovary, které byly zařazeny do 4. kategorie a měly být do konce roku 1970 likvidovány, zpracovaly denně na konci 50. let 20. století průměrně 7 675 q cukrové řepy.³²¹ Na konci třetí pětiletky toto množství činilo průměrně 8 000 q cukrové řepy. Z těchto údajů je patrný malý nárůst, ale zpracování samotné bylo ovlivněno hlavně množstvím sklizené cukrové řepy v daných oblastech.

(Tab. 13. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1960 – 1965.)³²²

CUKROVAR	KAMPAŇ	MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY	Ø MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY/DEN
Slatiňany	1960 - 1965	Ø 322 039 q	8 232 q
Skřivany	-	-	-
Choltice	1960 - 1965	Ø 504 734 q	7 932 q
Přelouč	1960 - 1965	Ø 560 550 q	7 968 q
Dašice	1960/1961	633 930 q	7 650 q
	1965/1966	249 480 q	8 040 q
Hrochův Týnec (st. závod)	1960/1961	677 610 q	7 800 q
	1965/1966	289 278 q	7 820 q
Cerekvice nad Loučnou	1965/1966	266 390 q	7 160 q

³²¹ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovarny n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 4D, kt. 4, Cukrovar Chrudim – Rozbor k situaci cukrovarů v Pardubickém kraji a k výstavbě cukrovaru Chrudim, s. 1.

³²² U cukrovaru Skřivany nejsou v uvedeném období informace o množství zpracované cukrové řepy. Cukrovar Skřivany v kampani roku 1960/1961 vyrobil 3 560 q surového cukru a 499 170 q rafinády. V kampani roku 1965/1966 tento cukrovar vyrobil 353 010 q rafinády.

11. VÝSTAVBA NOVÉHO CUKROVARU V HROCHOVĚ TÝNCI

Výstavba nových cukrovarů měla přispět k nové koncepci cukrovarnického průmyslu vytvořené v roce 1960, kdy bylo optimální množství denní zpracované řepy 30 000 q až 40 000 q cukrové řepy s délkou kampaně 75 dní. Tyto cukrovary měly také vznikat na územích, kde byl velký osev cukrové řepy.³²³

Ve východních Čechách, konkrétně v dnešním Pardubickém kraji, se na konci 50. let 20. století sklízelo 4 000 000 q cukrové řepy a toto množství bylo postupně zvyšováno. Stávající cukrovary, které ve východních Čechách pracovaly, jak již bylo zmíněno, byly zastaralé a na tomto základě byly kategorizovány. Rekonstrukce všech závodů na požadovanou denní kapacitu zpracování cukrové řepy v tomto období by byla značně nákladná a vyžádala by si obrovskou investici. Proto bylo z ekonomičtějšího hlediska rozhodnuto o výstavbě nového velkokapacitního cukrovaru.

Prvotní myšlenky týkající se této výstavby lze datovat na konec 50. let 20. století. O výstavbě tohoto cukrovaru se uvažovalo již v letech 1960 - 1962 v Chrudimi, z hlediska řepní oblasti, která se nacházela ve středu řepařské sítě.³²⁴ Dále městem protékala řeka, tudíž by byl nový cukrovar zabezpečen vodou. Městem vedla železnice, která by se dala využít i pro dopravu samotné cukrové řepy do cukrovaru. Po mnohých jednáních bylo nakonec rozhodnuto upustit od prvotního záměru vybudování cukrovaru v Chrudimi. Jako nové místo pro vybudování nového velkokapacitního cukrovaru byl vybrán Hrochův Týnec, který se nachází 11 km od Chrudimi.³²⁵

Státní plánovací komise projednala v listopadu roku 1964 se zástupci polské strany otázku kompletní výstavby 4 nových velkokapacitních cukrovarů, z nichž první z nich měl být právě cukrovar v Hrochově Týnci. Dále byla touto komisí dohodnuta dodávka strojů pro potravinářský průmysl. Tato dohoda byla potvrzena náměstkem ministra zahraničního obchodu dne 25. 1. 1965.³²⁶

---

³²³ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 23, kt. 3, Cukrovar Hrochův Týnec – ekonomická zpráva zhodnocení.

³²⁴ SOA Zámorsk, *Pardubické cukrovary n. p. Chrudim 1957 - 1960*, inv. č. 4D, kt. 4, Cukrovar Chrudim – Rozbor k situaci cukrovarů v Pardubickém kraji a k výstavbě cukrovaru Chrudim, s. 1.

³²⁵ *Kronika cukrovaru Polsko – Československého přátelství*, 1. díl, s. 1. Online [cit. 16. 2. 2018].

URL:http://www.hrochuvtynec.cz/e_download.php?file=data/editor/27cs_5.pdf&original=Kronika+cukrovaru+Polsko+-+československého+přátelství+-+díl+1.-+strana+01.pdf.

³²⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 23, kt. 3, Důvodová zpráva pro schválení souhrnného projektového řešení výstavby nového cukrovaru v Hrochově Týnci, s. 2.

Samotná výstavba nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci, který byl schopný zpracovat 40 000 q cukrové řepy za den, byla započata v roce 1967 a měla být dokončena do 1. 10. 1969. V roce 1967 byla zahrnuta do plánu investic. Samostatný investiční úkol o této výstavbě byl schválen již roku 1964 Ministerstvem potravinářského průmyslu pod č. j. 2494/64-01.³²⁷ Celkový investiční náklad na výstavbu nového cukrovaru byl naplánován na 225 400 000 Kčs, z čehož 89 070 000 Kčs činily stavební náklady, 116 330 000 Kčs stroje a zařízení a celková rezerva činila 20 000 000 Kčs.³²⁸ K financování výstavby použil národní podnik kromě vlastních finančních zdrojů dlouhodobý bankovní investiční úvěr a od státního fondu vodního hospodářství obdržel dotaci na výstavbu čistírny odpadních vod.³²⁹

Bylo rozhodnuto, že nový velkokapacitní cukrovar bude postaven v rámci spolupráce socialistických zemí v rámci RVHP a zemí, která měla dodat cukrovar „na klíč“, se stala Polská lidová republika. Na základě tohoto rozhodnutí byla 29. 9. 1966 uzavřena kupní smlouva týkající se cukrovaru mezi podnikem „Technoexport“, jenž zajišťoval zahraniční obchod Československé socialistické republiky a podnikem „Cekop“, jenž zajišťoval zahraniční obchod na straně Polské lidové republiky. Investory výstavby nového cukrovaru se staly „Východočeské cukrovary, n. p. Hradec Králové“ jako přímý investor, „Odborové ředitelství cukrovarnického průmyslu“ jako vrchní investor a „Ministerstvo potravinářského průmyslu“ jako ústřední investor. Generálním dodavatelem se stal podnik Polské lidové republiky „Cekop Warszawa“ a generálním projektantem také podnik Polské lidové republiky „Chemadex Warszawa“. Český podnik „Technoexport“ se stal partnerem obou těchto podniků.³³⁰

O schválení stavby rozhodl stavební odbor ONV Chrudim. 2. 2. 1967 vydal tento výbor územní rozhodnutí o výstavbě cukrovaru v Hrochově Týnci a 21. 2. 1967 vydal rozhodnutí o odnětí zemědělské půdy pro výstavbu, která činila 34, 7021 ha. Za tuto odňatou

---

³²⁷ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec – Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 4.

³²⁸ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 23, kt. 3, Důvodová zpráva pro schválení souhrnného projektového řešení výstavby nového cukrovaru v Hrochově Týnci, s. 1.

³²⁹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec - Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 11.

³³⁰ *Kronika cukrovaru Polsko – Československého přátelství*, 1. díl, s. 2. Online [cit. 16. 2. 2018].

URL:<http://www.hrochuvtynec.cz/e_download.php?file=data/editor/27cs_6.pdf&original=Kronika+cukrovaru+Polsko+-+československého+přátelství+-+díl+1.-+strana+02.pdf>.

půdu byla zemědělské výrobě poskytnuta nová půda pomocí zúrodnění a rekultivace v různých místech Východočeského kraje.³³¹

Práce na samotné výstavbě cukrovaru v Hrochově Týnci začaly 9. 6. 1967. Jako první byl zaměřen komín cukrovaru, po němž následovalo vybagrování základů. Hloubka základu pro komín byla 3 m s průměrem 17 m. V červenci roku 1967 pracovalo na výstavbě 375 pracovníků a četná mechanizace, mezi níž se nacházely bagry, buldozery, autojeřáby a mnoho dalších strojů.³³² V dalších letech počet pracovníků na výstavbě cukrovaru vzrůstal a v roce 1968 a 1969 počet pracujících osob dosahoval 1300 až 1800.³³³

V roce 1969 byl nově vzniklý velkokapacitní cukrovar v Hrochově Týnci dokončen. Nový závod byl schopen zpracovat 40 000 q cukrové řepy za den a byl vybaven nejmodernějším zařízením. Cukrovar byl umístěn mezi obcemi Hrochův Týnec, Čankovice a Bořice. Do cukrovaru vedla vlečka, která byla napojena na železniční síť ve stanici Hrochův Týnec. Silniční doprava byla do cukrovaru zajišťována pomocí silnice I. třídy, která spojovala Chrudim a Vysoké Mýto se silnicí III. třídy, která spojovala Hrochův Týnec s Dašicemi. Průmyslová voda byla dodávána do cukrovaru pomocí úprav toku řeky Novohradky. Pitná voda byla pro cukrovar zajišťována pomocí vlastního zdroje. Elektrickou energii cukrovar zajišťoval vlastními agregáty a napojením na síť VČE pomocí linky v rozvodně v Tuněchodech.³³⁴

Cukrovar dále disponoval 47 objekty, mezi které patřily autováhy řepní, váhy vyslazených řízků a železniční váhy, odběr vzorků řepy, suchá vykládka řepy, větraná skládka řepy, plocha pro rozšíření větraných splavů, vagónová a povozová elfa, lapač kamení, čerpací stanice řepy, most s lapači chrástu, most dopravníků lisovaných řízků, skládka vyslazených řízků, skládka vápence a koksu, vápenka a hašenka, čerpací stanice vody I. a II. stupně, vodojem, dekantery plavících vod, ventilátorová chladicí věž, hlavní budova, třídírna, balírna a expedice, sklad cukru, komín, čerpací stanice, sklad olejů, transformační stanice, protipožární budova, mechanické dílny, garáže, administrativní budovy, kuchyň, jídelna,

³³¹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec – Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 5.

³³² *Kronika cukrovaru Polsko – Československého přátelství*, 1. díl, s. 4. Online [cit. 16. 2. 2018].

URL:<http://www.hrochuvtynec.cz/e_download.php?file=data/editor/27cs_9.pdf&original=Kronika+cukrovaru+Polsko+-+ceskoslovenskeho+přatelství+-+díl+1.+--+strana+04.pdf>.

³³³ Tamtéž, s. 10.

URL:<http://www.hrochuvtynec.cz/e_download.php?file=data/editor/27cs_18.pdf&original=Kronika+cukrovaru+Polsko+-+ceskoslovenskeho+přatelství+-+díl+1.+--+strana+10.pdf>.

³³⁴ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 23, kt. 3, Cukrovar Hrochův Týnec - Zápis z projednání úvodního projektu cukrovaru Hrochův Týnec, s. 5.

sociální zařízení, usazovací pole dešťových vod, biologická čistírna, sklad saturačního kalu, sklad řízků, vrátnice, budova pro strážného, úschovna kol a motocyklů, ubytovna a bytové jednotky.³³⁵

Od 30. září 1969 do 3. října 1969 byly v novém cukrovaru prováděny zkoušky zařízení teplou vodou. Po těchto zkouškách následoval 6. října 1969 zkušební provoz s cukrovou řepou. Tímto provozem byla zkoušena funkce strojního zařízení a jednotlivé části technologické výroby. V těchto zkouškách byly zjištěny nedostatky, které byly způsobeny chybnou montáží, posléze byly odstraněny v plánované odstávce, která začala 14. října 1969.³³⁶ Během této odstávky byl dne 17. 10. 1969 nově vybudovaný velkokapacitní cukrovar Hrochův Týnec slavnostně předán polskou stranou do českých rukou. Tohoto aktu se účastnilo na 450 osob, mezi nimiž byly např. velvyslanec Polské lidové republiky v Praze Włodimier Janiurek, nebo československý ministr zemědělství a výživy Dr. Černý. Slavnostního předání se účastnili i novináři a reportéři jak z polské, tak československé strany.³³⁷

Po této plánované odstávce začal cukrovar znovu pracovat 20. října 1969, ale 10. listopadu 1969 musel být provoz přerušen. Důvodem tohoto neplánovaného přerušení bylo obtížné řízení jednotlivých stanic a jejich koordinace. Dalším nepříznivým faktorem byl vývoj bakteriologické činnosti, v jejímž důsledku docházelo k velkým ztrátám polarizačního cukru. Tyto nedostatky se podařilo vyřešit po pěti dnech a 15. listopadu 1969 byl provoz opět obnoven a cukrovar pracoval až do 4. prosince 1969.³³⁸

1. kampaň nového cukrovaru v Hrochově Týnci tedy probíhala s přestávkami od 6. října 1969 a trvala 47 dní, přičemž 18 dní před koncem kampaně byl provoz nepřerušen. V důsledku tohoto sjednocení provozu ke konci kampaně mohlo být překročeno ke garančním zkouškám vedeným polskou stranou, které proběhly od 29. listopadu 1969 do 2. prosince 1969. Během těchto zkoušek fungovalo strojní vybavení bez jakýchkoliv závažných poruch. Ačkoli denní výkon zařízení v cukrovaru měl být 40 000 q cukrové řepy, během garančních zkoušek se podařilo dosáhnout jen 39 140 q. Z technologického hlediska došlo ke zhoršení

---

³³⁵ Tamtéž, s. 5 – 6.

³³⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec – Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 37.

³³⁷ *Kronika cukrovaru Polsko – Československého přátelství*, 1. díl, s. 15. Online [cit. 19. 2. 2018].

URL:<http://www.hrochuvty nec.cz/e_download.php?file=data/editor/27cs_27.pdf&original=Kronika+cukrovaru+Polsko+-+ceskoslovenskeho+přatelství+-+díl+1.+--+strana+15.pdf>.

³³⁸ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec – Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 37.

kvality výroby rafinovaného cukru, většího množství vyrobené melasy a ztrátám polarizačního cukru. Z těchto důvodů bylo rozhodnuto o nových garančních zkouškách v příští kampani. Tyto negativní faktory byly ovlivněny hlavně zařízením na jednotlivých úsecích výroby, které bylo poprvé použito v delším časovém úseku a v mnohém bylo zaměstnancům cizí, což na některých úsecích řešili improvizací. Tato improvizace se poté odrazila negativně i na technologii. V první kampani roku 1969/1970, kterou cukrovar absolvoval, dokázal zpracovat 823 380 q cukrové řepy, při průměrném denním zpracování 17 440 q a vyrobil 68 100 q rafinovaného cukru.³³⁹ I přes tyto nedostatky byla kampaň hodnocena přijatelně, protože česká i polská strana předpokládala určité potíže spojené s uváděním velkokapacitní výroby do provozu.³⁴⁰

V přípravách pro kampaň 1970/1971 byly odstraněny zmiňované nedostatky z kampaně předchozí, hlavně zlepšení práce na jednotlivých úsecích a v této kampani proběhly i druhé garanční zkoušky ve dnech 25. 10. 1970 – 28. 10. 1970. Během těchto garančních zkoušek činilo průměrné denní zpracování 41 960 q cukrové řepy, čímž bylo dosaženo požadovaného průměrného denního množství 40 000 q. Cukrovar za tuto kampaň zpracoval 631 150 q cukrové řepy s nejvyšším denním zpracováním 42 620 q, kterého dosáhl 26. října 1970. Nejmenší denní zpracování v této kampani cukrovar vykazoval dne 3. listopadu 1970 s denní hodnotou 37 030 q zpracované cukrové řepy. Průměrné denní zpracování v této kampani činilo 39 450 q cukrové řepy.³⁴¹

V obou garančních zkouškách nebyla splněna výroba melasy v důsledku nedodržení technologických postupů. Cukrovar se také vlivem špatného seřízení vakuových filtrů potýkal s velkými ztrátami polarizačního cukru na difuzi. Rovněž nebylo dodrženo třídění rafinády. Vlivem všech těchto nedostatků musel polský dodavatel zaplatit pokutu.³⁴²

Po dvou prvních kampaních, které probíhaly společně s polským dodavatelem v rámci garančních zkoušek, nastupoval nový cukrovar v Hrochově Týnci do samostatné kampaně roku 1971/1972. Tato kampaň trvala 53 dní a během ní bylo zpracováno 1 621 480 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 30 240 q. Cukrovar v této kampani vyrobil 184 810 q rafinády.³⁴³

---

³³⁹ Tamtéž, s. 36 - 37.

³⁴⁰ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovarny Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Záznam z jednání 28. 3. 1973, s. 3 - 4.

³⁴¹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovarny Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 - 1964 (1970 - 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec - Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 40 - 41.

³⁴² Tamtéž, s. 41 - 42.

³⁴³ Tamtéž, s. 42.

V důsledku zmíněných změn vznikl na území východních Čech první nový velkokapacitní cukrovar, který odpovídal nové koncepci cukrovarnického průmyslu na území Československé socialistické republiky. Rovněž mohl konkurovat zahraničním cukrovarům díky plné automatizaci a mechanizaci jednotlivých stanic, kterou ostatní cukrovary ve východních Čechách postrádaly.³⁴⁴

(Tab. 14. – Výnosy velkokapacitního cukrovaru Hrochův Týnec během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1969 – 1972.)³⁴⁵

CUKROVAR	KAMPAŇ	MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY	Ø MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY/DEN
Hrochův Týnec (nový závod)	1969/1970	823 380 q	17 440 q
	1970/1971	631 150 q	39 450 q
	1971/1972	1 621 480 q	30 240 q

³⁴⁴ Tamtéž, s. 54.

³⁴⁵ V kampani roku 1959/1970 vyrobil tento cukrovar 68 100 q rafinády. V kampani roku 1971/1972 činilo množství vyrobené rafinády 184 810 q.

12. CUKROVARY VE VÝCHODNÍCH ČECHÁCH OD ROKU 1965 DO JEJICH POSTUPNÉ LIKVIDACE

Cukrovary ve východních Čechách nastupovaly do období čtvrté pětiletky kategorizovány a některé s plánovanou likvidací do roku 1970 v důsledku výstavby nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci.

Cukrovar Slatiňany zpracoval v posledních kampaních od roku 1965 do roku 1969 průměrně 518 908 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 8 400 q a průměrnou délkou kampaně 52 dní. Tento cukrovar vyráběl pouze rafinovaný cukr a nedisponoval přidruženou výrobou.³⁴⁶

Cukrovar v tomto období disponoval přestárlým strojním zařízením, mezi které patřily rozvody z let 1890 – 1941, čerpadla, kotelna a elektrárna z roku 1918 a vlečka z roku 1916. Příčinou toho, že cukrovar nebyl modernizován, byl nedostatek investičních prostředků po roce 1945. Jakékoliv investice, které byly do cukrovaru poskytnuty, byly využity pouze na nezbytnou obnovu, aby nedošlo k zastavení provozu. Budovy cukrovaru byly ve špatném stavu, většinou postavené z cihel a kamene.³⁴⁷ Jednotlivé stanice postrádaly prvky automatizace a mechanizace.

Slatiňanský cukrovar absolvoval svou poslední kampaň roku 1968/1969, která proběhla od 16. 10. 1968 do 8. 1. 1969 a zpracoval v ní 723 740 q cukrové řepy, přičemž vyrobil 83 470 q surového cukru.³⁴⁸ Jelikož byl tento cukrovar zařazen do kategorie 4. třídy, byl po této kampani jeho provoz zrušen. Jeho řepní agendu převzal v další kampani nový velkokapacitní cukrovar v Hrochově Týnci, který slatiňanský cukrovar plně nahradil.³⁴⁹

Skřivanský cukrovar pracoval jako suchá rafinerie a v období čtvrté pětiletky vyrobil průměrně 319 420 q rafinády. Ke konci páté pětiletky vyrobil průměrně 300 210 q rafinády. Z těchto údajů je zjevné že skřivanský cukrovar se dále nevyvíjel a vyráběl v průměru stejné množství rafinády, jako v období čtvrté pětiletky.³⁵⁰

Tyto výsledky byly ovlivněny tím, že cukrovar fungoval pouze na jednosměnný provoz po dobu pěti pracovních dnů v týdnu, čímž nebylo možno plnit výrobní denní normu

---

³⁴⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Slatiňany, s. 1.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 4.

³⁴⁸ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Slatiňany*, inv. č. 1599, Energetické výkazy o kampani 1968/1969.

³⁴⁹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Slatiňany, s. 2.

³⁵⁰ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Skřivany*, inv. č. 1601, Energetické výkazy o kampani 1965 - 1975.

rafinády, která činila 24 000 q. K tomuto faktu přispíval i trvalý nedostatek fyzicky zdatných pracovníků. Výrobní postupy a strojní zařízení cukrovaru bylo zastaralé a značně opotřebované, a to až z 90 %. Samotná rafinerie pracovala neekonomicky, způsob výroby byl zastaralý, čímž vznikaly vysoké nároky na spotřebu uhlí, filtračního materiálu a jiných surovin nutných pro samotný provoz.

Cukrovar se také v posledních letech potýkal se špatným náborem pracovních sil, což bylo způsobeno nižšími výdělky zaměstnanců z důvodu jednosměnného pětidenního pracovního procesu. Zaměstnanci v nepřetržitých pracovních procesech měly lepší platové ohodnocení až o 39 %.³⁵¹

Dalším negativním faktorem byla špatná energetická vybavenost cukrovaru, která byla značně nevyhovující. Kotelny byly zastaralé, stejně jako stav roštů. To se odrazilo na spotřebě paliva, které od roku 1971 neustále rostlo.³⁵²

Po všech těchto skutečnostech se rozhodl národní podnik "Východočeské cukrovary n. p. Hradec Králové" v roce 1977 cukrovar Skřivany zrušit. K tomuto rozhodnutí bylo přistoupeno i díky směrnicí pro hospodářský a sociální rozvoj v Československé socialistické republice po roce 1976, kdy měly být zastaralé a neefektivní výroby rychleji vyřazovány z provozu.³⁵³

V rámci toho rozhodlo Ministerstvo zemědělství a výživy 7. června 1977 o zrušení cukrovaru Skřivany. Po zastavení závodu bylo rozhodnuto, že surový cukr, který byl plánovaný pro skřivanský cukrovar, bude poskytnut národnímu podniku "Pražské cukrovary n. p.". Tento podnik měl dostatek nevyužitých kapacit pro jeho zpracování. Bývalí zaměstnanci skřivanského cukrovaru byli podnikovým ředitelstvím národního podniku "Východočeské cukrovary n. p. Hradec Králové" rozmístěni do ostatních závodů.³⁵⁴ Poslední kampaň absolvoval cukrovar Skřivany roku 1966/1977, v ní vyrobil 319 420 q rafinády.³⁵⁵

Choltický cukrovar zpracoval v období čtvrté pětiletky v průměru 485 043 q cukrové řepy za kampaň s průměrným denním zpracováním 8 040 q. Nejlepší kampaň v tomto období zaznamenal cukrovar roku 1968/1969, kdy zpracované množství cukrové řepy činilo 670 470 q s průměrnou denní kapacitou 8 270 q, a denní zpracování bylo největší z uvedeného období. Naopak nejméně cukrové řepy cukrovar zpracoval v kampani roku 1965/1966, kdy množství

---

³⁵¹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Skřivany, s. 2.

³⁵² Tamtéž, s. 3.

³⁵³ Tamtéž, s. 1.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 6.

³⁵⁵ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Skřivany*, inv. č. 1601, Energetické výkazy o kampani 1976/1977.

zpracované řepy činilo 271 030 q cukrové řepy. Průměrná denní kapacita zpracované cukrové řepy v této kampani byla nejmenší z uvedeného období s hodnotou 7 856 q.³⁵⁶

Choltický cukrovar vykazoval oproti konci třetí pětiletky menší množství zpracované řepy i menší denní zpracování. Tyto skutečnosti byly způsobeny faktem, že cukrovar byl na základě koncepce rozvoje cukrovarnického průmyslu z roku 1960 kategorizován do již zmiňované 4. kategorie. Díky tomu bylo do tohoto cukrovaru investováno pouze v rámci nejnutnějších oprav z důvodu udržení výroby do jeho plánovaného uzavření, ke kterému došlo v roce 1969. V důsledku toho bylo strojní zařízení, základní prostředky a jednotlivé stanice ve špatném stavu.

Vodní hospodářství bylo v cukrovaru na úrovni roku 1915, taktéž i rozvody, vlečka a samotná výroba. Dílny, kotelna a elektrárna odpovídaly roku 1925. Čerpadla byla z roku 1935. Správní budovy byly ve špatném stavu, vystavěné roku 1920.³⁵⁷ Samotný cukrovar z roku 1890 představoval typ malého cukrovarského závodu s průměrnou denní kapacitní normou 8 000 q zpracované cukrové řepy.³⁵⁸

Cukrovar absolvoval svou poslední kampaň roku 1968. V roce 1969 byl uzavřen a posléze zlikvidován. Řepné rajóny a výkup cukrové řepy pro choltický cukrovar po jeho uzavření převzal velkokapacitní cukrovar v Hrochově Týnci.³⁵⁹ Samotný objekt cukrovaru byl předán do užívání výrobního družstva Urbanice. Bývalým zaměstnancům cukrovaru Choltice byla poskytnuta nabídka pracovat v nově vzniklém cukrovaru v Hrochově Týnci.³⁶⁰

Cukrovar Přelouč zpracoval ve čtvrté pětiletce průměrně 495 654 q cukrové řepy za kampaň s průměrným denním zpracováním 7 960 q. Nejvíce cukrové řepy zpracoval za kampaň roku 1968/1969 s množstvím 592 500 q a nejméně v kampani roku 1965/1966 se zpracováním 335 500 q. Největší průměrné denní zpracování cukrové řepy vykazoval cukrovar v kampani roku 1967/1968 s množstvím 8 280 q, nejmenší naopak v kampani roku 1969/1970 s množstvím 7 760 q.³⁶¹

Ačkoliv byl cukrovar v rámci kategorizace zařazen do 1. třídy a měl ho tedy do konce roku 1970 čekat postupný rozvoj, modernizace a navýšení kapacity, tak v tomto období

---

³⁵⁶ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Choltice*, inv. č. 1555, Energetické výkazy o kampani 1965 - 1968.

³⁵⁷ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Choltice a Dašice, s. 4.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 1.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 2 - 3.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 7 - 8.

³⁶¹ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Přelouč*, inv. č. 1594, Energetické výkazy o kampani 1965 - 1969.

vykazoval ještě menší hodnoty průměrného zpracování cukrové řepy za kampaň i hodnoty průměrného denního zpracování než v období třetí pětiletky.

Toto malé zpracování cukrové řepy bylo ovlivněno technickým zařízením, do kterého se i přes zařazení cukrovaru do 1. třídy neinvestovalo. Cukrovar tak postrádal prvky automatizace i mechanizace a disponoval starým strojním zařízením, mezi které patřila Robertova baterie s jednou nádobou o obsahu 5 m³, kombinovaná odparka, přetržitá saturace, 5 zrníčů, 8 odstředivek a kombinovaná odparka. Kotelna byla zastaralá a disponovala 2 kotly, z nichž první byl výroby ČKD a druhý Fairbairn.³⁶²

Z těchto důvodů byl cukrovar v roce 1971 zrušen. Přeloučský cukrovar absolvoval poslední kampaň roku 1970/1971. V této poslední kampani cukrovar zpracoval 466 350 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 900 q.

Cukrovar Dašice nastupoval do čtvrté pětiletky kategorizován do 4. třídy, tedy s faktem, že do roku 1970 bude zrušen. Cukrovar v tomto období zpracoval průměrně 451 727 q cukrové řepy za kampaň, přičemž největšího zpracování cukrovar dosáhl v kampani 1968/1969 s množstvím 677 750 q. Největšího průměrného denního množství zpracované cukrové řepy cukrovar dosáhl v kampani 1967/1968 s množstvím 8 390 q. Cukrovar v tomto období vykazoval stejné průměrné denní zpracování cukrové řepy, které se pohybovalo kolem 8000 q jako v předchozí pětiletce. Tento fakt byl způsoben tím, že do cukrovaru nebylo investováno z důvodu jeho plánovaného zrušení.³⁶³

Dašický cukrovar byl kapacitně shodný s choltickým cukrovarem, čímž spadal do typu malých cukrovarnických závodů. V důsledku výstavby nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci, bylo rozhodnuto, že cukrovar Dašice bude roku 1969 zrušen. Řepní agendu dašického cukrovaru po jeho zrušení plně přebral nový cukrovar v Hrochově Týnci.³⁶⁴

Poslední kampaň absolvoval dašický cukrovar roku 1968/1969, ve které zpracoval 677 750 q cukrové řepy s průměrným denním zpracováním 7 670 q. V posledních pětiletce cukrovar disponoval zastaralým technickým vybavením, do kterého nebylo v důsledku plánovaného uzavření cukrovaru investováno.³⁶⁵ Cukrovar byl modernizován naposledy ve 20. letech 20. století. Z tohoto časového období bylo i technické a strojní vybavení.³⁶⁶

---

³⁶² Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Přelouč*, inv. č. 1594.

³⁶³ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Dašice*, inv. č. 1537, Energetické výkazy o kampani 1965 - 1968.

³⁶⁴ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Choltice a Dašice, s. 2 - 3.

³⁶⁵ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Dašice*, inv. č. 1537, Energetické výkazy o kampani 1968/1969.

³⁶⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Choltice a Dašice, s. 4.

Mezi toto vybavení patřila šestnáctičlenná Robertova baterie s bočním vyprazdňováním, kalolisy s ruční obsluhou, kombinovaná odparka. Kotelna disponovala 6 kotly bez turbogenerátorů značky Fairbain, které spalovaly směs hnědého a černého uhlí. Provoz také postrádal prvky automatizace a mechanizace.³⁶⁷

O využití prostor bývalého cukrovaru v Dašicích projevil zájem národní podnik “Zelenina podnikové ředitelství Hradec Králové“, z důvodu demolice stávajících skladovacích prostor, které se nacházely v Pardubicích vedle zimního stadionu. Prostory dašického cukrovaru chtěl tento podnik využít ke skladování ovoce, zeleniny a brambor, které byly určeny konzumentům z pardubického okresu. Dále by podnik tyto prostory využil k vytvoření vývozního střediska, které by sloužilo k výkupu, manipulaci a distribuci surovin.³⁶⁸

Starý cukrovar v Hrochově Týnci v období čtvrté pětiletky zpracoval průměrně 350 000 q cukrové řepy za kampaň s průměrným denním zpracováním 7 700 q. To dokazuje, že kapacita zpracované cukrové řepy zůstala totožná s kapacitou z období třetí pětiletky. Tento fakt byl způsoben tím, že cukrovar nebyl modernizován a nebylo do něj investováno v důsledku jeho plánovaného zrušení a zařazení do kategorie cukrovarů 4. třídy.³⁶⁹

Investice, které byly tomuto cukrovaru poskytnuty, byly jen na nejnutnější opravy z důvodů zachování provozu. Cukrovar v tomto období disponoval technickým a strojním vybavením z konce 19. a začátku 20. století. Mezi toto vybavení patřila čerpadla a hnací stroje z roku 1924, dílny z roku 1878, elektrárna z roku 1924, vlečka z roku 1910. Úroveň výroby a vodního hospodářství byla z 20. let 20. století.³⁷⁰ Kotelna byla z roku 1900 a disponovala 6 kotly značky Fairbain, které spalovaly hnědé a černé uhlí.³⁷¹

Společně s cukrovarny Choltice a Dašice starý cukrovar v Hrochově Týnci spadl typem mezi malé cukrovarnické závody. Poslední kampaň cukrovaru v Hrochově Týnci proběhla roku 1967/1968, ve které cukrovar zpracoval 547 030 q cukrové řepy, a tato kampaň trvala 67 dní. Po této kampani byl roku 1968 cukrovar v Hrochově Týnci zrušen.³⁷²

---

³⁶⁷ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Dašice*, inv. č. 1537, Energetické výkazy o kampani 1968/1969.

³⁶⁸ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovarny Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na budoucí využití objektů zastavených závodů - Dašice.

³⁶⁹ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Hrochův Týnec*, inv. č. 1552.

³⁷⁰ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovarny Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Hrochův Týnec, s. 5.

³⁷¹ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Hrochův Týnec*, inv. č. 1552.

³⁷² SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovarny Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Hrochův Týnec, s. 1.

Tento cukrovar plně nahradil nový velkokapacitní cukrovar v Hrochově Týnci. Tento nový cukrovar převzal také některé pozemky starého cukrovaru. Řepní agendu určenou pro starý cukrovar v Hrochově Týnci převzal cukrovar nový. Množství cukrové řepy, kterou nový cukrovar v Hrochově Týnci převzal, činilo 1 374 000 q. Mezi toto množství patřila i řepní agenda ze zrušených cukrovarů v Cholticích a Dašicích.³⁷³

Starý cukrovar v Hrochově Týnci měl 61 stálých zaměstnanců.³⁷⁴ Po uzavření cukrovaru v roce 1968 došlo k jejich plánovanému obsazení pro výrobu v novém cukrovaru v Hrochově Týnci. V překlenovací době roku 1968 před první kampaní v novém velkokapacitním cukrovaru měla být část těchto pracovníků využita k likvidaci starého cukrovaru a posléze převedena na dokončovací akce nového cukrovaru v Hrochově Týnci.³⁷⁵

O využití prostor bývalého cukrovaru v Hrochově Týnci požádal národní podnik “Zemědělský nákupní a zásobovací podnik n. p. Hradec Králové“, z důvodu rozvíjení oblasti služeb v zemědělsko-výrobním sektoru. Tyto prostory chtěl tento podnik využít jako mísírnu krmiv.³⁷⁶

Cukrovar Cerekvice nad Loučnou nastupoval do čtvrté pětiletky kategorizován do 1. třídy, neměl být tedy do roku 1970 zrušen a postupně měl být modernizován a zvyšována jeho kapacita pro zpracování cukrové řepy. V období čtvrté pětiletky tento cukrovar zpracoval průměrně 500 000 q za kampaň s průměrným denním zpracováním 8 300 q cukrové řepy. V období třetí pětiletky bylo denní průměrné množství zpracované cukrové řepy tohoto cukrovaru 7 500 q. Cukrovaru vzrostlo denní zpracování cukrové řepy, k čemuž napomohly i investice do obnovy strojního a technického vybavení a zčásti i investice do automatizování a mechanizace jednotlivých stanic. I přes tyto investice se však cukrovar nepřiblížil ideálnímu dennímu zpracování cukrové řepy, která činila v tomto období dle nové koncepce cukrovarnického průmyslu pro cukrovary zařazené do 1. třídy 10 000 q – 15 000 q.³⁷⁷

Cerekvický cukrovar v posledních letech disponoval zastaralým technickým a strojním vybavením, které však bylo obnovováno v rámci investičních prostředků. Mezi toto vybavení patřila Robertova baterie o obsahu 5,5 m³, tlaková odparka, sklad na cukr a vlastní sušárna řízků. Kotelna byla rekonstruovaná a disponovala 6 kotly značky Fairbairn a 1 kotlem

---

³⁷³ Tamtéž, s. 3.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 1.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 5.

³⁷⁶ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Příloha k písemnému materiálu návrhu likvidace závodů Hrochův Týnec, Choltice a Dašice, s. 1.

³⁷⁷ Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha, a.s. Dobrovická muzea. *Cukrovar Cerekvice nad Loučnou*, inv. č. 1552.

značky Sládek.³⁷⁸ Vodní hospodářství v tomto období nevyhovovalo předpisům a k jeho obnově by muselo být vynaloženo velkých finančních prostředků, což se z ekonomického hlediska nevyplatilo.³⁷⁹

Díky tomuto faktu bylo rozhodnuto, že bude tento cukrovar v roce 1973 zrušen a jeho poslední kampaň proběhne roku 1972/1973. Z ekonomického hlediska se po rozhodnutí o zrušení cukrovaru omezilo vynakládání investičních prostředků určených pro tento cukrovar.³⁸⁰

Řepní agendu cerekvického cukrovaru plně přebíral nový velkokapacitní cukrovar v Hrochově Týnci. Bývalým zaměstnancům cerekvického cukrovaru byla nabídnuta práce v rámci národního podniku "Východočeské cukrovary n. p. Hradec Králové".³⁸¹

Uzavřením těchto cukrovarů na území východních Čech bylo koncentrováno zpracování cukrové řepy a výroba rafinády v této oblasti do nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci. Díky tomu mohl nový velkokapacitní cukrovar plně využít nové technické vybavení a automatizaci, hlavně kostkárnu značky "Chambon", balicí automaty značky "Ileser", "ICA" a "PE".³⁸²

Další důvod, který vedl k uzavření výše popsaných cukrovarů v daném období, byla špatná situace vodního hospodářství v uvedených cukrovarech. Uzavřením těchto cukrovarů se zlepšila kvalita vodních toků v daných oblastech. Tyto cukrovary před svým uzavřením produkovaly za kampaň v průměru 112 t nerozpustných látek a průměrný odběr povrchových vod u těchto cukrovarů činil 2 088 726 m³. Nový velkokapacitní cukrovar v Hrochově Týnci vyprodukoval 5,2 t nerozpustných látek v kampani 1972/1973 a odběr povrchové vody činil 271 878 m³, což svědčí o rapidním zlepšení vodního hospodářství na území východních Čech.³⁸³

K nízké produkci nerozpustných látek vyprodukovaných za kampaň přispěl i fakt, že vodní hospodářství nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci bylo vybudováno a provozováno jako celek v několika samostatných uzavřených okruzích, do kterých patřilo jímání, úprava a rozvod pitné vody, biologická čistírna, dešťová kanalizace, provozní voda pro průmyslové a protipožární účely a okruhy odpadních vod průmyslových, mezi které

---

³⁷⁸ Tamtéž.

³⁷⁹ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 - 1992*, inv. č. 50, kt. 5, Návrh na likvidaci závodu Cerekvice nad Loučnou, s. 2.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 5.

³⁸¹ Tamtéž, s. 12.

³⁸² Tamtéž, s. 2.

³⁸³ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 - 1964 (1970 - 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec - Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 53.

patřily okruhy vod plavících a oteplených. Dalším faktem bylo, že celé vodní hospodářství tohoto cukrovaru bylo bezodtokové z důvodu vybudování cukrovaru u řeky Novohradky, v jejímž toku bylo málo vody.³⁸⁴

Po uzavření uvedených cukrovarů bylo prokázáno, že se zlepšila kvalita řek, které byly v blízkosti zrušených cukrovarů Dašice, Choltice, Přelouč a Slatiňany, a to řeky Loučná, Nákelka, Labe a Chrudimka. V řece Novohradce se snížil odběr povrchové vody za kampaň o 127 549 m³ a nerozpustných látek o 37,5 t za kampaň. Tyto skutečnosti svědčí o zlepšení vodního hospodářství na území východních Čech po zrušení výše popsanych cukrovarů a po uvedení nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci do provozu.³⁸⁵

Uvedené období čtvrté pětiletky je v cukrovarnictví charakteristické zrušením části cukrovarů o malé zpracovatelské kapacitě na území Československé socialistické republiky v důsledku nové koncepce cukrovarnického průmyslu a výstavbě nových velkokapacitních cukrovarů o zpracování 30 000 q až 40 000 q cukrové řepy za den. Postupné rušení dalších cukrovarů na území Československé socialistické republiky pokračuje i v následujících letech. (viz. Tab. 15).

(Tab. 15. – Počet cukrovarů na území ČSSR od roku 1960 do roku 1980.)³⁸⁶

Rok	Celá ČSSR		Z toho v ČSR	
	Počet závodů zpracujících cukrovku	Průměrná kapacita jednoho závodu t/d	Počet závodů	Kapacita jednoho závodu t/d
1960	87	1097	77	1043
1965	80	1381		
1970	70	1726		
1975	57	2279		
1980	41	3258	30	3183

Ve východních Čechách pracovalo v roce 1968 celkem 13 cukrovarů, které zpracovávaly cukrovou řepu. V roce 1969 byly v důsledku restrukturalizace a vzniku nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci zrušeny celkem 3 cukrovary, mezi které patřily Slatiňany, Choltice a Dašice. O rok dříve byl zrušen starý cukrovar v Hrochově Týnci. Cukrovar Přelouč byl zrušen v roce 1971 a cukrovar Cerekvice nad Loučnou v roce 1973. V roce 1971 činilo denní zpracování cukrové řepy v novém velkokapacitním cukrovaru v Hrochově Týnci 30 230 q cukrové řepy. Celková zpracovaná cukrová řepa ve všech cukrovarech působících v tomto roce na území východních Čech činila 107 830 q a tyto

³⁸⁴ Tamtéž, s. 47.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 53.

³⁸⁶ *Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR*, s. 91.

hodnoty odpovídaly nové koncepci cukrovarnického průmyslu. V roce 1977 byl ještě zrušen cukrovar Skřivany, čímž se celá restrukturalizace cukrovarnictví ve východních Čechách dovršila.³⁸⁷

(Tab. 16. – Výnosy jednotlivých cukrovarů během pojednávaných kampaní, celkové zpracované množství za kampaň a průměrné denní množství zpracované cukrové řepy. Období 1965 – Poslední kampaň.)³⁸⁸

CUKROVAR	KAMPAŇ	MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY	Ø MNOŽSTVÍ ZPRACOVANÉ ŘEPY/DEN
Slatiňany	1965 - 1968	Ø 518 908 q	8 400 q
	1968/1969	723 740 q	8 580 q
Skřivany			
	-	-	-
Choltice	1965 - 1968	Ø 485 043 q	8 040 q
	1965/1966	271 030 q	7 856 q
	1968/1969	670 470 q	8 270 q
Přelouč	1965 - 1971	Ø 495 654 q	7 960 q
	1965/1966	335 500 q	7 870 q
	1967/1968	560 060 q	8 280 q
	1968/1969	592 500 q	7 950 q
	1969/1970	446 480 q	7 760 q
	1970/1971	466 350 q	7 900 q
Dašice	1965 - 1969	Ø 451 727 q	8 090 q
	1965/1966	249 480 q	8 040 q

³⁸⁷ SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové, *Východočeské cukrovarny Hradec Králové, závod Hrochův Týnec 1960 – 1964 (1970 – 1991)*, inv. č. 34, kt. 5, Cukrovar Hrochův Týnec – Protokol o uvedení cukrovaru do trvalého provozu, s. 43.

³⁸⁸ U cukrovaru Skřivany nejsou v uvedeném období informace o množství zpracované cukrové řepy. Cukrovar Skřivany v období čtvrté pětiletky vyrobil ø 319 420 q rafinády. Ke konci páté pětiletky vyrobil ø 300 210 q rafinády. V poslední kampani roku 1976/1977 vyrobil 319 420 q rafinády. V roce 1977 byl tento cukrovar zrušen.

Dašice	1966/1967	410 030 q	8 260 q
	1967/1968	469 650 q	8 390 q
	1968/1969	677 750 q	7 670 q
Hrochův Týnec (st. závod)			
Hrochův Týnec (st. závod)	1965 -1968	Ø 350 000 q	7 700 q
	1967/1968	547 030 q	-
Cerekvice nad Loučnou			
Cerekvice nad Loučnou	1965 - 1973	Ø 500 000 q	8 300 q

(Tab. 17 – Přehled sledovaných cukrovarů – vznik, poslední kampaň, zánik.)

CUKROVAR	VZNIK	POSLEDNÍ KAMPAŇ	ZÁNİK
Slatiňany	1860	1968/1969	1969
Skřivany			
Skřivany	1862	1976/1977	1977
Choltice			
Choltice	1868	1968/1969	1969
Přelouč			
Přelouč	1869	1970/1971	1971
Dašice			
Dašice	1870	1968/1969	1969
Hrochův Týnec (st. závod)			
Hrochův Týnec (st. závod)	1871	1967/1968	1968
Cerekvice nad Loučnou			
Cerekvice nad Loučnou	1873	1972/1973	1973
Hrochův Týnec (nový závod)			
Hrochův Týnec (nový závod)	1969	2006/2007	2008

13. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zmapovat historii cukrovarnického průmyslu a cukrovarnictví na našem území a od roku 1945 se zaměřit na cukrovary ve východních Čechách a zjistit z jakého důvodu byly postupně v rámci restrukturalizace rušeny a posléze nahrazeny novým velkokapacitním cukrovarem v Hrochově Týnci.

První část této práce mapuje komplexní historii cukrovarnictví a cukrovarnického průmyslu na našem území až do roku 1945. V této části jsou uvedena důležitá data a fakta, týkající se vývoje získávání cukru z cukrové řepy, a utváření a fungování cukrovarnické sítě na našem území. Cukrovarnická síť však byla v důsledku různých negativních zásahů, ať již nastalých cukerních krizí nebo válečných konfliktů, oslabována a k jejímu částečnému ustálení došlo až po 2. světové válce.

Ve druhé a hlavní části této práce jsem se zabýval restrukturalizací východočeského cukrovarnictví po roce 1945. Před samotnou restrukturalizací bylo nutné zjistit, jak cukrovary fungovaly od svého založení, jaké množství cukrové řepy za kampaň produkovaly a jakým disponovaly technologickým a strojním vybavením do roku 1945.

Po roce 1945 se musela většina těchto cukrovarů vypořádat se špatnou surovinovou základnou a do většiny těchto cukrovarů byly ustanoveny národní správy. Celkové vedení cukrovarů se definitivně změnilo po roce 1948, kdy byl cukrovarnický průmysl kompletně znárodněn, čímž vznikly z cukrovarů národní podniky a připadly plně do kompetence státu.

Od 50. let se neustále zvyšoval osev cukrové řepy a bylo nutné navýšit kapacitu zpracování cukrové řepy v jednotlivých závodech. Finanční prostředky se však v důsledku většího osevu cukrové řepy soustředily na mechanizaci, čímž se opomíjela modernizace strojního a technologického zařízení mapovaných cukrovarů. V tomto důsledku bylo toto zařízení velmi zastaralé a na některých stanicích dokonce z konce 19. stol. Nejmodernější vybavení cukrovarů bylo z 30. let 20. století.

Změna nepřišla ani v 60. letech 20. století, kdy byla vypracována nová koncepce rozvoje cukrovarnického průmyslu. V důsledku této koncepce činilo ideální průměrné denní zpracování cukrové řepy hodnotu, na kterou se cukrovary ve východních Čechách v důsledku svého špatného technologického a strojního vybavení z úrovně 30. let nemohly dostat.

Z těchto důvodů se přistoupilo k vybudování velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci, neboť osev cukrové řepy ve východních Čechách měl nadále stoupat a bylo ekonomičtější postavit nový cukrovar s moderními prvky, než udržovat zastaralé cukrovary,

kteřé by novou ideální kapacitní normu splnily jen při obrovských investičních nákladech, kteřé by byly mnohonásobně vyšší než výstavba nového cukrovaru.

V důsledku toho byly cukrovary ve východních Čechách kategorizovány a většina z nich zařazena do kategorie 4. třídy, tedy s postupným zrušením do roku 1970. Všechny tyto cukrovary byly zrušeny bezprostředně v období konce výstavby a 1. kampaň nového velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci. Cukrovary, kteřé byly zařazeny do 1. kategorie, byly zrušeny až v 70. letech 20. století.

Důsledkem zrušení cukrovarů, kterými jsem se zabýval v této práci, bylo přestárlé strojní zařízení, kteřé bylo pouze opravováno v rámci udržení výroby do doby, než začne fungovat nový cukrovar v Hrochově Týnci. Dalším podstatným důvodem bylo nevyhovující vodní hospodářství těchto cukrovarů, po jejichž uzavření se výrazně zlepšila kvalita řek v dané oblasti a tento fakt měl příznivý dopad na životní prostředí. Po uzavření těchto cukrovarů se dovršila koncentrace zpracované cukrové řepy do velkokapacitního cukrovaru v Hrochově Týnci, čímž mohl být nový cukrovar plně využit k velkokapacitnímu zpracování cukrové řepy za kampaň.

Cílem této práce bylo přinést informace k problematice hospodářských dějin, co se týká samotné historie tohoto odvětví, tak také jednotlivých cukrovarů na území východních Čech a přispět k pochopení restrukturalizace, kteřá od roku 1945 probíhala nejen ve východních Čechách, ale na celém území Československé socialistické republiky.

14. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

ARCHIVNÍ PRAMENY

Státní oblastní archiv Zámorsk

Fond: Pardubické cukrovary n. p. Chrudim 1957-1960

SOA Zámorsk, pracoviště Hradec Králové

Fond: Cukrovar v Hrochově Týnci, akciová společnost 1869 – 1947 (1951)

Fond: Cukrovar a rafinerie rolnické akciové společnosti v Cerekvici nad Loučnou 1873 – 1947 (1948)

Fond: Cukrovary Hradec Králové s. p. Hradec Králové 1960 – 1992

Fond: Hradecké cukrovary n. p. Hradec Králové (1957 – 1960)

Fond: Porolničený cukrovar akciové společnosti v Přelouči 1868 – 1948 (1950)

Fond: Rolnický akciový cukrovar v Dašicích 1870 – 1948 (1955)

Fond: Východočeské cukrovary Hradec Králové, závod Hrochův Týnec (1964 – 1969 výstavba) 1970 – 1991

Fond: Wagner a spol., cukrovar v Cholticích 1881 – 1949 (1951 – 1955)

Loučnou 1873 – 1947 (1948)

Odborná cukrovarnická knihovna VUC Praha a. s.

Cukrovar Cerekvice nad Loučnou, inv. č. 1530

Cukrovar Dašice, inv. č. 1537

Cukrovar Hrochův Týnec, inv. č. 1552

Cukrovar Choltice, inv. č. 1555

Cukrovar Přelouč, inv. č. 1594

Cukrovar Skřivany, inv. č. 1601

Cukrovar Slatiňany, inv. č. 1599

LITERATURA

ANDRLÍK, Karel. *Tovární výroba cukru řepového a jiných uhlohydrátů*. Praha, 1924.

ANTONÍN, Luboš. *Bílé zlato: historie cukru v kostce*. Nymburk, 2006. ISBN 80-86757-24-2.

BARTOŠEK, Jaroslav. *Cukrovarnictví, cukrovary a cukrovarníci: fenomén českého hospodářství v 19. a 20. století*. Praha, 2011. ISBN 978-80-7037-206-7.

ČAPKA, František. 110 let od počátku organizovaného řepářského hnutí v českých zemích. In *Listy cukrovarnické a řepářské* 128, 2012, č. 9 - 10. ISSN 1805-9708. Online [cit. 30. 11. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/313-316.pdf>.

ČAPKA, František. Řepářství a cukrovarnictví v Československu v letech velké hospodářské krize ve třicátých letech 20. století. In *Listy cukrovarnické a řepářské* 133, 2017, č. 5 - 6. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/202-206.pdf>.

ČAPKA, František - SLEZÁK, Lubomír. *Cukrovarnictví do roku 1938 a agrární strana (se zřetelem na Moravu a Slezsko)*. Brno, 2011. ISBN 978-80-210-5717-3.

DOLINEK, Alois. Chemicko-technologické výsledky kampaně 1948/1949 – příští úkoly a směry práce. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 66, 1949 – 1950, č. 5 – 6, s. 19 – 24. ISSN 1210-3306.

DRÁBEK, Jakub - BRHELOVÁ Jana. „Bílé zlato“ a prosperita meziválečného Československa. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 133, 2017, č. 1. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2017/PDF/31-33.pdf>.

FRONĚK, Daniel. 200 let řepného cukrovarnictví v České republice. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 126, 2010, č. 11. ISSN 1805-9708. Online [cit. 17. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/358-359.PDF>.

HARTMANN, Joe. Nové období světové cukerní politiky. In *Obzor národohospodářský* 32, 1927. Bez ISSN. Online [cit. 3. 12. 2017].

URL:<http://www.bibliothecaeconomica.cz/library/file/preview.aspx?ID_File=917#preview>.

HOJDEM, Břetislav. Za vyšší efektivnost cukrovarnického průmyslu. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 73, 1957, č. 2, s. 122 - 125. ISSN 1210-3306.

HOZÁK, Jan. Cukrovarnictví a Národní technické muzeum v Praze. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 126, 2010, č. 9 - 10. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/278-279.PDF>.

KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo: od znárodněné k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. Praha: Auditorium, 2010. ISBN 978-80-87284-12-4.

Kronika cukrovaru Polsko – Československého přátelství, 1. díl, s. 00 - 71. Online [cit. 16. 2. 2018].

URL:<<http://www.hrochuvty nec.cz/mesto-a-okoli/historie/kronika-cukrovaru-polsko-ceskoslovenskeho-pratelstvi/?ftresult=kronika>>.

MAREK, Blahoslav. 300 let od narození Andrease S. Marggrafa. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 125, 2009, č. 3. ISSN 1805-9708. Online [cit. 15. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2009/pdf/108.PDF>.

Malá československá encyklopedie. Praha: Academia, 1987, 1., 5., 6. sv. Bez ISBN.

MARÁZ, Karel. Rok 1915 v českém a moravském cukrovarnictví. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 131, 2015, č. 9 - 10. ISSN 1805-9708. Online [cit. 6. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2015/PDF/316-318.pdf>.

MÁLEK, Vlastimil. České cukrovary v 50. letech 19. století. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 126, 2010, č. 9 - 10. ISSN 1805-9708. Online [cit. 30. 11. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/280-283.PDF>.

NEZDAROVÁ, Michaela. *Proměny cukrovarnictví ve východních Čechách z hlediska historického vývoje vybraných cukrovarů*. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Filozofická fakulta. Pardubice, 2014.

Patnáct let cukrovarnického průmyslu v osvobozené republice. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 76, 1960, č. 4, s. 73 - 76. ISSN 1210-3306.

PENKA, Bohumil. Učit se od Sovětského svazu. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 69, 1953, č. 1, s. 1 - 3. ISSN 1210-3306.

ROCH, Michal - ŠNÁBL Radek. *Cukrovarnictví a železnice*. Praha, 2012. ISBN 978-80-87047-22-4.

SMRČEK, Otto. Výroba strojů a technologického zařízení pro cukrovary v českých zemích v době průmyslové revoluce. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 126, 2010, č. 9 - 10. ISSN 1805-9708. Online [cit. 28. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/296-299.PDF>.

SMUTNÝ, Vlastislav. Cukrovar v Chrudimi. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 128, 2012, č. 2. ISSN 1805-9708. Online [cit. 23. 11. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/71-77.pdf>.

SMUTNÝ, Vlastislav. Zařízení pro cukrovary vyráběná strojírnou Wiesner Chrudim. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 124, 2008, č. 7 - 8. ISSN 1805-9708. Online [cit. 29. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2008/pdf/237-239.PDF>.

Sto padesát let cukrovarnického průmyslu na území ČSSR: Sborník. 1. Bez ISBN.

TAUCHEN, Jaromír. Zásahy do právní úpravy výroby a dodávek cukru v Protektorátu Čechy a Morava. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 128, 2012, č. 11. ISSN 1805-9708. Online [cit. 12. 12. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2012/PDF/354-357.pdf>.

VYSKOČIL, Aleš. Bílé zlato a budování železniční sítě. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 126, 2010, č. 9 - 10. ISSN 1805-9708. Online [cit. 28. 10. 2017].

URL: <http://www.cukr-listy.cz/on_line/2010/PDF/284-287.PDF>.

Z novoročního projevu prezidenta republiky Klementa Gottwalda. In *Listy cukrovarnické a řepařské* 69, 1953, č. 1, s. 1. ISSN 1210-3306.

SEZNAM PŘÍLOH

1. Fotografie č. 1 – cukrovar Slatiňany – Rok fotografie nedatován.

Dostupné z URL: <https://www.geocaching.com/geocache/GC2YPPQ_auerspergsky-cukrovar?guid=ccbc2c46-e634-4d2b-8bae-1eccde8f3e45>.

2. Fotografie č. 2 – cukrovar Skřivany – Fotografie pochází z dobové pohlednice, rok pohlednice nedatován.

Dostupné z URL: <https://www.fabriky.cz/2008_cukrovar_skrivany/index.htm>.

3. Fotografie č. 3 – cukrovar Choltice – Rok fotografie datován 1910.

Dostupné z URL: <<http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=50830>>.

4. Fotografie č. 4 – cukrovar Přelouč – Rok fotografie datován na 20. léta 20. století.

Dostupné z URL: <<http://www.vcm-sbirky.cz/?level=picture&id=2331#>>.

5. Fotografie č. 5 – cukrovar Dašice – Rok fotografie datován 1902.

Dostupné z URL: <<http://www.fotohistorie.cz/FullFoto.aspx?photoID=888>>.

6. Fotografie č. 6 – cukrovar Hrochův Týnec, starý závod – Rok fotografie nedatován.

Dostupné

z URL:<http://www.hrochuvtynec.cz/modules/tableadmin2/external/imageext_new.php?modal=true&image=WG9%2BY3N%2BMTkzLmpwZ35nYWxlcmlm9icmF6ZWtfY291bnRlcn4yNTd%2BZ2FsZXJpZX4xfjIxMn5vWQ%3D%3D&width=1024&height=695>.

7. Fotografie č. 7 – cukrovar Cerekvice nad Loučnou – Rok fotografie datován na 30. léta 20. století.

Dostupné z URL: <<https://svitavsky.denik.cz/galerie/foto.html?mm=sto-let-cukrovaru-v-cerekvici-nad-loucnou&back=70168486-1749-39&photo=1>>.

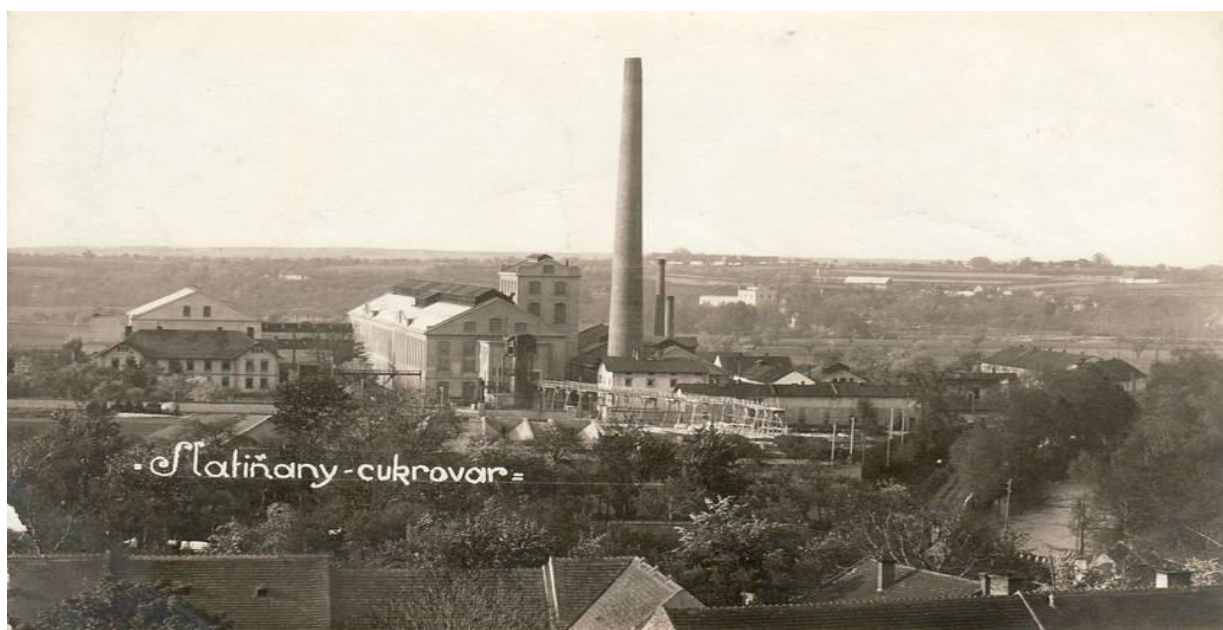
8. Fotografie č. 8 – cukrovar Hrochův Týnec, nový závod – Rok fotografie nedatován.

Dostupné z URL: <<https://www.slideshare.net/Kubaiss/cukrovar-hrochv-tnec-a-jeho-likvidace-francouzi>>.

15. PŘÍLOHY

FOTOGRAFIE SLEDOVANÝCH CUKROVARŮ NA ÚZEMÍ VÝCHODNÍCH ČECH

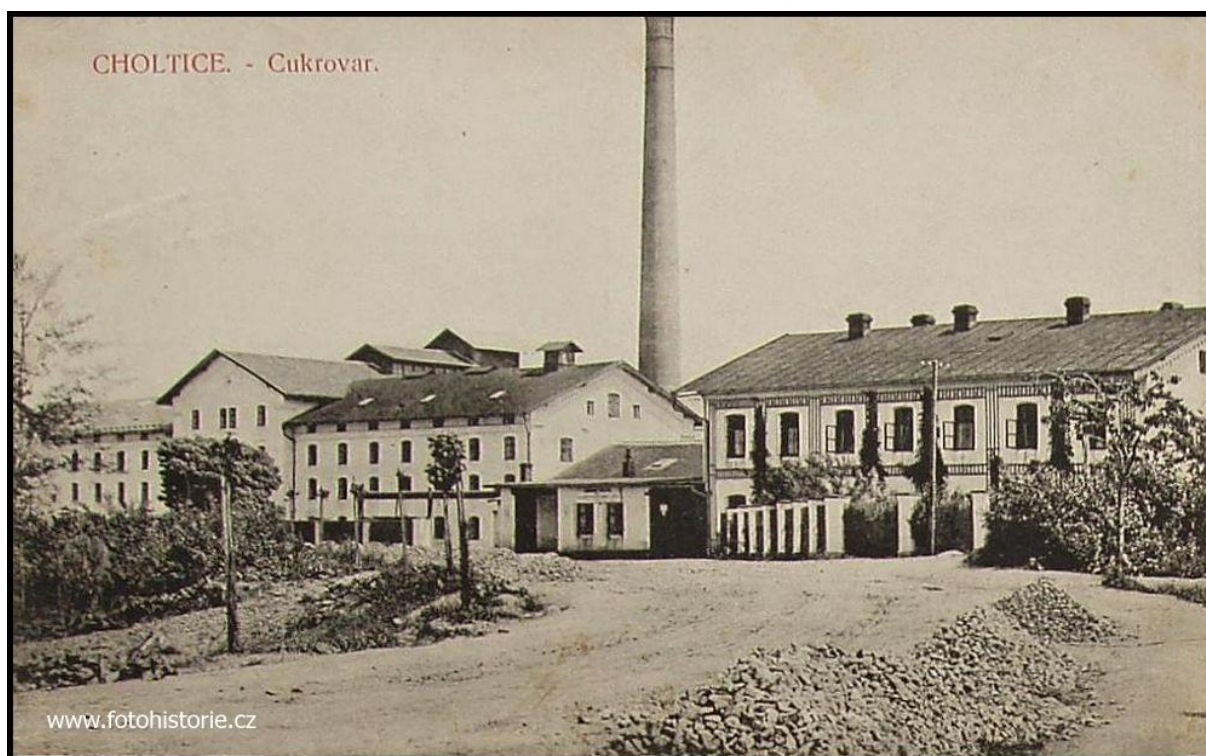
Fotografie č. 1 – cukrovar Slatiňany

Fotografie č. 2 – cukrovar Skřivany

Fotografie č. 3 – cukrovar Choltice

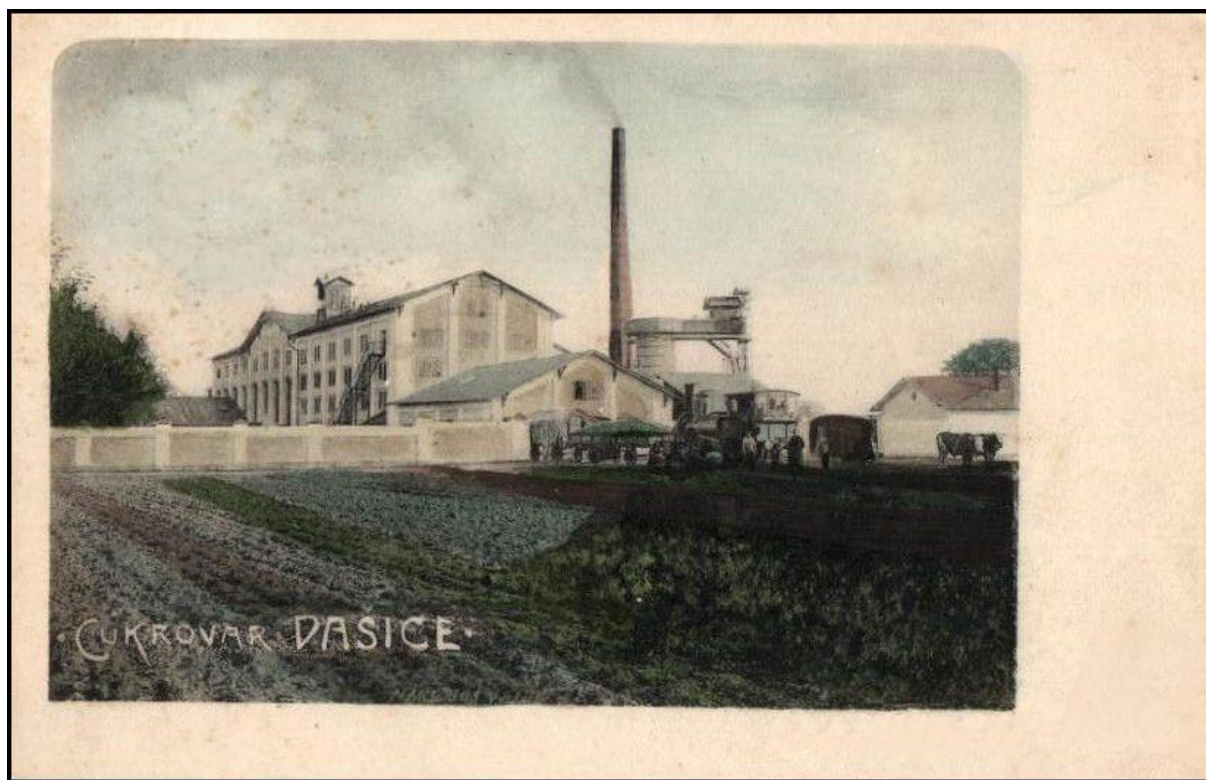

Fotografie č. 4 – cukrovar Přelouč

Fotografie č. 5 – cukrovar Dašice

Fotografie č. 6 – Hrochův Týnec, starý cukrovar

Fotografie č. 7 – cukrovar Cerekvice nad Loučnou

Fotografie č. 8 – cukrovar Hrochův Týnec, nový cukrovar

16. RESUMÉ

The goal of this thesis is to describe the history of sugar industry in our country. I concentrate on sugar factories in eastern Bohemia to find out a reason of their liquidation and replacement by a new large capacity sugar factory in Hrochův Týnec.

The first part of this thesis maps complete history of sugar industry in our country up to 1945. This part contains important dates and facts which refer to development of gaining sugar out of sugar beet creating and running sugar industry net in our country. Sugar industry net was depreciated by various negative interventions (sugar crisis or wars). It got consolidated after The Second World War.

I mainly deal with restructuring of sugar industry in eastern Bohemia after 1945 in the second part of my thesis. Before restructuring itself it was necessary to find out how sugar factories worked since their establishment, quantity of their sugar production during sugar making campaign, their technology and machinery equipment up to 1945. After 1945 most of these sugar factories had been confronted with bad ingredients and a lot of them were also put under state control. After 1948 managements of sugar factories have fully changed definitely. Sugar industry was completely nationalised and sugar factories became national enterprises.

Sowing of sugar beet was gradually increased since 50s and it was necessary to increase capacity of sugar beet processing in all sugar factories. Machinery and technology equipments in sugar factories were underfunded. Most money was used to mechanise sowing sugar beet. As a result of this fact equipment in sugar factories were outdated. Some sugar factories even used machines made in the end of 19th century. The most modern equipment was made in 30s of 20th century.

New conception of sugar industry development changed nothing. Average value of sugar beet daily processing according to this conception could not be reached because of outdated technology and machinery equipment in sugar factories. Sowing of sugar beet in eastern Bohemia should have increased and building of a new large capacity sugar factory in Hrochův Týnec seemed to be a suitable solution. It was more economical to build new modern large capacity sugar factory than to keep in operation old ones.

Sugar factories in eastern Bohemia were divided into 4 categories and most of them were classified in 4th category, which should have been gradually liquidated until 1970. All above mentioned sugar factories were liquidated during the end of building new sugar factory

in Hrochův Týnec and some kept in operation until 1st sugar making campaign in it. Sugar factories which were classified as 1st category worked till the 70s of 20th century

Sugar factories were liquidated because of their outdated machinery equipment and bad water management. Old sugar factories were closed and quality of water in local rivers has improved. As a result of this fact environment in this area got better. Sugar beet from all this area was processed in a new large capacity sugar factory in Hrochův Týnec which was ready to do it.

This diploma thesis brings a lot of facts about sugar industry and its economic history as well as facts which refer to particular sugar factories in eastern Bohemia. It also contributes to understanding restructuring of sugar industry which was going on in eastern Bohemia and in all country.